

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Π.Μ.Σ. «ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗ
ΜΕΣΟΓΕΙΟ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ:
ΜΑΝΙΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗΣ
(Α.Μ. : 433Μ/2009015)**

ΜΕ ΘΕΜΑ

***«ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ,
ΙΜΒΡΟΥ, ΤΕΝΕΔΟΥ»***

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΝΤΖΟΛΑ

**ΣΥΝΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΣΑΚΩΝΑΣ
ΚΩΝ/ΝΟΣ ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ**

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	4
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Το θεσμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης της ελληνικής μειονότητας των Κωνσταντινούπολης, Ίμβρου, Τενέδου

1.1. Το θεσμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης.....	6
1.1.1. Η Συνθήκη της Λοζάνης.....	6
1.1.2. Μορφωτική Συμφωνία 1951 και Μορφωτικό Πρωτόκολλο 1968, «πολιτιστική συνεργασία» το 2000.....	7
1.1.3. Βασικά χαρακτηριστικά του μειονοτικού εκπαιδευτικού συστήματος...8	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινούπολης

2.1. Η πληθυσμιακή πορεία της μειονότητας.....	9
2.2. Η γλώσσα στην εκπαίδευση και η καταπάτησή της.....	11
2.3. Τα σχολεία της Πόλης.....	13
2.3.1. Τα νηπιαγωγεία.....	13
2.3.2. Τα δημοτικά.....	14
2.3.3. Σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης.....	18
2.4. Η δεκαετία του 1920.....	26
2.5. Η δεκαετία του 1930 – Μεταπολεμική περίοδος (1947 –Σεπτεμβριανά 1955).....	29
2.6.Οι δεκαετίες από το 1960 μέχρι σήμερα.....	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ελληνική μειονότητα της Ίμβρου και Τενέδου

3.1. Τα ισχύοντα για τα δύο νησιά.....	38
3.2. Η δεκαετία 1920 – 1930.....	39
3.3. Οι δεκαετίες 1930 - 1950: Στασιμότητα και πιέσεις.....	47
3.4. Η άνθιση των ετών 1950-1963.....	53
3.5. 1964-1974: Η δεκαετία των απελάσεων.....	59

3.6. 1974 – Σήμερα: Η ελπίδα για δικαίωση.....	63
Συμπεράσματα.....	68
Παράρτημα Α΄ Η Συνθήκη της Λοζάνης.....	70
Παράρτημα Β΄ Η Ελληνοτουρκική Μορφωτική Συμφωνία του 1951.....	72
Παράρτημα Γ΄ Το ελληνοτουρκικό Μορφωτικό Πρωτόκολλο του 1968.....	74
Βιβλιογραφία.....	79

Εισαγωγή

Η σύγχρονη Τουρκική Δημοκρατία, που ιδρύθηκε το 1923 με το κίνημα του Μουσταφά Κεμάλ, αποτελείται από ένα σύνολο θρησκευτικών και εθνικών μειονοτήτων. Η εβραϊκή, η αρμενική και η ελληνική μειονότητα, είναι οι τρεις κύριες μη μουσουλμανικές μειονότητες που για ιστορικούς λόγους ζουν στην Τουρκία και στις οποίες αναφέρεται η συνθήκη της Λοζάνης του 1923, πράξη που υπέγραψαν και η Ελλάδα και η Τουρκία.

Οι μη μουσουλμανικές μειονότητες στη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δημιούργησαν μια ανώτερη και ιδίως μια μέση τάξη προνομιούχων, με ιδιαίτερη ανάπτυξη στα γράμματα και στο εμπόριο στην Κωνσταντινούπολη, στα παράλια, αλλά και όπου αλλού διέμεναν. Σε αντίθεση με την Τουρκική Δημοκρατία όμως, οι νόμοι που κατά καιρούς ψηφίστηκαν, περιόρισαν και οδήγησαν σε μααρασμό και αφανισμό την οικονομία και την παιδεία τους.

Η ελληνική μειονότητα ζει και επιβιώνει παρά τις διαρκείς δοκιμασίες ή και απειλές μέχρι σήμερα, με ένα σύστημα μειονοτικών σχολείων, εμπορικών ενώσεων, θρησκευτικών ενώσεων, ιδρυμάτων, πολιτιστικών οργανώσεων, ενώ εξακολουθεί να μειονεκτεί ως προς τα δικαιώματα της ιδιοκτησίας, των πολιτικών δικαιωμάτων, της εργασίας. Οι μεθοδευμένες επί σειρά ετών τουρκικές πολιτικές έναντι της ελληνικής μειονότητας είχαν επίπτωση α) στον μαθητικό μειονοτικό πληθυσμό, με την μείωση του αριθμού του, β) στην απαξίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και γ) στην παύση της λειτουργίας πολλών σχολείων.

Η ελληνική γλώσσα, ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της ταυτότητας των Κωνσταντινουπολιτών, των Ιμβρίων και Τενεδίων, καταπατήθηκε και συνεχίζει να καταπατείται ως αποτέλεσμα των γλωσσικών πολιτικών που υιοθετήθηκαν, έτσι ώστε σήμερα η ελληνική να χρησιμοποιείται ως δεύτερη γλώσσα στα μειονοτικά σχολεία.

Στη σημερινή Istanbul (Κωνσταντινούπολη), την πόλη των 12.000.000 κατοίκων και τα νησιά Gökçeada (Ιμβρος) 8.894 κάτοικοι και Bozcaada (Τένεδος) 2.500 κάτοικοι οι ελληνόφωνοι ορθόδοξοι δεν αντιπροσωπεύουν, πια, παρά μια ασήμαντη αριθμητικά μειονότητα. Η μακραίωνη και στενά δεμένη με την ιστορική πορεία της Πόλης, της Ίμβρου και της Τενέδου ελληνορθόδοξη παρουσία δεν αποτελείται, πια παρά από μια χούφτα άτομα, τα περισσότερα υπερήλικα. Πώς, όμως, φτάσαμε ως εδώ;

Στην παρούσα εργασία, θα αναφερθούμε στην πορεία της ελληνικής μειονότητας στις τρεις αυτές περιοχές της Τουρκίας, εξετάζοντας ταυτόχρονα τις εκπαιδευτικές

και γλωσσικές πολιτικές του τουρκικού κράτους απέναντι στον ελληνικό πληθυσμό της σε ένα βάθος χρόνου από το 1923 έως τις μέρες μας.

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω από καρδιάς την κυρία Ελένη Καραντζόλα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας, επιβλέπουσα αυτής της διπλωματικής εργασίας, τους κυρίους Παναγιώτη Τσάκωνα, Αναπληρωτή Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων, και Κωνσταντίνο Μαγκλιβέρα, Αναπληρωτή Καθηγητή στο Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, και συνεπιβλέποντες της εργασίας, για τις χρήσιμες επισημάνσεις τους, αλλά προπάντων για τη συμβολή τους στην ερευνητική συγκρότησή μου κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου με έδρα τη Ρόδο.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω ακόμη στα μέλη του Συλλόγου Ιμβρίων και Τενέδων Αθηνών και της Ένωσης Κωνσταντινουπολιτών Αθηνών, που μου εμπιστεύτηκαν το πολύτιμο υλικό τους, παρέχοντας ιδιαίτερη διευκόλυνση για τη συλλογή του. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Νικόλαο Κιουρκτσόγλου, Κωνσταντινουπολίτη εν Αθήναις, για την επίσκεψη στη βιβλιοθήκη του και την πάσα βοήθεια του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Η μειονότητα της Κωνσταντινούπολης, Ίμβρου και Τενέδου:

Το Θεσμικό Πλαίσιο της εκπαίδευσης

1.1. Το θεσμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης

1.1.1 Η Συνθήκη της Λοζάνης

Το ιστορικό πλαίσιο, από το οποίο προκύπτει η ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου οριοθετείται το 1923. Η συνθήκη της Λοζάνης, η οποία υπογράφηκε μετά την ήττα των ελληνικών στρατευμάτων στη Μικρά Ασία από τις κεμαλικές δυνάμεις εξαίρεσε τους Έλληνες Ορθόδοξους της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και τους Μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης από την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία.

Κριτήριο της διάκρισης αυτής των πληθυσμών αποτέλεσε η θρησκεία, σύμφωνα με την οποία ήδη από την Οθωμανική Αυτοκρατορία ο πληθυσμός υπαγόταν διοικητικά στα λεγόμενα millet ή «έθνη».¹ Τα άρθρα 37 έως 45 της προαναφερθείσας Συνθήκης παρέχουν δικαιώματα στην ελληνική μειονότητα σχετικά με την προστασία της ζωής τους, της θρησκείας τους, της εθνικότητάς τους. Θεμελιώνουν επίσημα κάθε ελευθερία στην προφορική και γραπτή χρήση της μητρικής τους γλώσσας εκτός της επίσημης – της τουρκικής. Πιο συγκεκριμένα με το άρθρο 40 οι Τούρκοι υπήκοοι, οι οποίοι ανήκουν σε μη μουσουλμανική μειονότητα θα τους παρέχεται η προστασία και οι εγγυήσεις που παρέχονται και στους υπόλοιπους Τούρκους υπηκόους. Παρέχεται σε αυτούς επίσης, το δικαίωμα να διευθύνουν και να εποπτεύουν φιλανθρωπικά, θρησκευτικά ή κοινωφελή ιδρύματα, σχολεία και εκπαιδευτήρια έχοντας παράλληλα το δικαίωμα να χρησιμοποιούν ελεύθερα τη γλώσσα τους και να τελούν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους έθιμα. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 41 εξασφαλίζεται η δημόσια εκπαίδευση στις περιοχές όπου υπάρχει σημαντική αναλογία μη μουσουλμάνων. Τονίζεται μεταξύ των άλλων ότι η Τουρκική Κυβέρνηση θα παρέχει, ως προς τη δημόσια εκπαίδευση, όλες τις ευκολίες ώστε να εξασφαλίζεται εκπαίδευση στην ίδια γλώσσα (τη μειονοτική).²

¹ Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία υπήρχαν δύο ευρύτερες κατηγορίες της διάρθρωσης του millet. Το millet-i Islamiye για τα μουσουλμανικά έθνη και το millet-i Makhume για τους αλλόθρησκους. Σαφώς ο χριστιανικός πληθυσμός εντασσόταν στη δεύτερη κατηγορία σύμφωνα πάντα και με τα

1.1.2. Μορφωτική Συμφωνία 1951 και Μορφωτικό Πρωτόκολλο 1968, «πολιτιστική συνεργασία» το 2000

Μέσα στο πλέγμα των συμφωνιών σχετικά με την παροχή μειονοτικής παιδείας συμπεριλαμβάνονται δύο μεταγενέστερες διμερείς συνθήκες. Αυτές είναι η Μορφωτική Συμφωνία του 1951 και το Μορφωτικό Πρωτόκολλο του 1968. Με την πρώτη, αποφασίστηκε εκατέρωθεν η ίδρυση μορφωτικών ινστιτούτων, ανταλλαγή πανεπιστημιακού προσωπικού, καθηγητών, φοιτητών και επιστημονικών ερευνητών, η καθιέρωση υποτροφιών και του ισότιμου των εξετάσεων, η ανταλλαγή βιβλίων, περιοδικών, ραδιοφωνίας καθώς και η διδασκαλία της γλώσσας, της λογοτεχνίας και της ιστορίας κάθε χώρας στο έδαφος της άλλης.

Με το πρωτόκολλο του 1968, προβλεπόταν ότι τα μαθήματα που ως το 1968 διδάσκονταν στα ελληνικά θα εξακολουθούσαν να διδάσκονται έτσι, ενώ όλα τα υπόλοιπα συμφωνήθηκε να διδάσκονται στα Τουρκικά. Επίσης, ενθαρρύνεται η κατάρτιση των τάξεων και των σχολείων με βιβλιοθήκες και ο εμπλουτισμός των ήδη υφιστάμενων βιβλιοθηκών στα μειονοτικά σχολεία. Με το παρόν πρωτόκολλο δίνεται ακόμη έμφαση στην εξεύρεση προσωρινής λύσης στο ζήτημα των σχολικών βιβλίων, τα οποία ανέλαβε να εκδίδει η μειονότητα λόγω της καθυστερημένης άφιξής τους από την Ελλάδα αλλά δίνεται ακόμα έμφαση στο σεβασμό της θρησκευτικής, φυλετικής και εθνικής συνείδησης των δύο λαών.

Ωστόσο, εκτός από τις δύο συμφωνίες, μια άλλη διμερής συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θα αποτελέσει το θεσμικό πλαίσιο ανάμεσα στις σχέσεις των δύο χωρών. Η «πολιτιστική συνεργασία» το 2000, θα αντικαταστήσει την Μορφωτική Συμφωνία του 1951 βασιζόμενη στο πλαίσιο της ενίσχυσης της πολιτικής σχέσης τους σε εκπαιδευτικό επίπεδο. Σύμφωνα με αυτή, η εκπαιδευτική συνεργασία βασίζεται στο διεθνές μοντέλο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και της UNESCO³.

αναγραφόμενα στοιχεία στις ταυτότητά του [Dini(θρησκεία): Rum (Ελληνας) Ortodoks (Ορθόδοξος)]. Βλέπε Ειρήνη Σαρίογλου, *Η επιρροή της τουρκικής πολιτικής στην ελληνική εκπαίδευση της Πόλης (1923-1974)* (Αθήνα, Εκδόσεις: Ελληνικό Ίδρυμα Ιστορικών Μελετών, 2011), 15.

² Λέσχη των Νέων Ελλήνων, *Η Συνθήκη της Λοζάνης, πλήρες κείμενο, κείμενο – ερμηνευτικοί νόμοι, Οι Τουρκικές παραβιάσεις από το 1923 μέχρι σήμερα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1990), 29.

³ Η Σύμβαση της UNESCO κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση απαγορεύει διακρίσεις, που βασίζονται σε διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας. Σύμφωνα με αυτή, η εκπαίδευση αναφέρεται σε όλους τους τύπους και τα επίπεδα. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση αναφέρεται σε «πρόσωπα ή ομάδα προσώπων» και περιλαμβάνει τη δημιουργία και διατήρηση χωριστών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σύμφωνα με τις επιθυμίες των γονέων των μαθητών για θρησκευτικούς ή πολιτιστικούς λόγους. Αυτό εξαρτάται ωστόσο, με την εκπαιδευτική πολιτική κάθε κράτους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν ασκείται κατά τρόπο που να αποτρέπει τα μέλη της μειονότητας

1.1.3 Βασικά χαρακτηριστικά του μειονοτικού εκπαιδευτικού συστήματος

Τα σχολεία αυτά ορίζονται, από το 1961 και μετά, ως ιδιωτικά ιδρύματα, ταυτόχρονα όμως και ως κοινοτικά (ως προς τη διαχείρισή τους από την Κοινότητα).⁴ Το διττό αυτό πλαίσιο, στην πραγματικότητα, παρεμποδίζει κάθε προσπάθεια αλλαγής και αποβαίνει εις βάρος της εύρυθμης λειτουργίας των ιδρυμάτων αυτών. Αναμφίβολα, ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες δυσλειτουργίας των σχολείων αυτών είναι η εμπλοκή στην όλη εκπαιδευτική διαδικασία των δύο εμπλεκόμενων κρατών Ελλάδας και Τουρκίας.

Στην προσπάθειά τους - εδώ και πολλά χρόνια- να επιβάλλουν και να ενισχύσουν τη δική τους εθνική ιδεολογική τοποθέτηση, η οποία a priori είναι αντιθετική και συγκρουόμενη, χρησιμοποιούν τα σχολεία ως μοχλό πίεσης για την επίτευξη πολιτικών διεκδικήσεων, κυρίως μετά από κάθε ελληνοτουρκική διένεξη, με αποτέλεσμα τον αποδεκατισμό τους από πλευράς μαθητικού πληθυσμού.⁵ Το ιδίομορφο αυτό νομικό πλαίσιο, ο διαχωρισμός του προγράμματος σε ελληνόφωνο και τουρκόφωνο, οι πιέσεις που ασκούνται μετά από κάθε ελληνοτουρκική διένεξη με τις γνωστές επιπτώσεις, η συρρίκνωση του μαθητικού πληθυσμού, η βαθμιαία, από τη δεκαετία του 1970 και μετά, εγγραφή αραβόφωνων ορθόδοξων μαθητών από την Αντιόχεια, καθώς και η συσσώρευση άλυτων μέχρι στιγμής ζητημάτων αποτελούν τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του μειονοτικού εκπαιδευτικού συστήματος.⁶

από την κατανόηση του πολιτισμού και της γλώσσας του, στο *The Educational Rights of the Muslim Minority under Greek*, στο http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/.../1-2007_Boussiakou.pdf

⁴ Σχετικά με το θέμα των Κοινοτήτων και τη λειτουργία τους βλέπε Κωνσταντίνα Ανδριανοπούλου και Φώτης Μπενλίσοϊ (Benlisoy Foti), «Διοικητική οργάνωση και εκλογικοί μηχανισμοί στη ρωμαϊκή μειονότητα στην Κωνσταντινούπολη από το 1950 μέχρι σήμερα» στο *Πρακτικά Συνεδρίου* (Πόλη, 30/6-2/7/2006), 59-77. Επίσης, στον ίδιο τόμο, Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, «Τα Βακούφια των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων της Τουρκίας: Νομικές όψεις ενός πολιτικού προβλήματος», 153-188.

⁵ Κατερίνα Μάρκου, «Η εκπαίδευση των Ρωμιών της Πόλης στο πλαίσιο του μειονοτικού εκπαιδευτικού συστήματος» στο *Συνάντηση στην Πόλη: το παρόν και το μέλλον: κείμενα για τη ρωμαϊκή κοινότητα της Κωνσταντινούπολης*, επιμ. Κώστας Γαβρόγλου, Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης (Αθήνα, Εκδόσεις: Καλειδοσκόπιο, 2009), 26-28.

⁶ Χριστίνα Πετροπούλου, «Η εθνοπολιτισμική ταυτότητα των μαθητών στα ρωμαϊκά σχολεία της Κωνσταντινούπολη», [(το άρθρο παρουσιάστηκε στο 4^ο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών με θέμα: Ταυτότητες στον ελληνικό κόσμο (από το 1204 έως σήμερα)], Γρανάδα, Ισπανία, 9-12 Σεπ 2010.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.Η Ελληνική Μειονότητα της Κωνσταντινούπολης

2.1.Η πληθυσμιακή πορεία της μειονότητας

Στην Κωνσταντινούπολη υπήρχαν ανέκαθεν, πάμπολλες θρησκευτικές και εθνικές μειονότητες: Έλληνες, Αρμένιοι, Εβραίοι, Κούρδοι, Οθωμανοί, Σουνίτες, Αλεβίτες και Σίτες Τούρκοι, Τουρκμένοι, Κιργίστοι, Καζάκοι, Ουζμπέκοι, Τάταροι, Γιουρούκοι, Γκαγκαούζοι (ελληνικής καταγωγής), πρόσφυγες απ' την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Γιουγκοσλαβία, Βαλαάδες (Έλληνες μουσουλμάνοι μακεδονικής καταγωγής), Σουδανοί, Εσθονοί, Οσσετοί, Αλβανοί, Ρώσοι, Πολωνοί, Τσιγγάνοι, Καραμανλήδες (Έλληνες Τουρκόφωνοι), Γερμανοί, Άραβες Αραμαίοι, Κιρκάσιοι, Τσετσένοι, Γεωργιανοί, Λαζοί (ελληνικής καταγωγής).

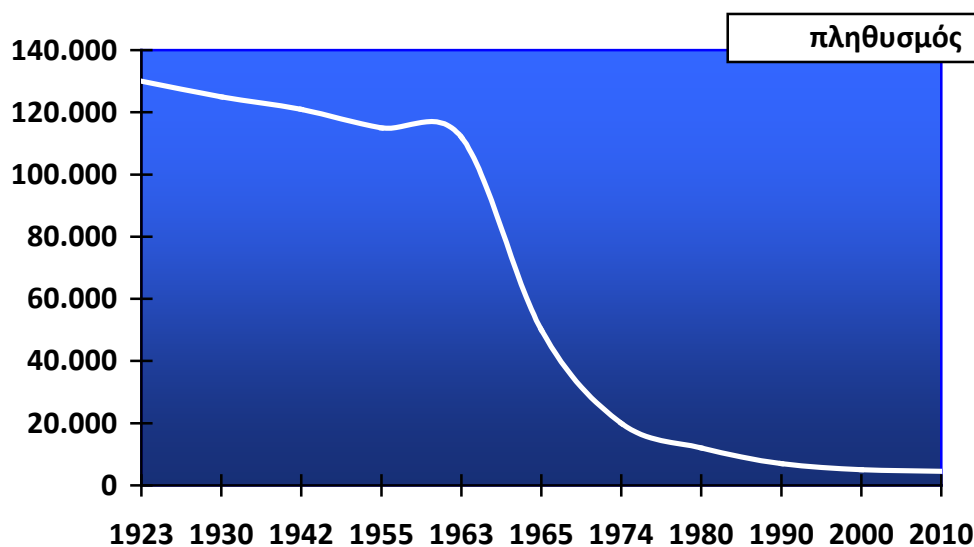
Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, οι Έλληνες που ζούσαν στην Κωνσταντινούπολη είχαν αποκτήσει μεγάλα προνόμια χάρη σε διάφορα διατάγματα. Για τον πληθυσμό της μέχρι το 1922, δεν έχουμε ακριβή στοιχεία. Οι επίσημες απογραφές το 1856, 1882, 1885, 1889, 1906, 1914 δίνουν διαφορετικούς αριθμούς, όταν συγκρίνονται με τις στατιστικές του Πατριαρχείου, καθώς στις απογραφές συνήθιζαν να καταγράφουν μόνο τον αντρικό πληθυσμό, δηλαδή αυτούς που πλήρωναν φόρο. Ενδεικτική της ακμής της ελληνικής μειονότητας της Πόλης είναι, για παράδειγμα, η εικόνα που είχε το 1910: Ζούσαν, τότε, σ' αυτήν 330.906 Έλληνες⁷ και υπήρχε ένα ευρύ δίκτυο σχολείων που προσέφεραν εκπαίδευση υψηλού επιπέδου. Η κοινότητα των Ρωμιών γνώριζε μεγάλη ακμή, ώστε οι Έλληνες έφταναν στο σημείο να αφήνουν τη μητροπολιτική πατρίδα και να μεταναστεύουν στην Κωνσταντινούπολη.

Ωστόσο, ούτε μετά από το 1936 μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια ο πληθυσμός της ελληνορθόδοξης μειονότητας και ο λόγος είναι πως η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία δεν αναφέρει εθνοτική καταγωγή ούτε γλώσσα που ομιλείται. Συνεπώς, από πηγές τόσο του Πατριαρχείου, όσο και των Κοινοτήτων, καθώς και εκτιμήσεις του Ελληνικού προξενείου στην Πόλη προκύπτουν αριθμοί, οι οποίοι προσεγγίζουν εν μέρη την κατάσταση όπως αυτή είναι. Δείγμα εκτίμησης πληθυσμού στην Πόλη από το 1923 μέχρι και σήμερα αποφαίνεται από το παρακάτω διάγραμμα.

⁷ Ειρ. Σαρίογλου, 15

Διάγραμμα 1

Πορεία πληθυσμού Κωνσταντινούπολης (1923-2010)

Πηγή: <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/>

Η ιστορική πορεία του Ελληνικού πληθυσμού στη Τουρκία συντελείται κυρίως λόγω των ιστορικών συγκυριών (φόρο περιουσίας 1942, Σεπτεμβριανά 1955, ανθελληνικά μέτρα όπως «Πατριώτη μίλα Τουρκικά», απελάσεις 1964-1966, γεγονότα Κύπρου 1974) και όχι λόγω οικονομικών δεδομένων.

Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι ενώ το 1942 μετά την καταβολή του φόρου περιουσίας ο πληθυσμός ανερχόταν περίπου στους 121.000 Ελληνορθόδοξους, μετά τα Σεπτεμβριανά έφυγαν από την Κωνσταντινούπολη περίπου 6.000. Επίσης, υπολογίζεται πως την δεκαετία του 1960, όταν υπήρξε δημογραφική αύξηση πληθυσμού στην Ίμβρο και στην Τένεδο με την μεταφορά εποίκων, υπήρξε μεταναστευτικό κύμα από τα δυο νησιά προς την Κων/πολη, που ενώ είχε καθαρά εξαγωγική συμπεριφορά, τονώθηκε έμμεσα αρκετές φορές με αποκορύφωμα το 1963-1964 λίγο πριν τις απελάσεις.

Μετά τις απελάσεις όμως, ο ελληνικός μειονοτικός πληθυσμός έφτασε να ανέρχεται στις 50.000.⁸ Τις τελευταίες δεκαετίες και συγκεκριμένα στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας (2000-2010) συνέχισαν να ζουν στην Πόλη λιγότεροι από 3000⁹

⁸ Ιστορική πορεία του πληθυσμού, στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/plithismos/2006-bugun/html>.

⁹ Σύμφωνα με την πρώτη συστηματική απογραφή πληθυσμού που έγινε στον Τουρκικό χώρο το 2006, που αποτελεί πανεπιστημιακή εργασία του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Έλληνες Κωνσταντινουπολίτες είτε λόγω εξόδου τους είτε λόγω θνησιμότητας¹⁰, ενώ από το 2006 παρατηρείται ακόμη μεγαλύτερη μείωση του πληθυσμού σε περίπου 1000 άτομα εκ των οποίων το 1/10 είναι παιδιά.¹¹

2.2. Η γλώσσα στην εκπαίδευση και η καταπάτησή της

Επακόλουθο της ύπαρξης πολλών θρησκειών και εθνικοτήτων στην Κωνσταντινούπολη, όπως προαναφέραμε, ήταν και η γλωσσική πολυχρωμία. Τουρκικά, ελληνικά, εβραϊοσπανιόλικά, φραγκολεβαντίνικα, αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, αρμένικα, αραβικά, κτλ ακούγονταν στις γειτονιές και τα σοκάκια της αναδεικνύοντάς την σε ζωντανό εργαστήρι για επίδοξους γλωσσολόγους. Γι' αυτό, άλλωστε ήταν σύνηθες φαινόμενο η διγλωσσία και η πολυγλωσσία των παιδιών, καθώς η επαφή ανάμεσα στις ποικίλες γλώσσες έβρισκε εκεί πρόσφορο έδαφος.

Μέσα σ' αυτήν την πολυγλωσσία, ωστόσο, κυρίαρχη γλώσσα είχε αναδειχτεί από το 13^ο αιώνα η τουρκική (οθωμανική), η οποία περιελάμβανε ένα πλούσιο στρώμα λεξικών δανείων από την αραβική και την περσική, όπως και όλες οι άλλες τουρκικές διάλεκτοι άλλωστε.

Παρά την υπερίσχυση όμως της τουρκικής – οθωμανικής γλώσσας, η Πόλη έδειχνε πιο ελληνική από κάθε άλλη στον ελλαδικό χώρο, με σήμα κατατεθέν της ακμάζουσας παιδείας της τα πέντε μεγάλα εκπαιδευτικά της ιδρύματα, τα οποία θα αναφέρουμε αναλυτικά αργότερα: την Πατριαρχική Μεγάλη τους Γένους Σχολή, το Κεντρικό Παρθεναγωγείο, το Ζάππειο Αρρεναγωγείο, το Ζάππειο Παρθεναγωγείο και το Ιωακείμιο, πλαισιωμένα απ' το πνευματικό κόσμημα της ελληνικής ομογένειας της Πόλης, την Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Κοντά σ' αυτά, συνεισέφεραν στην εργώδη πνευματική άνθιση και άλλα εξέχοντα ιδρύματα, όπως η Εθνική Σχολή Γλωσσών και Εμπορίου και πάμπολλα ελληνικά σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που ήταν έργα διακεκριμένων Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης.

¹⁰ Ο υπολογισμός της μέσης θνησιμότητας καθώς και ο διαχωρισμός του πληθυσμού ανά ηλικίες σίγουρα θεωρείται δύσκολος ωστόσο η συνεχής ροή/τροφή θεσμών όπως των Νοσοκομείων Βαλουκλή, θεωρείται ένα από τα πρώτα θέματα που αφορούν την ιστορική πορεία του, στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/omogeneia-pop.html>.

¹¹ Έλενα Κατρίτση, από την εκπομπή Προσωπικά NET, (Τα ελληνικά σχολεία της Κωνσταντινούπολης 27 Φεβ 2011).

Δύο χρόνια μετά τη θριαμβευτική επικράτηση των κεμαλικών δυνάμεων επί των ελληνικών, η εγκαθίδρυση –από τον Μουσταφά Κεμάλ (Κεμάλ Ατατούρκ)– ενός κοσμικού και εκσυγχρονισμένου δημοκρατικού καθεστώτος, γενναϊόδωρου σε μεγάλα και ακραία λόγια απέναντι στις μειονότητες, μεταφράστηκε –για τους μειονοτικούς πληθυσμούς– σε μια θεαματική υποχώρηση από τα υποσχόμενα.

Απώτερος σκοπός του Κεμάλ ήταν η δημιουργία μιας ομοιογενούς κοινωνίας με ενωτικό κρίκο την εθνικιστική ιδεολογία, ώστε, όπως έλεγε ο ίδιος, «να γίνει το έθνος μας μια μάζα από ατσάλι.»¹² Επειδή, μάλιστα, θεωρούσε επικίνδυνη τη δημοκρατική πολιτική (με βάση την ισότητα όλων των εθνικών ομάδων και γλωσσών) και πίστευε πως σημαντικό χαρακτηριστικό ενός έθνους είναι η γλώσσα, ξεκίνησε την εφαρμογή των φιλόδοξων σχεδίων του από την εκπαίδευση δίνοντάς της εθνικό χαρακτήρα, που έχει ως σήμερα τη σφραγίδα του κεμαλισμού, αφού αποκλείει στην τουρκική εκπαίδευση οποιαδήποτε άλλη γλώσσα, πέρα από τα τουρκικά.

Επρόκειτο, ουσιαστικά, για εκτουρκισμό της εκπαίδευσης, καθώς αποκλειόταν ρητά η εκπαίδευση σε οποιαδήποτε άλλη γλώσσα. Κι όπως τόνιζε ο Κεμάλ, «σημαντικό χαρακτηριστικό ενός έθνους είναι η γλώσσα του. Όποιος ισχυρίζεται ότι ανήκει στο τουρκικό έθνος πρέπει, πρωτίστως και αποκλειστικώς, να μιλάει τουρκικά. Δεν θα ήταν σωστό να πιστεύουμε κάποιον που, ενώ δεν μιλάει τουρκικά, δηλώνει αφομοίωση στον τουρκικό πολιτισμό και στη χώρα». Ως εκ τούτου, αν κάποιος ήθελε να συμμετάσχουν στην πολιτική και στην κοινωνική ζωή της Τουρκίας, θα έπρεπε να απαρνηθούν τη μητρική τους γλώσσα και να μάθουν τουρκικά.¹³ Έτσι, θα γινόταν πραγματικότητα το σχέδιο του Κεμάλ για εκτουρκισμό των μειονοτήτων κάτι το οποίο βέβαια, βλάπτει θεμελιακά την αρχή της ίσης στάσης απέναντι σε διαφορετικές θρησκείες.¹⁴

Όμως, οι τουρκικές αρχές προέβλεπαν και συνεχίζουν να προβάλλουν συστηματικά προσκόμματα στην ομαλή χρήση της ελληνικής γλώσσας και στη λειτουργία των μειονοτικών σχολείων. Το σημαντικότερο πρόβλημα για πολλούς ομογενείς εντοπίζεται στο βαθμιαίο γλωσσικό αφελληνισμό του σχολικού περιβάλλοντος. Οι γονείς μιλούν για αδυναμία των μειονοτικών σχολείων να διδάξουν την ελληνική γλώσσα στα παιδιά τους, διότι η πλειοψηφία των μαθητών των ελληνικών σχολείων της Πόλης δεν προέρχεται σήμερα από ελληνόφωνο

¹² Σαρίογλου, 120

¹³ Σαρίογλου, 88

¹⁴ Στην Τουρκία, η κοσμικότητα και η μη μουσουλμάνοι I-II στο <http://www.azinlikca.net/ellinika-arthra/2008-08-01-20-51-57.html>

περιβάλλον. Αποτελείται από τέκνα αραβόφωνων χριστιανών από την Αντιόχεια και τέκνα μικτών γάμων (κυρίως με Αρμενίους) με αποτέλεσμα στα σχολεία να ομιλείται η τουρκική, γλώσσα της μεταξύ τους συνεννόησης λιγότερο η ελληνική και η αραβική (ανάλογα με την καταγωγή του καθενός). Η ελληνική επίσης, χρησιμοποιείται στα σπίτια των Ρωμιών με σκοπό τη διατήρησή της, επειδή οι περισσότεροι έχουν συγγενείς στην Ελλάδα και διατηρούν σχέσεις μαζί τους.

Όπως θα δούμε και στο κεφάλαιο με τα σχολεία της Πόλης αλλά και μετέπειτα στην Ίμβρο και την Τένεδο, οι μεθοδευμένες επί σειρά ετών τουρκικές τακτικές έναντι της ελληνικής μειονότητας δεν είχαν επίπτωση μόνο στη γλώσσα αλλά α) στον μαθητικό μειονοτικό πληθυσμό, με την μείωση του αριθμού του, β) στην γενικότερη απαξίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και γ) στην παύση της λειτουργίας πολλών σχολείων.¹⁵

2.3. Τα σχολεία της Πόλης

2.3.1. Τα Νηπιαγωγεία

Η λειτουργία των νηπιαγωγείων χαρακτηρίζεται ανεπιτυχής, αφού τα νηπιαγωγεία αποτελούν το φυσικό χώρο όπου τα παιδιά των αραβόφωνων και των μικτών γάμων θα μπορούσαν να διδαχθούν τη γλώσσα, καθώς δεν έχουν μάθει τα ελληνικά από το σπίτι. Οι δάσκαλοι στα μειονοτικά σχολεία καλούνται να εφαρμόσουν διδακτική μεθοδολογία σχεδιασμένη για την εκμάθηση μητρικής γλώσσας, σε μαθητές που δεν έχουν την ελληνική για μητρική. Η αποτυχία προσχολικής εκμάθησης της ελληνικής δημιουργεί χαοτική κατάσταση εντός του σχολείου, με μαθητές δύο ταχυτήτων. Οι μαθητές, καθώς προέρχονται από διαφορετικά γλωσσικά περιβάλλοντα, έχουν την τουρκική, όπως προείπαμε, ως κοινό μέσο επικοινωνίας εκτός τάξης. Οι πλέον ευκατάστατοι ομογενείς, αποφεύγουν να στείλουν τα παιδιά τους στα ομογενειακά σχολεία, καθώς είναι διάχυτη η πεποίθηση ότι η παιδεία την οποία παρέχουν δεν είναι ικανοποιητική.¹⁶

¹⁵ Η Ελληνική Μειονότητα και τα Ιδρύματά της στην Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο και την Τένεδο στο <http://www1.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/elleniki-meionotita-kai-idrimata.html?page=2>.

¹⁶ Καθεστώς Νηπιαγωγείων στην Κωνσταντινούπολη σήμερα στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/id/nipiagwgia.html>

Σήμερα, μόνο δύο νηπιαγωγεία είναι σε λειτουργία, το νηπιαγωγείο του Γαλατά στο χωριό Karakoy και το Ζάππειο Παρθεναγωγείο να μετράει 14 μαθητές. Τα νηπιαγωγεία που δεν λειτουργούν σήμερα είναι 6 και αυτά βρίσκονται στο Σισλί, στο Μεγάλο Ρεύμα, στη Χαλκηδόνα το κεντρικό, στα Πριγκηπωνήσια και στον Άγιο Στέφανο.¹⁷

2.3.2. Τα Δημοτικά

Από το 1923 έως σήμερα ένας μεγάλος αριθμός δημοτικών σχολείων έχει κλείσει κυρίως λόγω της έλλειψης μαθησιακού δυναμικού ώστε να τα στελεχώσει, όπως διαπιστώνεται στον ακόλουθο πίνακα (πίνακας 2). Δημοτικά σχολεία, τα οποία λόγω των ιστορικών συγκυριών, όπως αναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα, έκλεισαν καθώς η γενικότερη μείωση του πληθυσμού, που ζούσε στην Κωνσταντινούπολη επηρέασε και την πορεία του μαθησιακού δυναμικού.¹⁸

Πίνακας 2
Δημοτικά Σχολεία που δεν λειτουργούν

Σχολεία	Έτος Ίδρυσης	Έτος κλεισίματος	Λόγος Κλεισίματος
Μπεσίκτας	1903	1975	Έλλειψη μαθητών
Μεσαχωρίου	1874	1972	Έλλειψη μαθητών
Βεβεκίου	1906	1974	Έλλειψη μαθητών
Αγίας Τριάδας	1895.	1980	Έλλειψη μαθητών
Σάριγιερ	1886	1974	Έλλειψη μαθητών
Μπογιατζίκιοϊ	1886.	1974	Έλλειψη μαθητών
Αυναλι τσεσμέ	1891	1973	Έλλειψη μαθητών
Σακίζατσαγί	1907	1973	Έλλειψη μαθητών
Ευαγγελίστριας	1858	1980	Έλλειψη μαθητών

¹⁷Τα κλειστά σχολεία στην Κωνσταντινούπολη στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/k-okul-004.html>.

¹⁸ Ibid.

Κούμκαπι	1906 στη θέση ενός παλαιού σχολείου.	1980	Έλλειψη μαθητών
Υψωμαθείων	1764	1980	σε αδράνεια
Εδιρνέ καπί	1764	1974	Έλλειψη μαθητών
Μπαλάτ	1886	1974	Έλλειψη μαθητών
Τζιβαλίου	1886	1974	Έλλειψη μαθητών
Αύβάνσαραυ	1889	1972	Έλλειψη μαθητών
Ξυλόπορτας	1889	1973	Έλλειψη μαθητών
Χάσκοϊ	1891	1973	Έλλειψη μαθητών
Χάλκης (Πριγκηπονήσια)	1831	1979	Έλλειψη μαθητών
Αντιγόνης (Πριγκηπονήσια)	1835	1974	Έλλειψη μαθητών
Πρώτης (Πριγκηπονήσια)	1867	1973	Έλλειψη μαθητών
Χρυσόπολης (*Σκουταρίου)	1782	1979	Έλλειψη μαθητών
Τσενγκέλιοϊ	1838	1979	
Γιελδεγιρμέν	1914	1972	Έλλειψη μαθητών
Κουζγκουντζουκίου	1880	1972	Έλλειψη μαθητών
Καλαμίζ/Μόδι	1880	1972	Έλλειψη μαθητών
Μπεϊκιοζ	1881	1973	Έλλειψη μαθητών
Γαλατά		1980	Έλλειψη μαθητών
Ταταούλων		1980	Έλλειψη μαθητών

Πηγή: <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/id/okullar/lis/dimotika.html>

Συγκρίνοντας ωστόσο, τους δύο πίνακες (πίνακας 2-3), παρατηρούμε, πως ενώ τα σχολικά έτη για παράδειγμα, 1949-1950, 1954-1955 έχουμε αύξηση των σχολείων από 43 σε 45 (άρα και αύξηση του μαθησιακού πληθυσμού), από το 1956-1957 μέχρι σήμερα παρατηρείται συνεχής συρρίκνωση στον αριθμό τους. Ιδιαίτερα τις δύο δεκαετίες 1970-1980, 1980-1990 ο αριθμός των δημοτικών από 35 (1973-1974) γίνεται 7, που είναι ο σημερινός αριθμός τους το 2011 (πίνακας 4). Τα ενεργά δημοτικά σχολεία στην Πόλη είναι αυτά του Αγίου Στεφάνου, της Βλάγκας, του Ζαπτείου, της Χαλκηδόνας, του Μαρασλείου, του Μεγάλου Ρεύματος και της Πριγκήπου.¹⁹

Το πιο διακεκριμένο από τα δημοτικά που λειτουργούν σήμερα είναι το Ζάππειο το οποίο την προηγούμενη σχολική χρονιά (2010-2011) με 46 μαθητές, οι οποίοι εκτός των κανονικών μαθημάτων τους, μαθαίνουν αγγλικά, γαλλικά και χρήση υπολογιστών. Το Ζάππειο Δημοτικό είναι το μοναδικό σχολείο που μαζί με το Ζάππειο γυμνάσιο (και αργότερα λύκειο) ανήκει σε 9τάξιο ομογενειακό.²⁰ Τα άλλα εξέχοντα και ιστορικά σχολεία θα τα προσεγγίσουμε, στο πλαίσιο της Μέσης Εκπαίδευσης.

Πίνακας 3.

Κατάλογος αριθμού δημοτικών σχολείων από το 1949-2010

Σχολικό Έτος	Αριθμός Δημοτικών	Παρατηρήσεις
1949-1950	43	Το 1950-1951 ιδρύθηκε το δημοτικό του Βερβεκίου
1954-1955	44	Το 1955-1956 Ιδρύθηκε το δημοτικό της Πρώτης
1955-1956	45	Το 1956-1957 Έκλεισε η ιδιωτική σχολή της Ταρσής Βαρειδίου
1962-1963	43	Έκλεισε το δημοτικό του Ιωακειμείου
1973-1974	35	Από το 1965-66 έως 1973-74 έκλεισαν 8 σχολεία
1975-1976	24	1974-75 και 1975-76 έκλεισαν 11 σχολεία

¹⁹ Πετροπούλου, 9-12 Σεπ 2010.

²⁰ Σχολεία σε λειτουργία, Η ιστορία του Ζαπτείου στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/zapyon.html>.

1980-1981	14	1976-77 και 1980-81 έκλεισαν 10 σχολεία
1995-1996	11	1981-82 έως 1995-96 δεν λειτουργούν 3 δημοτικά
1996-1997	10	1996-97 έκλεισε το δημοτικό του Κεντρικού
2010-2011	7	Από το 1997 έκλεισαν 3 σχολεία

Πηγή: Η ομογενειακή παιδεία στην Πόλη, Δημήτρης Φραγκόπουλος, Κωνσταντινούπολη, 30/3/2010

Ωστόσο, όπως και στα νηπιαγωγεία, έτσι και στα δημοτικά ομογένειας στην Πόλη, εκπαιδευτικό πρόβλημα στα σχολεία είναι η διγλωσσία ή τριγλωσσία των μαθητών. Η αδυναμία πλήρους ενσωμάτωσης για παράδειγμα, μεγάλου ποσοστού Αράβων ορθόδοξων μαθητών στον κορμό της ομογενειακής εκπαίδευσης και της κοινότητας προκαλείται από το ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο γνώσης της ελληνικής γλώσσας αλλά και τις διαφορετικές –εκτός της θρησκείας- πολιτιστικές αναφορές με αποτέλεσμα τη ποιοτική υποβάθμιση της διδασκαλίας

Πίνακας 4

Σχολεία που λειτουργούν σήμερα στην Πόλη και ο αριθμός μαθητών τους
Σχολικό Έτος 2004-2005

<u>Σχολεία</u>	<u>Α΄τάξη</u>	<u>Β΄τάξη</u>	<u>Γ΄τάξη</u>	<u>Δ΄τάξη</u>	<u>Ε΄τάξη</u>	<u>Στ΄τάξη</u>	<u>ΣΥΝΟΛΟ</u>
Αγ.Στεφάνου			1		1 <u>1</u>		2 <u>1</u>
Βλάχκας		2 <u>2</u>	1 <u>1</u>	3 <u>3</u>		3 <u>3</u>	9 <u>9</u>
Ζαπείου	7 <u>3</u>	8 <u>3</u>	6 <u>3</u>	11 <u>2</u>	9 <u>6</u>	9 <u>3</u>	55 <u>22</u>
Χαλκηδόνας		2	1	2			5
Μαρασλείου	1 <u>1</u>	3 <u>3</u>	1 <u>1</u>	1 <u>1</u>	3 <u>2</u>		9 <u>8</u>
Μεγ.Ρεύματος	2 <u>2</u>		3 <u>1</u>	1 <u>1</u>	2 <u>1</u>	5 <u>5</u>	13 <u>10</u>
Πριγκήπου	1 <u>1</u>			2	1 <u>1</u>	1	5 <u>2</u>
ΣΥΝΟΛΟ	11 <u>7</u>	15 <u>8</u>	13 <u>6</u>	20 <u>7</u>	16 <u>11</u>	18 <u>11</u>	98 <u>50</u>

Πηγή: Άρης Αμπατζής, Μαρμαρωμένη Ρωμισσύνη: Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, (Αθήνα, Εκδόσεις:Λιβάνη,2005), 133.

*Υπογραμμισμένος ο αριθμός των αραβόφωνων μαθητών, ο οποίος περιλαμβάνεται σε αυτόν δίπλα από την υπογράμμιση.

Όπως αναφέρει και ο Ευάγγελος Παπανούτσος²¹, ο οποίος στάλθηκε από την ελληνική κυβέρνηση στην Κωνσταντινούπολη το 1952 προκειμένου να μελετήσει τα δεδομένα της ομογενειακής εκπαίδευσης επί εννιά μήνες, και συνέταξε σχετική έκθεση για τα υπάρχοντα προβλήματα, τόσο στην Πρωτοβάθμια και, πολύ περισσότερο, στη Δευτεροβάθμια, οι Άραβες, αποτελούσαν το 1949 περίπου το 25% του συνόλου των μαθητών στα ελληνικά σχολεία της Πόλης και το 1952 ήταν πολύ περισσότεροι. Όπως φαίνεται και στον πίνακα 4, ο αριθμός των μαθητών σήμερα, που είναι αραβόφωνοι (οι 50 από τους 98 μαθητές) στα μειονοτικά σχολεία δεν είναι καθόλου μικρός, αφού αγγίζει πλέον το 50% των μαθητών.

2.3.3. Σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης

Από τα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης, που άφησαν το στίγμα τους στην ιστορία της εκπαίδευσης στην Πόλη ήταν ασφαλώς το Κεντρικό Παρθεναγωγείο, το Ανώτερο Παρθεναγωγείο της Ελληνικής Φιλομούσου Εταιρείας «Παλλάς», το Ζάππειο Παρθεναγωγείο, η Εθνική Σχολή Γλωσσών και Εμπορίου, το Ζωγράφειο Αρρεναγωγείο, το Ιωακείμειο Παρθεναγωγείο και, δευτερευόντως, το Ελληνογαλλικό Λύκειο Χατζηχρήστου, ενώ από αυτά που λειτουργούν σήμερα είναι το Ζάππειο (όπως προείπαμε), το Ζωγράφειο και η Μεγάλη του Γένους Σχολή, τα οποία θεωρούνται Μείζονα Εθνικά Ιδρύματα και διοικούνται από το Διαρκές Μεικτό Εθνικό Συμβούλιο, αντιπροσωπευτικό όργανο του ρωμαϊκού έθνους (των Ελλήνων της ομογένειας).²²

Στα ανενεργά σχολεία της Πόλης, που έπαψαν δηλαδή, να λειτουργούν κυρίως τη δεκαετία του '80 και του '90, συμπεριλαμβάνονται η Θεολογική Σχολή της Χάλκης και τα δύο λύκεια θηλέων, το Ιωακείμειο και το Κεντρικό Παρθεναγωγείο του Πέρα (Μπέιογλου). Ωστόσο, θα ήταν πρόπον να αναφερθούμε πρώτιστα σε αυτά.

²¹ Ο Ευάγγελος Παπανούτσος (1900 - 1982) ήταν σημαντικός Έλληνας παιδαγωγός, φιλόσοφος και δοκιμογράφος του 20ου αιώνα με συμβολή στη λειτουργία και στην ανακαίνιση της Ελληνικής Παιδείας. Τα τρία κύρια προβλήματα που ανέφερε ήταν η διαρροή μαθητικού δυναμικού, το πρόβλημα της διγλωσσίας στα ομογενειακά σχολεία και το πρόβλημα των βιβλίων, στο <http://el.wikipedia.org/>.

²² Άρης Αμπατζής, *Μαρμαρωμένη Ρωμιόσση «Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης»* (Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, 2005), 143.

Η Θεολογική Σχολή της Χάλκης²³, «εγκαταστάθηκε» στην Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδας και στελεχώθηκε από δασκάλους –θεολόγους και από μαθητές–ιερωμένους ή μελλοντικούς ιεράρχες. Η πρώτη περίοδος ζωής της ήταν από το 1844 έως το 1919, η δεύτερη 1919-1923 και η τρίτη περίοδος το 1923-1955, περίοδο κατά την οποία η Θεολογική Σχολή της Χάλκης θεωρείτο η Θεολογική Μέση Σχολή χωρίς να αναγνωρίζεται το θεολογικό της τμήμα.²⁴ Η τέταρτη περίοδος 1951-1971 ήταν και η πιο λαμπρή, φωτεινή και ελπιδοφόρα, αφού έκανε τους μαθητές της ικανούς να αντιμετωπίσουν –στη μεταπολεμική πραγματικότητα– την εξέλιξη των πραγμάτων στην Ευρώπη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με οπτική εκκλησιαστική, θεολογική, πνευματική, γεωπολιτική, οικονομική και εθνική.²⁵

Εικόνα 3

Η Θεολογική Σχολή της Χάλκης

Πηγή: <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/heybeliada.html>

Από το 1984-85 δεν εγγράφεται, πλέον, κανείς μαθητής στο λυκειακό τμήμα της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και το 1989-90 αποφασίστηκε ότι δεν κλείνει, αλλά ούτε λειτουργεί. Μένει ανενεργή, κάτι που αγωνίζεται να αλλάξει ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, αφού είναι ορατός ο κίνδυνος να εκλείψουν οι υποψήφιοι διάδοχοί του. Παραμένει κλειστό το φυτώριο της ιεροσύνης, το εκκολαπτήριο υψηλού επιπέδου Ορθόδοξων Ιεραρχών τουρκικής υπηκοότητας, την οποία οφείλουν

²³ Η Θεολογική Σχολή της Χάλκης βρίσκεται στο ομώνυμο νησί της Προποντίδας στο σύμπλεγμα των Πριγκιπονησών ανάμεσα στην «Αντιγόνη» και τον «Πρίγκηπο», ιδρύθηκε το 1844 από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Γερμανό Δ΄, Η Θεολογική Σχολή της Χάλκης στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/heybeliada.html>.

²⁴ Ειρήνη Σαριόγλου, «Η Σιωπηλή Σχολή» (Ντοκιμαντέρ που παρουσιάστηκε στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών συνυπογραφόμενοι το ΙΔΙΣΜΕ και η ΕΡΤ, Αθήνα, Ελλάδα, 4 Απριλίου, 2011).

²⁵ Χρύσοστομος, Γ. Ζαφείρης (Μητρόπολης Περιστερίου): Η κατά Χάλκην Ιερά Πατριαρχική Θεολογική Σχολή στο Λεύκωμα *Τα ελληνικά σχολεία της Πόλης του συνδέσμου Μεγαλοχωριτών Αθήνας*, (Αθήνα, 1995), 27-31

να έχουν και οι μελλοντικοί ηγήτορες της Ορθόδοξης Εκκλησίας, όπως ορίζει το τούρκικο σύνταγμα.

Ακόμα ένα ανενεργό γυμνάσιο και λύκειο της Πόλης, το **Ιωακείμειο Παρθεναγωγείο**²⁶, το οποίο ιδρύθηκε το 1882, δεν περιόριζε τη διδασκαλία του μόνο στη θεωρία, αλλά αφιέρωνε τον ίδιο χρόνο και για τα τεχνικά μαθήματα. Ήταν, δηλαδή, ένα καθίδρυμα διδακτικό και παιδαγωγικό ταυτόχρονα, αφού έδινε σημασία τόσο στη διανοητική όσο και στην ηθική ανάπτυξη των μαθητριών του. Με την υπογραφή της

Εικόνα 4

Το Ιωακείμειο Παρθεναγωγείο

Πηγή: <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/k-okul-002.html>

συνθήκης της Λοζάνης (1923) επιβλήθηκε και στο Ιωακείμειο Παρθεναγωγείο (όπως και σε όλα τα ελληνικά σχολεία της Πόλης) η συστηματική διδασκαλία της τουρκικής γλώσσας. Τα μαθήματα που διδάσκονταν ήταν η τουρκική γλώσσα και γεωγραφία (με Τούρκους καθηγητές), Θρησκευτικά, Ελληνικά (αρχαίων και νέα), συνθέσεις, γενική ιστορία, φιλοσοφική, μαθηματικά, κοσμογραφία, χημεία, φυσική, γαλλικά, διδακτική, σχολική, υγιεινή, ωδική, κοπτική και γυμναστική. Από το 1927 η Διεύθυνση της Παιδείας όρισε τα ελληνικά σχολεία της Κωνσταντινούπολης να διδάσκονται δύο ώρες την ημέρα τουρκική γλώσσα. Επιπλέον, στη διδακτέα ύλη εντάχθηκαν η πατριδογνωσία, η κοινωνιολογία, τα στρατιωτικά και αργότερα, η τουρκική φιλολογία και η έκθεση.²⁷ Το Ιωακείμειο Παρθεναγωγείο συγχωνεύτηκε πριν 23 χρόνια (1988) με τη Μεγάλη Σχολή.

²⁶ Ιωακείμειο Λύκειο στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/k-okul-002.html>

²⁷ Αναστάσιος, Ιορδάνογλου, *Το Εθνικό Ιωακείμειον Παρθεναγωγείον Κωνσταντινουπόλεως (1882-1988)*, (Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου, 1989), 54-56.

Το Κεντρικό Παρθεναγωγείο εγκαινιάστηκε το 1893 και ο Στέφανος Ζαφειρόπουλος, αδερφός της Ελένης Ζαρίφη από τσαρική οικογένεια της Ρωσίας ήταν ο εμπνευστής και ιδρυτής του σχολείου. Τα δύο αδέρφια είχαν δωρίσει 6.000 λίρες και το οικόπεδο του σχολείου στο οποίο έγινε και το κτήριο. Το σχολείο προϋπήρχε σαν μια ξύλινη παράγκα, οι ανάγκες όμως αφού από την πρώτη μέρα λειτουργίας του είχε 100 μαθητές, το έκαναν να έχει μεγάλη επιτυχία και αποδοχή.

Το σχολείο είχε έντεκα τάξεις και οι απόφοιτες του είχαν δικαίωμα να διδάξουν στις τάξεις του δημοτικού. Όταν πέθανε η ευεργέτιδα Ελένη Ζαρίφη το 1910, τα παιδιά της προσέφεραν στη μνήμη της 5.000 χρυσές λίρες και έτσι αποφασίστηκε η ίδρυση τμήματος οικοκυρικών σπουδών για τις απόφοιτες εξατάξιου σχολείου δημοτικού, γεγονός το οποίο ενθουσίασε τους πάντες.

Το σχολείο είχε και νηπιαγωγείο μεταξύ 1953 και 1957 και έπαψε να λειτουργεί πριν από μερικά χρόνια, ενώ η κτιριακή του υποδομή μέρα με την ημέρα χειροτερεύει.²⁸

Περνώντας στα σχολεία που είναι ενεργά, **το Ζωγράφειο Γυμνάσιο**²⁹ είναι ένα από αυτά. Περιλάμβανε και δημοτικό σχολείο με νηπιαγωγείο, ενώ στο Αρρεναγωγείο της Σχολής (Γυμνάσιο - Λύκειο) ιδρύθηκε και η Ζωγράφειος Βιβλιοθήκη (από τις ετήσιες δωρεές του Ζωγράφου) που περιείχε έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων και συνέβαλε σημαντικά στη σπονδή των αρχαίων κλασικών. Το 1927 το δημοτικό ήταν εξατάξιο με 295 μαθητές και 8 δασκάλους, ενώ στέγαζε και την πεντατάξια νυχτερινή Σχολή της «Στοάς Αρμονίας», όπου φοιτούσαν 260 μαθητές. Το 1948 ιδρύθηκε εμπορικό τμήμα, για να καλύψει το κλείσιμο της Εθνικής Σχολής Γλωσσών και Εμπορίου³⁰, η οποία σταμάτησε τον Μάιο του 1925 με διαταγή των τουρκικών αρχών.

²⁸ Κεντρικό Παρθεναγωγείο Κωνσταντινούπολης στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/k-okul-001.html>.

²⁹ Το Ζωγράφειο Γυμνάσιο ιδρύθηκε το 1893 στο Σταυροδρόμι της Κωνσταντινούπολης, στη συνοικία του Πέρα) από τη δωρεά 10.000 λιρών του Χ. Ζωγράφου, στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/zografyon.html>.

³⁰ Η Εθνική Σχολή Γλωσσών και Εμπορίου είχε ιδρυθεί το 1909 από την Ορθόδοξη Κοινότητα του Σταυροδρομίου και στεγάστηκε στην Γερμανοελβετική Σχολή Στρατής Ροϊδης, «Το Ζωγράφειο Λύκειο» στο *Τα ελληνικά σχολεία της Πόλης*, (Αθήνα: Εκδόσεις Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχιολιτών, 1995), 100-102.

Εικόνα 5

Το Ζωγράφειο Λύκειο

Πηγή:<http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/zografyon.html>

Το Ζωγράφειο Αρρεναγωγείο, μετά τις τρεις πρώτες τάξεις, χωριζόταν σε πρακτικό και εμπορικό τμήμα. Στα μεταπολεμικά χρόνια μέχρι το 1962, προστέθηκαν δυο όροφοι και αποκαταστάθηκε η κεντρική θέρμανση και ο αερισμός, που είχαν καταστραφεί κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918), όταν επιτάχθηκε το κτίριο από τον τουρκικό στρατό και μετατράπηκε σε νοσοκομείο (1915-16).

Μετά το 1923, άρχισε η εφαρμογή των ανθελληνικών κεφαλικών μέτρων: η αύξηση ωρών διδασκαλίας των τουρκικών, η κατάργηση της διδασκαλίας της ελληνικής ιστορίας και ορισμένων άλλων μαθημάτων στα ελληνικά, διωγμοί καθηγητών, απογύμνωση της Εφορείας των Σχολών από κάθε είδους εξουσία, οι τουρκικές παρεμβάσεις στα εκπαιδευτικά πράγματα της ομογένειας.³¹

Το 1935 διορίστηκαν στο Ζωγράφειο ο φιλόλογος Δημήτρης Μάνος και ο μαθηματικός Βασίλης Μούτσογλου, ο οποίος έγινε διευθυντής μετά το θάνατο του λυκειάρχη Βαφειάδη. Ο Μούτσογλου επέκτεινε το μορφωτικό και διδακτικό έργο του Ζωγράφειου, πέρασε από τα στενά πλαίσια του αναλυτικού προγράμματος. Στις σχολικές διακοπές δημιούργησε φροντιστήριο, όπου προγύμναζε αμισθί τους τελειόφοιτους για τις εισαγωγικές εξετάσεις τους στο Πανεπιστήμιο και το Πολυτέχνειο.

Με τη συμβολή του καθηγητή Δ. Μάνου, στη Σχολή επικράτησε πνεύμα δημοτικισμού. Οργανώθηκαν μαθηματικά τμήματα αλληλοδιδασκαλίας (φιλολογίας, ψυχολογίας, μαθηματικών, αλλά και αθλοπαιδιές (παιχνίδια, σκάκι, σχολικά αθλήματα, ποδόσφαιρο, μπάσκετ), καθώς και σχολικές εκδηλώσεις (εκδρομές, χοροί

³¹ Ροΐδης, 100-102.

κλπ). Ενδιαφέρον έχει να πούμε, επίσης, ότι το σχολικό έτος 1936-37 διδάχθηκε στα ελληνικά μόνο το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας (Αρχαίας και νέας). Αργότερα, προστέθηκαν τα μαθηματικά, η φυσική, η χημεία, τα φυσιολογικά, η ψυχολογία, τα καλλιτεχνικά, η λογική και τα θρησκευτικά στην ελληνική γλώσσα. Ας σημειωθεί, ακόμη, ότι την περίοδο αυτή διορίστηκε Τούρκος υποδιευθυντής στο Ζωγράφειο, με αρμοδιότητες λυκειάρχη. Με πρωτοβουλία του μετέπειτα λυκειάρχη Μούτσογλου το 1948 ιδρύθηκε το Εμπορικό Τμήμα και η Νυχτερινή Σχολή, ενώ μετά τα Σεπτεμβριανά, ο Μούτσογλου υποχρεώθηκε να παραιτηθεί από τη διεύθυνση της Σχολής. Το 1964, μετά τις απελάσεις Ελλήνων, το Ζωγράφειο άρχισε να συρρικνώνεται. Ενώ, πριν τα Σεπτεμβριανά και πριν τις απελάσεις, οι μαθητές ήταν πάνω από 350, τα έτη 1996-1997 ήταν 51 και σήμερα (2010) δεν είναι πάνω από 54.³² Ωστόσο, παρατηρείται όπως αναφέραμε σχετικά με την πορεία του πληθυσμού μια σταθεροποίηση και μικρή αύξηση λόγω των μικτών γάμων.

Το **Ζάππειο Παρθεναγωγείο**³³ επίσης, ιδρύθηκε το 1875 από τον εθνικό ευεργέτη Κωνσταντίνο Ζάππα. Την τελευταία σχολική χρονιά πριν την υπογραφή της Συνθήκης της Λοζάνης, δηλαδή, το 1920-21, είχε εξατάξιο δημοτικό σχολείο με 429 μαθητές, ενώ την χρονιά της υπογραφής της Συνθήκης έπαψε να είναι το Ανώτατο Παρθεναγωγείο Διδασκαλείο για τα κορίτσια του ομογενειακού ελληνισμού, εντάχθηκε στο τουρκικό Υπουργείο Παιδείας και τη διοίκηση του ανέλαβε μια εφορεία λαϊκών. Το 1925 καταργήθηκε το νηπιαγωγείο της σχολής, που συστεγαζόταν με το δημοτικό σχολείο.

³² Το Ζωγράφειο Γυμνάσιο-Λύκειο στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/zografyon.html>.

³³ Το Ζάππειο Παρθεναγωγείο στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/zapyon.html>

Εικόνα 6
Ζάππειο Παρθεναγωγείο

Πηγή: <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/zapyon.html>

Μετά τα γεγονότα του '55 και του '64 ο ελληνικός πληθυσμός μειώθηκε όμως το Ζάππειο συνέχισε την πορεία του, ως κοινοτικό σχολείο. Μέχρι τη σχολική χρονιά 1999-2000, ήταν Παρθεναγωγείο, ενώ το 2000 το Ζάππειο Λύκειο έγινε μικτό. Από τις απόφοιτες του Παρθεναγωγείου πάρα πολλές έχουν διακριθεί στον εκπαιδευτικό, πνευματικό, πολιτικό και κοινωνικό τομέα. Σήμερα, οι περίπου 40 μαθητές του Γυμνασίου και του Λυκείου, παρακολουθούν στην ελληνική γλώσσα, κανονικά όλα τα μαθήματα του εκπαιδευτικού προγράμματος του Ελληνικού Υπουργείου Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων και στην τουρκική γλώσσα τα μαθήματα: ιστορία, γεωγραφία και Τουρκική γραμματική & γλώσσα. Οι μαθητές μετά το πέρας της φοίτησής τους στο Ζάππειο έχουν το δικαίωμα να εισαχθούν στο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου, της Κωνσταντινουπόλεως.³⁴

Τέλος, η **Μεγάλη του Γένους Σχολή**³⁵ είναι το αρχαιότερο εκπαιδευτικό ίδρυμα της Πόλης, το οποίο λειτουργεί από το 1454, σχεδόν αδιαλείπτως, παρέχοντας υψηλού επιπέδου μόρφωση στους Έλληνες και όχι μόνο μαθητές της. Σήμερα λειτουργεί ως σχολείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που υπάγεται στο μικτό λύκειο της ελληνικής μειονότητας και το τρίτο, εν λειτουργία λύκειο στην Τουρκία, που εξυπηρετούν τις μειονοτικές ανάγκες της Πόλης. Από το 1454-1988 ήταν αρρεναγωγείο, έκτοτε, όμως φοιτούν μαθητές και των δύο φύλων .

³⁴ Ροΐδης, 100-102.

³⁵ Η Μεγάλη του Γένους Σχολή, ιδρύθηκε το 1454, όταν ο Πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος ανέθεσε στον φιλόσοφο Ματθαίο Καμαριώτη την ανασυγκρότηση της Πατριαρχικής Ακαδημίας, που είχε διαλυθεί τις παραμονές της Άλωσης. Το ίδρυμα αυτό αποτέλεσε τον πρόδρομο της Μεγάλης του Γένους Σχολής στο <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/fener-rum-lisesi.html>.

Εικόνα 7

Η Μεγάλη του Γένους Σχολή

Πηγή: <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/education/okul.html>

Η Σχολή βρίσκεται υπό την πνευματική προστασία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, για το λόγο αυτό φέρει την άκρως τιμητική ονομασία «Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή». Όπως όλα τα μειονοτικά σχολεία, υπάγεται στην Ομογένεια, έχει το καθεστώς ιδιωτικού και μειονοτικού σχολείου και ελέγχεται από το Υπουργείο Παιδείας της Τουρκίας. Αποτελεί αυτοδιοίκητο Βακούφι και διοικείται από τη Σχολική Εφορεία, η οποία λογοδοτεί προς τη Γενική Διεύθυνση Βακουφίων. Στο σχολείο τη σχολική χρονιά 2010-2011 φοίτησαν συνολικά 240 παιδιά, από τα οποία το 60% είναι Αντιόχεις. Λίγα από αυτά γνωρίζουν ελληνικά και οι 4 μετακλητοί δάσκαλοι κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου, καθώς και τα τρία ελληνικά σχολεία απειλούνται με λουκέτο.

Μια συνολική αναφορά στον αριθμό των λειτουργούντων σχολείων πρώτης και μέσης εκπαίδευσης από το 1923 έως σήμερα, φαίνεται από τον Πίνακα 5 με ενδεικτικά στοιχεία τη χρονιά της υπογραφής της Λοζάνης, τη χρονιά των Σεπτεμβριανών, τη σχολική χρονιά 1996-1997 και την περσινή αντίστοιχη. Συμπέρασμα είναι για άλλη μια φορά η μείωση σε δημοτικά, γυμνάσια-λύκεια και σε σύνολο μαθητών.

Πίνακας 5

Η Πρώτη και Μέση Εκπαίδευση των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης 1923-24,1955-56,1996-97,2010-2011

Σχολ. έτη	Δημ	γυμν	Λυκ.	σύνολο	Σύνολο μαθητών
1923-1924.	64	9* Αναφέρονται ως δευτεροβάθμια		73	14.559
1955-1956	45	5	6	56	6589
1996-1997	10	4	4	18	297
2010-2011	7	3		10	221

Πηγή: Σαρίογλου, Φραγκόπουλος, <http://www.omogeneia-konstantinoupoli.com/id/okullar/lis/dimotika.html>

2.4. Η δεκαετία του 1920

Ήδη από την πρώτη δεκαετία της υπογραφής της Συνθήκης της Λοζάνης, τα μέτρα της κεμαλικής πολιτικής για τα ελληνικά μειονοτικά σχολεία αποδείχθηκαν καταστροφικά, τόσο στο επίπεδο της εκπαίδευσης όσο και για την ευημερία των μειονοτήτων. Έτσι, μέσα από ένα συστηματικό πρόγραμμα εκτουρκισμού, οι μαθητές και τα σχολεία έχαναν σταδιακά την πολιτιστική τους ταυτότητα, καθώς και το υψηλό εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Έκτοτε, η φυγή των Ελλήνων, η αβεβαιότητα για το αύριο, οι κρατικοί περιορισμοί και οι οικονομικές δυσχέρειες απειλούσαν το μέλλον των ελληνικών σχολείων.

Κατά παράβαση της Τουρκίας στα άρθρα 40 και 41 της Συνθήκης με προφανή στόχο την αφομοίωση ή και την έξοδο της μειονότητας απ'το χώρο όπου αιώνες διέμενε, προχώρησε στις εξής πολιτικές κινήσεις:

1) Έκλεισε τον ιστορικό Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο Κωνσταντινουπόλεως (1925), που έπαιξε τεράστιο ρόλο στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Ελληνισμού.

2) Διεξήγαγε ανακρίσεις, σε βάρος έμπειρων δασκάλων-καθηγητών, με το πρόσχημα ότι ήταν ακατάλληλοι να διδάξουν στα σχολεία της Τουρκίας, οι οποίες οδήγησαν σε 156 απολύσεις. Ανάμεσά τους απολύθηκαν οι εκπαιδευτικοί που δεν γνώριζαν καλά την τουρκική γλώσσα, όπως και όσοι δεν είχαν την τουρκική υπηκοότητα.

3) Ο διωγμός των δασκάλων-καθηγητριών και των μαθητών των σχολείων της ομογένειας της Πόλης ξεκίνησε την ίδια κιόλας χρονιά της υπογραφής της (1923), καταδεικνύοντας το απείθαρχο. Στο πλαίσιο της κεμαλικής πολιτικής του εκτουρκισμού, επίσης, των ίδιων άρθρων, το κεμαλικό καθεστώς,

4) Καθιέρωσε το θεσμό του «ιδρυτή», θέση την οποία αναλάμβαναν λειτουργούσε πρόσωπα της αρεσκείας του τουρκικού κράτους και έτσι απέκοψε τα σχολεία από τις εφορείες και τα κοινοτικά όργανα που είχαν άμεση σχέση με το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

5) Διπλασίασε αυθαίρετα τις αποδοχές των Τούρκων εκπαιδευτικών, σε σχέση με των Ρωμιών.

6) Σε συνδυασμό όλα τα παραπάνω, επέβαλε στους Έλληνες ειδικό φόρο παιδείας, το οποίο αποτέλεσε ένα επιπλέον ισχυρό πλήγμα στην εκπαίδευση της ομογένειας της Πόλης.³⁶

Ενδεικτικό της πολλαπλής πίεσης που ασκούσε η κυβέρνηση του Κεμάλ στα σχολεία των Ρωμιών, είναι και το γεγονός ότι το σημαντικότερο ίσως Παρθεναγωγείο, το Ζάμπειο, ανέστειλε τη λειτουργία του για το εκπαιδευτικό έτος 1925-1926, επειδή ένα άγαλμα αναπαριστούσε τον ιδρυτή με αρχαιοελληνικό χιτώνα. Όταν καταγγέλθηκε στην Άγκυρα ότι επρόκειτο για αρχαία ελληνική ενδυμασία, ο τοπικός τούρκος επιθεωρητής συνέστησε το κλείσιμο του σχολείου.³⁷

Ένα ακόμη περιστατικό συνέβη τον Απρίλιο του 1927, που επιβεβαιώνει ότι – παρά τις διεθνείς εγγυήσεις και την υιοθέτηση του νέου τουρκικού Συντάγματος του 1924 (το οποίο αναγνώριζε ότι όλοι οι κάτοικοι της χώρας ήταν ίσοι Τούρκοι πολίτες)– το κεμαλικό καθεστώς ήταν εχθρικό απέναντι στις μειονότητες. Αν και σπάνιζαν οι πολιτισμικές εκδηλώσεις στην ελληνική γλώσσα και γενικότερα σε

³⁶ Μερóπη Αναστασιάδου, Πωλ Ντύμον: *Οι Ρωμιοί της Πόλης: Τραύματα και Προσδοκίες*, (Αθήνα: Εκδόσεις ΕΣΠΑ, 2007).

³⁷ Αντόνης Παυλίδης(δάσκαλος), τέως Μορφωτικός Σύμβουλος στο Γενικό Προξενείο της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη. *Η πορεία της Πρωτοβάθμιας Ομογενειακής Εκπαίδευσης της Κωνσταντινούπολης από τη Συνθήκη της Λοζάνης (1923) μέχρι σήμερα* (Αθήνα: Εκδόσεις Ανατολή, 2000), 20,21.

μειονοτική, όταν μέλη ελληνικού ερασιτεχνικού θιάσου ετοίμαζαν να παρουσιάσουν τα έργα τους, οι αστυνομικές αρχές προειδοποίησαν να μην τα παρουσιάσει στην ελληνική αλλά στην τουρκική. Γενικότερα, απαγορευόντουσαν παραστάσεις Ελλήνων καλλιτεχνών και τραγουδιστών, απαγορεύοντας παράλληλα να τραγουδούν στα ελληνικά, παρ' όλο που ήταν Τούρκοι υπήκοοι. Αποτέλεσμα των απαράδεκτων παρεμβάσεων και άλλων πολλών αυθαιρεσιών, ήταν να στιγματιστούν όλοι οι μη μουσουλμάνοι ως «αναξιόπιστοι πολίτες»³⁸ αλλά και τα παιδιά της ομογένειας να μην δέχονται γλωσσικά εξωτερικά ερεθίσματα για την καλύτερη και σφαιρική γνώση της γλώσσας και του πολιτισμού τους.

Ωστόσο, την ίδια χρονιά, το 1927, το μάθημα των θρησκευτικών αφαιρέθηκε από το σχολικό πρόγραμμα Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με εξαίρεση τα επαρχιακά δημοτικά, ενώ το σχολικό έτος 1929-30 έκλεισαν όλα τα σχολεία για ιερείς και ιεροκήρυκες. Μάλιστα, επειδή –σύμφωνα με τον ισλαμικό νόμο– η Παρασκευή θεωρείτο ως επίσημη αργία (μέχρι τα τέλη του 1930), το κεμαλικό καθεστώς αποφάσισε ότι τα μειονοτικά σχολεία έπρεπε να παραμένουν κλειστά κάθε Παρασκευή. Σαν να μην έφτανε αυτό, γνωρίζοντας το Τουρκικό Υπουργείο Παιδείας ότι τα σχολεία της ελληνικής ομογένειας, ως ορθόδοξα, έμειναν κλειστά τις Κυριακές, έστειλε νέα εγκύκλιο που υπαγόρευε τις αργίες με βάση τις τουρκικές και όχι τις δικές τους θρησκευτικές γιορτές.

Το επόμενο σχολικό έτος (1928-29), τηρώντας τις διατάξεις του Αρθρου 41 της Συνθήκης της Λοζάνης για τις μειονότητες, η τουρκική κυβέρνηση χορήγησε στα ελληνικά σχολεία ένα υποτυπώδες επίδομα (4.050 τουρκικές λίρες). Τότε ήταν που ο Έλληνας μορφωτικός Σακελαρόπουλος, καθώς η ελληνική κοινότητα δεν μπορούσε να συντηρήσει εξήντα δημοτικά σχολεία, τρία Αρρεναγωγεία και δυο Παρθεναγωγεία, πρότεινε είτε να αυξηθούν οι (ελληνικές) επιχορηγήσεις είτε να κλείσει το Ιωακείμιο και το Ελληνογαλλικό Λύκειο³⁹- υπενθυμίζεται ότι η τουρκική κυβέρνηση είχε διώξει αρκετούς δασκάλους-καθηγητές με ελληνική υπηκοότητα.

Με φωνή αγωνίας, η ελληνική κοινότητα της Κων/λης αντέδρασε στην πρόταση του Έλληνα μορφωτικού ακολούθου για κλείσιμο σχολείων και συνένωση άλλων, υποστηρίζοντας ότι οι Ρωμιοί είχαν διασκορπιστεί σε ολόκληρη την Πόλη σε διαφορετικά προάστια και γι' αυτό η συνένωση των σχολείων δεν ήταν ρεαλιστική, παρότι τα περισσότερα είχαν μεγάλες ελλείψεις σε προσωπικό και πόρους.

³⁸ Σαρίογλου, 124-125

³⁹ Σαρίογλου, 130,131

Βασικό συμπέρασμα αυτής της δεκαετίας όσον αφορά την εκπαίδευση φαίνεται να είναι ότι η τουρκική κυβέρνηση είχε ως κύριο στόχο και στα σχολεία και στην ευρύτερη κοινωνική ζωή των ελληνικής μειονότητας τη μείωση ως και παύση της χρήσης της ελληνικής γλώσσας. Αν και στα εκπαιδευτήρια είχε κατανεμηθεί – όπως προβλεπόταν - η διδασκαλία να παρέχεται σε δύο γλώσσες (διγλωσσία): ιστορία, γεωγραφία, αγωγή του πολίτη, τουρκική γλώσσα και λογοτεχνία διδάσκονται στην τουρκική, ενώ τα υπόλοιπα μαθήματα στην ελληνική (ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία, φυσική, χημεία, μαθηματικά, η τουρκική κυβέρνηση πίεζε συνεχώς στην αύξηση της εκμάθησης της τουρκικής γλώσσας. Επομένως, χρόνο με τον χρόνο, η ελληνική παιδεία στην Πόλη γίνεται όλο ένα και πιο ελλιπής

2.5. Η δεκαετία του 1930 – Μεταπολεμική περίοδος (1947 - Σεπτεμβριανά 1955)

Με βάση το νόμο του 2762 του 1935, άρχισαν να διορίζονται Τούρκοι επίτροποι (Tek Muteveli = σχολικός επίτροπος) σε ευθεία αντίθεση με το άρθρο 40 της Συνθήκης της Λοζάνης, που κατοχύρωνε την ελεύθερη διοίκηση των σχολείων και των ιδρυμάτων από τους Τούρκους υπηκόους που ανήκουν σε μη μουσουλμανικές μειονότητες. Λίγο νωρίτερα με τον νόμο 2525 του 1934, είχε αποφασιστεί η αλλαγή των επωνύμων, η εκστρατεία *Vatandas Turkce Konus* («Συμπατριώτη, μίλα Τουρκικά»), ενώ έγινε υποχρεωτική η πρόσληψη στα σχολεία Τούρκου υποδιευθυντή ως Διευθυντή Εκπαίδευσης⁴⁰. Επίσης, από τα τέλη του 1930, άρχισε, ουσιαστικά, η αντίστροφη μέτρηση όλου του ελληνικού στοιχείου της Κωνσταντινούπολης, Ίμβρου και Τενέδου, με σειρά μέτρων αποσκοπώντας στη νομική, διοικητική, οικονομική, μορφωτική, θρησκευτική και κοινωνική υποβάθμιση των Ελλήνων και, τελικά, στην ελάττωση του πληθυσμού τους και την φυσική τους εξόντωση.⁴¹

Την περίοδο 1950-55 παρατηρείται ανάκαμψη και ανοδική πορεία στα εκπαιδευτικά πράγματα της ομογένειας στην Πόλη. Απόδειξη αυτού, είναι το γεγονός ότι, σε σύνολο 5.425 εγγεγραμμένων μαθητών, τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα εμφάνισαν αύξηση κατά 1.200 μαθητές (συγκριτικά με το σχολικό έτος 1945-46),

⁴⁰ Παυλίδης, 21.

⁴¹ Alfred Berl, *Ο Ελληνισμός στη Θράκη και την Κωνσταντινούπολη* (Αθήνα: Εκδόσεις Ιστορητής Ίδρυμα Ευγενίδου, 1994), 43.

όπως αναφέραμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο. Αυτό συνέβη γιατί υποχρεωμένη από τη μεταπολεμική συγκυρία να συμπλεύσει με τις δυτικές χώρες, για να αντιμετωπίσει τις «απειλές» της τότε Σοβιετικής Ένωσης, η κυβέρνηση της Άγκυρας πολλαπλασίασε -στο ενδιάμεσο διάστημα- τις κινήσεις καλής θέλησης, κάνοντας πλείστες παραχωρήσεις προς τις μειονότητες.

Η εκλογή μάλιστα, του Πατριάρχη Αθηνάγορα Α' (τ. Αρχιεπίσκοπου Αμερικής), ήταν μία σοβαρή καμπή, γιατί κατά τη διάρκεια της Πατριαρχίας του η ελληνική κοινότητα γνώρισε μία από τις λίγες περιόδους ευημερίας (υπό το προστατευτικό βλέμμα των ΗΠΑ, που έγιναν εν τω μεταξύ ο κύριος σύμμαχος της Τουρκίας). Σ' αυτό το συμφιλιωτικό κλίμα, η Ελλάδα και η Τουρκία συνυπέγραψαν το μορφωτικό πρωτόκολλο του 1951, σύμφωνα με το οποίο κάθε κυβέρνηση δεσμεύτηκε για την ανταλλαγή πανεπιστημιακού προσωπικού, καθηγητών, φοιτητών και επιστημονικών ερευνητών, την καθιέρωση υποτροφιών και του ισότιμου των εξετάσεων, την ανταλλαγή βιβλίων, περιοδικών, ραδιοφωνίας καθώς και τη διδασκαλία της γλώσσας, της λογοτεχνίας και της ιστορίας κάθε χώρας στο έδαφος της άλλης.

Ένα χρόνο αργότερο, ο Ε. Παπανούτσος, Γενικός Διευθυντής του ΥΠΕΠΘ τότε, μεταβαίνει με εντολή της ελληνικής κυβέρνησης στην Κωνσταντινούπολη, με στόχο να μελετήσει όλα τα δεδομένα της εκεί ομογενειακής εκπαίδευσης και να κάνει προτάσεις για την ακολουθητέα εκπαιδευτική πολιτική όχι μόνο απέναντι στην ομογένεια της Κων/πολης, αλλά και στη μουσουλμανική μειονότητα της Δ. Θράκης, με δεδομένη την αρχή της αμοιβαιότητας μεταξύ των δύο μειονοτήτων.

Η αντιμετώπιση των ελληνικών σχολείων της Κωνσταντινούπολης από τις τουρκικές αρχές ως ιδιωτικά σχολεία θα είναι από τις πρώτες διαπιστώσεις του, αφού για άλλη μια φορά η Τουρκία αιφνιδίασε τους Έλληνες δυσάρεστα προωθώντας νέα εγκύκλιο σύμφωνα με την οποία τα μειονοτικά σχολεία υπήχθησαν στη Διεύθυνση Ιδιωτικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και έχασαν την προστασία που δικαιούνται από τη Συνθήκη της Λωζάννης.

Πρόκειται επομένως για τουρκικά σχολεία, που υπάγονται στην τουρκική διεύθυνση παιδείας και επιθεωρούνται από τις τουρκικές εποπτικές αρχές, με την ιδιοτυπία όμως να διδάσκουν κάποια από τα μαθήματα στη μητρική (ελληνική) γλώσσα των μαθητών. Μεγάλη σημασία επίσης, στην έκθεση του δίνει στη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, που, κατά την άποψή του, συνιστά το πιο

ευαίσθητο σημείο του προγράμματος ενός μειονοτικού σχολείου. Θεωρεί ότι θα ήταν καλύτερα στα σχολεία της Πόλης να διδάσκεται ελληνική Ιστορία στα ελληνικά και από Έλληνα εκπαιδευτικό (και αντίστοιχα στη Δ. Θράκη από Τούρκο) χωρίς κάτι τέτοιο να έχει γίνει μέχρι σήμερα.

Επιτυχές αποτέλεσμα της έκθεσής του θα λέγαμε πως ήταν και η διαδικασία έγκρισης των διδακτικών βιβλίων καθώς η εισαγωγή τους από την Τουρκία για τα μαθήματα που διδάσκονται στην τουρκική γλώσσα (για τα μαθήματα της Λογοτεχνίας, Θρησκευτικών, Φυσικής, Μαθηματικών), αλλά και των αναγνωστικών για τη διδασκαλία της τουρκικής γλώσσας (τα οποία μέχρι τότε εξέδιδε η Ελλάδα), ξεκίνησε κάτω όμως από δύο προϋποθέσεις: α) να ελέγχονται από τις ελληνικές αρχές και να αφαιρούνται τα τυχόν επιλήψιμα σημεία και β) να ισχύσει το ίδιο – με την εισαγωγή δηλαδή ελληνικών διδακτικών βιβλίων - και για τα ελληνικά σχολεία της Πόλης.

Μαζί με όλα τα παραπάνω, τα οποία συνιστούν πτυχές της ομογενειακής εκπαίδευσης και που τελικά υιοθετήθηκαν, μια ακόμα πρόταση του Παπανούτσου-που υιοθετήθηκε και εκείνη- ήταν η μετάκληση εκπαιδευτικών από την Ελλάδα στην Κωνσταντινούπολη και από την Τουρκία στη Δ. Θράκη στο πλαίσιο αρχής της αμοιβαιότητας. Το ελληνικό κράτος, δηλαδή, έδειξε ότι είχε πρόθεση να λάβει μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής τόσο για την ομογενειακή εκπαίδευση, όσο και για τη μειονοτική της Δ. Θράκης, με στόχο αφ' ενός να στηρίξει την ομογένεια για να παραμείνει στις εστίες της, αξιοποιώντας το άριστο τότε επίπεδο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, αφ' ετέρου δε να βοηθήσει την ελληνική μουσουλμανική μειονότητα ν' αναπτυχθεί. Η πορεία όμως των πραγμάτων δεν δικαίωσε τις προσδοκίες της, διότι δεν κατανόησε μια γενική αρχή: ότι το πρόβλημα της ομογενειακής εκπαίδευσης ήταν και είναι κυρίως πολιτικό, γιατί οι τουρκικές αρχές χρησιμοποιούσαν από τότε το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινούπολης ως εργαλείο άσκησης πίεσης προς τη ελληνική πλευρά.

Ωστόσο, το καλοκαίρι του 1955, διάφορα διαδοχικά επεισόδια ανάμεσα στην ελληνική και την τουρκική κοινότητα της Κύπρου δηλητηρίασαν τις σχέσεις Αθήνας-Αγκυρας. Η κατάσταση έφτασε σε παροξυσμό στις αρχές Σεπτεμβρίου (6-7), όταν διαδόθηκε η φήμη ότι εξερράγη βόμβα στο πατρικό σπίτι του Μουσταφά Κεμάλ στη Θεσσαλονίκη. Τότε, ένα ανεξέλεγκτο πλήθος κατευθύνθηκε με την ανοχή των αρχών, προς το Μπέιογλου (Πέρα), όπου τα περισσότερα εμπορικά καταστήματα που υπήρχαν τότε ήταν ελληνικά.

Την επομένη το πρωί οι Πολίτες άναυδοι ανακάλυψαν ένα τοπίο καταστροφής. Όλες οι βιτρίνες της Μεγάλης Οδού του Πέρα, ήταν κατεβασμένες, το οδόστρωμα και τα πεζοδρόμια καλυμμένα με υφάσματα, σχισμένα ρούχα, σπασμένα γυαλιά. Ήταν η πρώτη φορά που η Ρωμιοσύνη εισέπραττε, κατ'αποκλειστικότητα, τη λαϊκή οργή. Όμηροι και υπόλογοι για τις ταραχές στην Κύπρο, θύματα άδικων αντιποίνων, οι Ρωμιοί πίστεψαν ομόφωνα ότι τα γεγονότα όχι μόνο δεν ήταν απόρρητα, αλλά και ότι είχαν προγραμματιστεί με σύστημα. Τεκμήριο της ακλόνητης αυτής βεβαιότητας η παντελής έλλειψη σωματικής βίας, σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις. Οι αυτουργοί των βανδαλιστών έλεγχαν απόλυτα τις πράξεις τους και δε δρούσαν υπό το καθεστώς της ταραχής.⁴²

Η αλήθεια είναι πως τα Σεπτεμβριανά του 1955 προκάλεσαν λίγες, σχετικά, αναχωρήσεις, καθώς οι Έλληνες δε φαίνονταν αποφασισμένοι να εγκαταλείψουν την Πόλη. Το συναίσθημα ότι ανήκουν στον τόπο αυτό και ότι ήταν πολύ πιο αυτόχθονες από τους Τούρκους κατοίκους είχε ριζωθεί στις συνειδήσεις τους από τη γέννησή τους. Επίσης, αντίθετα από ότι θα περίμενε κανείς, τα γεγονότα του '55 δεν είχαν άμεσες συνέπειες για τον μαθητικό πληθυσμό, που παρουσίασε μάλιστα και μία μικρή αύξηση κατά 4,34%. Αυτό οφειλόταν στο ότι η διοικητική απόφαση του τουρκικού επιτελείου επέτρεπε, πλέον, στους «Τούρκους» πολίτες (συμπεριλαμβανομένων των ομογενών μαθητών που είχαν τουρκική υπηκοότητα) να γίνονται δεκτοί, με μόνο το απολυτήριο Λυκείου, στο σώμα αξιωματικών.⁴³

2.6. Οι δεκαετίες από το 1960 μέχρι σήμερα

Σε αντίθεση με την προηγούμενη δεκαετία, η δεκαετία του 1960 θα λέγαμε ότι ήταν η πιο ενεργή από άποψη άσχημων αλλαγών για την ελληνική μειονότητα της Πόλης. Πιο συγκεκριμένα, το 1962 επανήλθε ο θεσμός των Τούρκων υποδιευθυντών στα μειονοτικά σχολεία, θεσμός ο οποίος είχε καταργηθεί τον Αύγουστο του 1949 στο κλίμα προσέγγισης και παραχωρήσεων που επικρατούσε μεταξύ των δύο χωρών. Το 1963 αποφασίστηκε η παύση εκπαιδευτικών με ελληνική ιθαγένεια και ένα χρόνο αργότερα, απαγορεύτηκε, σε κληρικούς να επισκέπτονται τα σχολεία. Την ίδια χρονιά αποφασίστηκε άρση ισοτιμίας των ελληνικών δημοτικών σχολείων, συγκριτικά με τα τουρκικά (οι απολυτήριες εξετάσεις γίνονταν έκτοτε σε δημόσια

⁴² Μερóπη Αναστασιάδου, Πwλ Ντύμον, 43.

⁴³ Ibid.

τούρκικα σχολεία), ενώ ένα χρόνο αργότερα για κάθε επίσκεψη Ελλήνων σε μειονοτικό σχολείο υπήρχε απαίτηση άδειας των τουρκικών αρχών.

Η επιδείνωση του Κυπριακού είχε ως αποτέλεσμα να διωχθούν από την Τουρκία –μόνο κατά τη διάρκεια του 1964 και τους πρώτους μήνες του '65- 40.000 Ορθόδοξοι και μη Έλληνες.⁴⁴ Όσοι έμειναν πίσω συνέχιζαν να έχουν άσχημη αντιμετώπιση από την τουρκική κοινή γνώμη. Οι απελάσεις του 1964, μάλιστα, υπέσκαψαν και διέλυσαν τα κύρια σημεία αναφοράς της ταυτότητας των Ελλήνων της Πόλης και το σύνολο των ελληνικών περιουσιών (ρευστό, τραπεζικοί λογαριασμοί, ακίνητα) κατασχέθηκε. Στην Τουρκία δεν είχαν, πια, καμία θέση οι Ρωμιοί: ούτε οι ίδιοι ούτε τα παιδιά τους είχαν τα δικαιώματα να επιστρέψουν. Το επεισόδιο αυτό σημάδεψε πολύ πιο έντονα από άλλα τη μνήμη της ελληνικής κοινότητας.⁴⁵

Μετά την κρίση ανάμεσα στις δύο χώρες το Νοέμβρη του 1967, ξεκίνησε ένας νέος γύρος επαφών με στόχο την εξομάλυνση των διμερών σχέσεών τους. Απότοκος αυτής της διαδικασίας ήταν η υπογραφή του Μορφωτικού Πρωτοκόλλου το 1968, το οποίο μαζί με την Ελληνοτουρκική Μορφωτική Συμφωνία του 1951 συμπληρώνουν τη Συνθήκη της Λοζάνης. Η νέα αυτή Συμφωνία είχε ως σκοπό να εξομαλυνθούν οι ανωμαλίες στον τομέα της εκπαίδευσης, που οδήγησαν την παιδεία σε αδιέξοδο, θέτοντας ως κύριους πυλώνες της τους δύο θεμέλιους λίθους της εκπαίδευσης, το δάσκαλο και το βιβλίο.

Έχοντας υπόψη την κατάσταση που επικράτησε στα σχολεία τα επόμενα χρόνια, διαπιστώνεται ότι η Μορφωτική Συμφωνία δεν απέδωσε τους αναμενόμενους καρπούς. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι περιορίστηκαν οι εγγραφές των μαθητών σε ομογενειακά σχολεία, ότι εκείνη τη χρονιά καταργήθηκε η αργία της 25ης Μαρτίου, ενώ το 1970 κλήθηκαν οι ομογενείς εκπαιδευτικοί να εξεταστούν στην τουρκική γλώσσα και απαγορεύτηκε σε ιερωμένους να διδάσκουν Θρησκευτικά στα σχολεία.

Εν τω μεταξύ, οι απελάσεις των Ελλήνων συνεχίστηκαν με αμείωτο ρυθμό τις επόμενες δεκαετίες και, προπάντων, αυτήν του 1970. Με τη νέα δεκαετία, το 1972 απαγορεύτηκε στον πρώην Διευθυντή του Ζαπείου Παρθεναγωγείου και τέως βουλευτή Αλέξανδρο Χατζόπουλο να επισκεφτεί το σχολείο του, αλλά να γίνονται διακρίσεις κατ'επανάληψη διακρίσεις στην προαγωγή των μαθητών της ελληνικής

⁴⁴ Η Άγκυρα, φοβούμενη την ένωση της Μεγαλονήσου με την Ελλάδα, υποχρέωσε 10.000 Έλληνες της Πόλης να εγκαταλείψουν το τουρκικό έδαφος. Μαζί με αυτούς πήραν το δρόμο της εξορίας «εκούσια» και μέλη των οικογενειών τους που είχαν τουρκική ιθαγένεια.

⁴⁵ Μερóπη Αναστασιάδου, Πωλ Ντύμον, 44,45.

ομογένειας. Οι αποτυχόντες στα τούρκικα διδασκόμενα μαθήματα -όποιος και αν ήταν ο ετήσιος γενικός μέσος όρος βαθμολογίας τους- δεν προάγονταν με απόφαση του Καθηγητικού Συλλόγου ούτε εγγράφονταν στην επόμενη τάξη ως χρεώστες ενός ή περισσότερων μαθημάτων. Υποχρεούνταν λοιπόν, να επαναλάβουν τα μαθήματα στα οποία έχουν αποτύχει ή να ανανεώσουν την εγγραφή τους στην ίδια τάξη.

Σαν να μην έφτανε αυτό, η εισβολή των Τούρκων τον Ιούλιο του 1974 στη Βόρεια Κύπρο ξαναζωντάνεψε τους φόβους όσων απέμειναν στην Πόλη. Από τα 27 δημοτικά σχολεία που έκλεισαν την εικοσαετία 1960-80, τελικά τα 9 από αυτά (κεφάλαιο σχολεία της Πόλης) δεν ξαναλειτούργησαν.

Την περίοδο 1979-1994 έχουμε συνεχείς απορρίψεις των αιτήσεων του Ζωγραφείου, για να γίνει μεικτό (από αρρεναγωγείο που ήταν), αφού ο αριθμός των μαθητών είχε περιοριστεί. Το 1993-94 επίσης, ήταν μία σχολική χρονιά αγωνίας και άγχους, καθώς δεν αποσπάστηκαν οι μετακλητοί εκπαιδευτικοί για τα ελληνικά σχολεία της Κωνσταντινούπολης, όπως και οι Τούρκοι μετακλητοί εκπαιδευτικοί στα σχολεία της Θράκης. Με βάση μια απόφαση που έλαβε το Τουρκικό Υπουργείο Εθνικής Παιδείας το 1988, επέτρεψε να διδαχθούν φροντιστηριακά μαθήματα αποκλειστικά και μόνο από Έλληνες με τουρκική υπηκοότητα, ενώ απέρριψε τη δυνατότητα να διδάξουν εκπαιδευτικοί του δημοσίου ή των ιδιωτικών σχολείων και άλλων μειονοτικών.

Εκτός από τα παραπάνω, το 1994 έχουμε την τελευταία μεγάλη φουρνιά των ελληνικών σχολείων της Πόλης. Εκατό απόφοιτοι Λυκείων πέτυχαν στις παντουρκικές εισαγωγικές εξετάσεις, αλλά το τουρκικό Υπουργείο Εθνικής Παιδείας αρνήθηκε να τους εντάξει στην πανεπιστημιακή φοιτητική κοινότητα της χώρας. Ο λόγος ήταν ότι δεν είχαν δώσει το μάθημα της Φυσικής Αγωγής στα σχολεία τους, εξαιτίας της έλλειψης προσωπικού (της εν λόγω ειδικότητας). Με συντονισμένες ελληνικές ενέργειες, τελικά, οι μισοί επιτυχόντες μπόρεσαν να εγγραφούν στα τουρκικά πανεπιστήμια και οι άλλοι μισοί ήρθαν για σπουδές στην Ελλάδα.

Την ίδια χρονιά (1994), η Αθήνα αδρανοποίησε το μέτρο ανταλλαγής εκπαιδευτικών και δεν έστειλε στην Πόλη κανέναν μετακλητό. Ανάλογα, στα πλαίσια της αμοιβαιότητας, δεν επιτράπη σε κανένα Τούρκο εκπαιδευτικό να πάει στη Θράκη. Η αντίδραση της Διεύθυνσης Παιδείας της Πόλης ήταν άμεση αλλά όλες οι αιτήσεις της ελληνικής κοινότητας απορρίφθηκαν. Έτσι, όσα παιδιά πέρασαν τότε στο τούρκικο πανεπιστήμιο, δεν μπόρεσαν να εγγραφούν, γιατί δεν είχαν βαθμό στα ελληνικά μαθήματα και τυπικά δεν μπορούσαν να τους χορηγήσουν απολυτήριο.

Παρά την αντίδραση των ΜΜΕ για την αδικία σε βάρος των Ελληνοπαίδων, η συμβιβαστική λύση ήρθε τον Οκτώβριο του 1995 και επιτράπηκε στους επιτυχόντες να συνεχίσουν τη φοιτητική τους ζωή.

Χάρη στην υπογραφή μιας ακόμη συμφωνίας το Μάιο 2000 μεταξύ Αθήνας-Αγκυρας, παρατηρείται εμφανώς τα τελευταία έτη εντατικοποίηση των ανταλλαγών στα πλαίσια των τεχνών, της ακαδημαϊκής γνώσης και των γραμμάτων. Πλείστες εκθέσεις, συνέδρια, συναυλίες,⁴⁶ δίνουν στο τουρκικό κοινό τη δυνατότητα να εξοικειωθεί με την παρουσία του ελληνικού στοιχείου και να αυξηθεί το ενδιαφέρον από τον πανεπιστημιακό και καλλιτεχνικό κύκλο. Σήμερα, αν και συνεχίζεται να μειώνεται ο συνολικός αλλά και ο μαθητικός πληθυσμός, η μειονότητα μέσω των Ομογενειακών συλλόγων της προσπαθεί μέσα από μεγάλες προσπάθειες να υπάρξει πολιτιστική, αθλητική, θρησκευτική δραστηριότητα, η οποία συμβάλλει στη διατήρηση των ηθών και εθίμων της αλλά και στη γνωριμία του ευρύτερου τουρκικού κοινού με τα Ομογενειακά κοινά.

Ενδιαφέρον επίσης, παρατηρείται για τη διδασκαλία της νέας ελληνικής γλώσσας σε αρκετά τουρκικά πανεπιστήμια έχοντας ως πρωτοπόρο το Πανεπιστήμιο της Πόλης (Istanbul Universitesi), στο οποίο λειτουργεί, αυτοτελές τμήμα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας αντίστοιχο του τμήματος Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών στην Αθήνα. Πρόγραμμα νέων ελληνικών υπάρχει και στο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου αλλά και σε άλλα ΑΕΙ – ανάμεσα τους το ιδιωτικό Πανεπιστήμιο Bilgi στην Πόλη- τα οποία ενδιαφέρονται ζωηρά για τις ελληνικές υποθέσεις ακόμα και για την εισαγωγή μαθημάτων στην ελληνική γλώσσα.⁴⁷

Πέρα όμως από τα θετικά βήματα, μόνιμη πηγή άγχους για τους Έλληνες γονείς στην Κων/λη αποτελεί το γεγονός ότι οι δάσκαλοι και οι καθηγητές των ανοιχτών σχολείων αρχίζουν συχνά τα μαθήματα στη μέση και όχι στην αρχή της σχολικής χρονιάς (συνήθως 2-3 μήνες μετά), καθώς υπάρχει έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού.

Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε παράλληλα, ότι πρόβλημα αποτελεί και η ηλικία των δασκάλων στα σχολεία της ομογένειας, αφού η πλειοψηφία αυτών έχει πάνω από 30 χρόνια διδακτικής υπηρεσίας, γεγονός που δείχνει ότι έχουν ηλικία άνω των 55 ετών τουλάχιστον. Άμεσα πρέπει να αντιμετωπιστεί επίσης, το ζήτημα της

⁴⁶ Πολλοί καλλιτέχνες, π.χ. Νταλάρας, Γλυκερία, Φαραντούρη, Δάρα κ.ά., έχουν δώσει συναυλίες σε ναούς, που διατηρούνται ως μουσεία ή σε χώρους πολιτιστικής ζωής, όπως το Σισμανόγλειο Μέγαρο.

⁴⁷ Μερóπη Αναστασιάδου, Πωλ Ντυμόν, 296-297.

επιμόρφωσης των δασκάλων ,κυρίως των νεοτέρων⁴⁸, ώστε η περαιτέρω εξειδίκευση και κατάρτισή τους να αποβεί προς όφελος της σπουδάζουσας νεολαίας της Κωνσταντινούπολης. Στις σημερινές συνθήκες έκρηξης της γνώσης, η συνεχής ανανέωση της από τους μετακλητούς και μη εκπαιδευτικούς της Ελληνικής ομογένειας της Πόλης είναι αναγκαιότερη από ποτέ.

Χρειάζεται, λοιπόν, ανανέωση του διδακτικού προσωπικού με νέα στελέχη, όπως και η αναδιάρθρωση των σχολείων και διορισμός σε αυτά των ομογενών νέων που σπούδασαν και αποφοίτησαν από το Πανεπιστήμιο της Αθήνας, και γενικότερα από τα ελληνικά πανεπιστήμια. Θα πρέπει να ληφθεί, επίσης, υπόψη ότι η ομογένεια δε διαθέτει επαρκή αριθμό προσοντούχων Ελλήνων εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, στα μαθήματα: «Γυμναστική», «Ζωγραφική», «Χειροτεχνία», και «Μουσική».

Συμπληρωματικά ως προς το θέμα των δασκάλων είναι αυτό των βιβλίων. Πολλές φορές, τα βιβλία που στέλνονται από την Ελλάδα αναμένουν την έγκριση, έχοντας ξεκινήσει παράλληλα η σχολική χρονιά. Τα βιβλία αυτά κρίνονται ακατάλληλα από τις τουρκικές αρχές με αποτέλεσμα οι μαθητές να κάνουν μάθημα με φωτοτυπίες περιμένοντας να έρθουν πίσω διορθωμένα.⁴⁹Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ένα αντίστοιχο φετινό στο δημοτικό του Ζαπτείου, όπου ενώ τα βιβλία είχαν σταλεί από το Μάιο, λόγω μη έγκρισής τους, παρέμεναν σε αποθήκες για πολύ καιρό και τελικά γύρισαν πίσω στην Ελλάδα για διορθώσεις και μετά πάλι στο σχολείο με αποτέλεσμα να γίνει η διανομή μέσα στο πρώτο δεκαήμερο του Οκτωβρίου.⁵⁰

Σοβαρό αποτέλεσμα όλων των παραπάνω συνεπάγεται όχι μόνο απώλεια ωρών διδασκαλίας αλλά και διατάραξη της εύρυθμης λειτουργίας των σχολικών μονάδων της Ελληνικής Ομογένειας και παρεπόμενα την υποβάθμιση των ελληνικών σπουδών στα ελληνόπουλα της Κωνσταντινούπολης.

Από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης επίσης, γίνεται μέγιστη προσπάθεια αναζωογόνησης της διαδικασίας της ελληνο-τουρκικής προσέγγισης. Στο πλαίσιο αυτό, δημιουργήθηκε ένας νέος μηχανισμός προώθησης και διάρθρωσης της συνεργασίας των δυο χωρών στους τομείς της χαμηλής πολιτικής, περιλαμβάνοντας

⁴⁸ Παυλίδης, 26- 27

⁴⁹ Vercihan Ziflioğlu, «Ελληνικά μειονοτικά σχολεία αναμένουν την έγκριση των βιβλίων» (Hürriyet Daily News 3 Οκτωβρίου 2011).

⁵⁰ Ibid.

ωστόσο και τον τομέα της εκπαίδευσης με το Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας⁵¹, η σύσταση του οποίου εγκαινιάστηκε στην Αθήνα στις 14 Μαΐου 2010. Ο πρωθυπουργός της Τουρκικής Δημοκρατίας Ερντογάν μετά από ερώτηση δημοσιογράφου καλεί τους Ρωμιούς που έχουν τουρκική ιθαγένεια και οι οποίοι ζουν στην Ελλάδα, να γυρίσουν πίσω στην πατρίδα, όπου μεγάλωσαν και να ζήσουν ισότιμα με τους άλλους Τούρκους πολίτες ασχολούμενοι με την επιχειρηματική δραστηριότητα ή με ό,τι άλλο επιθυμούν.

Αναφερόμενος επίσης, στο τουρκικό Σύνταγμα και στις αλλαγές που προτίθεται να γίνουν την επόμενη χρονιά (2012) από την κυβέρνησή του, είναι η κάθε είδους ελευθερία που δίνεται στο άτομο και η ατομική προσφυγή που μπορεί να κάνει ο καθένας πολίτης που ζει στην Τουρκία, όταν αυτή η ελευθερία παραβιάζεται.⁵² Ωστόσο αναμένονται ακόμα ρεαλιστικά βήματα, όπως το άνοιγμα της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και η εκπαίδευση νέων καθηγητών και κληρικών, αλλά και η αποδοχή των παιδιών των Ελλήνων που εργάζονται σε μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων στην Τουρκία σε ομογενειακά σχολεία τα οποία μέχρι τώρα ο παρών νόμος συνεχίζει να μην επιτρέπει την φοίτησή τους στα ομογενειακά σχολεία.

⁵¹ Διμερείς Σχέσεις, Τουρκία-Ελλάδα στο <http://www1.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/tourkia/>.

⁵² Πρωθυπουργοί Ελλάδος Γ. Παπανδρέου και Τουρκίας Erdogan, (Απόσπασμα από τη συνέντευξη τύπου, NET, Αθήνα, Ελλάδα, 14 Μαΐου 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.Η Ελληνική Μειονότητα της Ίμβρου – Τενέδου

3.1. Τα ισχύοντα για τα δύο νησιά

Η Ίμβρος⁵³ μαζί με την Τένεδο είναι μέσα στο θαλάσσιο ρεύμα που κινείται από τον Ελλήσποντο (Δαρδανέλια) προς την Προποντίδα. Αυτή η θέση⁵⁴ τους στο στόμιο του Ελλησπόντου, το σημερινό Canakkale Bogazi, «σφράγισε στις μέρες μας την τραγική μοίρα των κατοίκων τους», γράφει στο βιβλίο του για τα δύο νησιά ο Γ. Τενεκίδης.⁵⁵

Το 1920, η Συνθήκη των Σεβρών παραχωρούσε τα δυο νησιά στην Ελλάδα. Μετά όμως την ήττα των Ελλήνων στη Μικρά Ασία, τη Μικρασιατική Καταστροφή και την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης τα δύο νησιά ανήκουν στην Τουρκία. Η ίδια συνθήκη όμως, εξαίρεσε τους Έλληνες κατοίκους των δύο νησιών όπως και τους Κωνσταντινουπολίτες από την ανταλλαγή των πληθυσμών που ακολούθησε και προέβλεψε γι' αυτούς εκτενή αυτονομία, πράγμα όμως που στη συνέχεια καταπατήθηκε σε μεγάλη έκταση.⁵⁶

Εκτός από τα άρθρα 37-45 της Συνθήκης, που ισχύουν για τους όλους τους Έλληνες των τριών περιοχών της Τουρκίας, όπως φαίνεται και παρακάτω, σύμφωνα με το άρθρο 14 της ίδιας συνθήκης, προβλεπόταν πως η δικαστική, η υγειονομική, η λιμενική, η τελωνειακή, η εκπαιδευτική και η αστυνομική εξουσία θα ασκείτο από τον αυτόχθονα πληθυσμό των νησιών.⁵⁷

«Αι νήσοι Ίμβρος και Τένεδος, παραμένουσai υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν, θα απολαύωσιν ειδικής οργανώσεως, αποτελουμένης εκ τοπικών στοιχείων και παρεχούσης πάσαν εγγύησιν εις τον μη μουσουλμανικόν ιθαγενή πληθυσμό δι' ότι αφορά εις την τοπικήν διοίκησιν και την προστασίαν των προσώπων και των περιουσιών. Η διατήρησις

⁵³ Η Ίμβρος αποτελείται από επτά χωριά, τα οποία είναι το Κάστρο, το Γλυκύ, οι Άγιοι Θεόδωροι, τα Αγρίδια, το Σχοινούδι, το Ευλάμπιο, το οποίο ανήκει στο δήμο Παναγίας και η Παναγία, που από το 1904 ανακηρύχθηκε πρωτεύουσα της Ίμβρου. Κωνσταντίνος Μαλαθούνης, *Νήσος Ίμβρος, Ονομάτων επίσκεψις*, (Ξάνθη: Εκδόσεις Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης, 2005), 15-21,27,43, 51, 75, 97 και 133.

⁵⁴ Απέχουν από την Ασιατική ακτή η Τένεδος έντεκα ναυτικά μίλια και η Ίμβρος δώδεκα.

⁵⁵ Νίκος Παλαιόπουλος, *Ίμβρος, το δράμα του νησιού όπως το έζησα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ηλίας Παυλόπουλος, 1993), 25.

⁵⁶ Ίμβρος: Ιστορική αναδρομή στο <http://www.omogeneia-onstantinoupoli.com/imvros/id/history.html>.

⁵⁷ Αλεξανδρή, 52.

της τάξεως θα εξασφαλίζεται εν αυταίς δι' αστυνομίας στρατολογουμένης μεταξύ του ιθαγενούς πληθυσμού, τη φροντίδι της άνω προβλεπομένης τοπικής διοικήσεως υπό τας διαταγάς της οποίας θα διατελή. Αι συνομολογηθείσαι ή συνομολογηθησόμεναι μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας συμφωνίαι, αι αφορώσαι την ανταλλαγήν των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών, δεν θα εφαρμοσθώσιν εις τους κατοίκους των νήσου Ίμβρου και Τενέδου».⁵⁸

Οι διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάννης για την προστασία των μειονοτήτων και την εγκαθίδρυση ειδικού καθεστώτος τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ίμβρο και στην Τένεδο θεωρήθηκαν πρωτοποριακές στον τομέα της συμβατικής κατοχύρωσης των μειονοτικών δικαιωμάτων,⁵⁹ εφάμιλλες με εκείνες που υιοθέτησε η Δ.Α.Σ.Ε. μόλις προς τα τέλη του 20^{ου} αιώνα.⁶⁰

3.2. Η δεκαετία 1920-1930

Αμέσως μετά την αναγγελία της υπογραφής, το πρώτο δεκαήμερο του Αυγούστου, οι κάτοικοι των νησιών και κυρίως της Τενέδου, άρχισαν ομαδικά να αναχωρούν. Στις 7/8/1923 αναχώρησαν οι πρώτοι 900 πρόσφυγες κυρίως για τη Λήμνο και τη Σαμοθράκη. Στο μεταξύ οι κάτοικοι πειθόμενοι ή αποδεχόμενοι τις συστάσεις των Ελληνικών Αρχών περί παραμονής, αποφάσισαν σε γενικές συνελεύσεις να μείνουν ή να γυρίσουν πίσω.

Το πρόβλημα της νομιμότητας της διοίκησης των νησιών της Ίμβρου και της Τενέδου δημιουργήθηκε από την αρχή της παράληψής τους, αφού οι τουρκικές αρχές απέλυσαν αμέσως τα τοπικά διοικητικά στελέχη και διέλυσαν το διοικητικό συμβούλιο των νησιών, που ήταν εκλεγμένο από τον γηγενή πληθυσμό. Στη θέση του

⁵⁸ Λέσχη των Νέων Ελλήνων, 29.

⁵⁹ Μολαταύτα οι αντιπρόσωποι της Ίμβρου και της Τενέδου, Πάνος Δημητριάδης και Ανδρέας Αντύπας, οι οποίοι μετέβησαν στη Λωζάννη της Ελβετίας, εξέφρασαν σοβαρές επιφυλάξεις ως προς την φερεγγυότητα της Τουρκίας να τηρήσει, άνευ ουδεμίας διεθνούς εποπτείας, της συμβατικές της υποχρεώσεις έναντι των Ελλήνων της Ίμβρου και της Τενέδου. Ως εκ τούτου, πρότειναν να τεθεί η εφαρμογή του άρθρου 14 υπό την εγγύηση της ΚΤΕ. Η πρόταση αυτή απορρίφθηκε από τον πρόεδρο της πολιτικής επιτροπής της Συνδιάσκεψης, λόρδο Curzon, εναποθέτοντας την εφαρμογή του ειδικού καθεστώτος τοπικής αυτοδιοίκησης στη διακριτική ευχέρεια της Άγκυρας. Alexis Alexandris, «Imbros and Tenedos: A study of Turkish attitudes toward two ethnic greek island communities since 1923», (paper presented in Journal of the Hellenic Diaspora, volume VII, number 1, 1980), 13-14.

⁶⁰ Αλέξης Αλεξανδρής, «Ο αφελληνισμός της Ίμβρου και της Τενέδου: Μια ιστορική αναδρομή και ορισμένες σκέψεις για το μέλλον», (το κείμενο παρουσιάστηκε στο Πανιμβριακό Συμπόσιο «Η Ίμβρος ζητά δικαίωση», Πρακτικά, Αθήνα, Ελλάδα, 22 Ιουνίου 1991).

διορίστηκε αυθαίρετα ένα καινούριο συμβούλιο, το οποίο είχε απλώς διακοσμητικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι το σύνολο των εξουσιών τέθηκε υπό τον έλεγχο των Τούρκων αξιωματούχων.⁶¹ Εκτός όμως από τις απολύσεις, ένα χρόνο αργότερα, 1.500 Ίμβριοι και 66 Τενέδιοι, οι οποίοι ήταν οι πιο ικανοί και επιφανείς Έλληνες και θα μπορούσαν να αναλάβουν την τοπική αυτοδιοίκηση των δύο νησιών, κηρύσσονται ανεπιθύμητοι και διώχονται. Έτσι, εμποδίστηκε στην πράξη η εφαρμογή του άρθρου 14 παραβιάζοντας από πολύ νωρίς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των ορθόδοξων Ελλήνων των δύο νησιών.⁶²

Όσον αφορά τα εκπαιδευτικά ζητήματα, τα σχολεία είχαν αναγνωριστεί ως μειονοτικά από το Υπουργείο Παιδείας της Τουρκίας, ανήκαν ωστόσο, σ' ένα ιδιαίτερο ημιμειονοτικό καθεστώς αποτελώντας μια ιδιαίζουσα περίπτωση για τη χώρα, λόγω του ότι ο εσωτερικός κανονισμός και το αναλυτικό πρόγραμμα που επιβλήθηκαν στα εν λόγω σχολεία, δεν εφαρμοζόταν ούτε στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της ελληνικής ομοιογένειας στην Κωνσταντινούπολη ούτε στα αμιγώς κρατικά σχολεία της Τουρκίας.⁶³

Κατά την περίοδο της υπογραφής της Συνθήκης λειτουργούσαν στην Ίμβρο πέντε δημοτικά σχολεία, στο Σχοινούδι, το Γλυκύ, τα Αγρίδια, την Παναγία και το Ευλάμπιο, καθώς και η Κεντρική Σχολή στην Παναγία, ημιγυμνάσιο στο οποίο φοιτούσαν μαθητές απ' όλα τα χωριά του νησιού και όπου διδάσκονταν αρχαία και νέα ελληνικά, θρησκευτικά, μαθηματικά, ελληνική ιστορία, φυσική ιστορία, φυσική πειραματική, χημεία, γεωγραφία, γαλλικά και λατινικά.⁶⁴

Αμέσως μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λοζάννης, η τουρκική αρχή απαίτησε την άμεση επισκευή των σχολικών κτιρίων σε όλα τα χωριά του νησιού μέσα σε ορισθέν χρονικό διάστημα και εάν αυτό δε συνέβαινε, τα κτίρια θα κρατικοποιούνταν. Τα σχολεία της Παναγίας, που είναι η πρωτεύουσα του νησιού, και του Ευλαμπίου δεν επισκευάστηκαν έγκαιρα με αποτέλεσμα το πρώτο να κρατικοποιηθεί και το δεύτερο να κλείσει εντελώς⁶⁵. Η μη εμπρόθεσμη επισκευή ήταν πρόφαση της νέας αρχής για να οικειοποιηθεί παρά τις αντίθετες ρητές διατάξεις

⁶¹ Alexandris, 17.

⁶² <http://iktan.kom.duth.gr/ViolImvros.htm>

⁶³ Μελίτωνος Καράς, *Η νήσος Ίμβρος. Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της*, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πατριαρχικών ίδρυμα Πατερικών Μελετών 1987), 264 – 265.

⁶⁴ Πευκούλα Σταγιά, η μειονοτική εκπαίδευση στην Ίμβρο από το 1923 έως το 1964 (το άρθρο παρουσιάστηκε στο 3ο Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης: Τοπικό Συνέδριο από το Πανεπιστήμιο Πατρών, 1-3 Οκτωβρίου 2004).

⁶⁵ Καράς, 265

της Συνθήκης, το σχολικό κτίριο της Παναγίας, προκειμένου να μπορεί να λειτουργήσει εκεί άμεσα η κρατική σχολή για τα παιδιά των Τούρκων υπαλλήλων που εστάλησαν και εγκαταστάθηκαν εκεί.⁶⁶

Αν και με το άρθρο 41 γινόταν αναφορά για τη συνύπαρξη της ελληνικής και της τουρκικής γλώσσας στη δημόσια εκπαίδευση, με την προσθήκη τουρκικών μαθημάτων στα μειονοτικά σχολεία, όπως της ιστορίας και της γεωγραφίας με τη χρήση χαρτών γραμμένους με τουρκικά ονόματα, η ελληνική γλώσσα συρρικνώθηκε κατά πολύ.

Έως τις αρχές Μαΐου του 1927 λειτουργούσαν στο νησί μόνο η Αστική Σχολή Παναγίας και Γλυκέος, στις οποίες η ελληνική γλώσσα διδασκόταν μία ώρα την ημέρα στο μάθημα της ανάγνωσης και τρεις ώρες συνολικά την εβδομάδα στο μάθημα της αριθμητικής και των θρησκευτικών. Η λειτουργία της Κεντρικής Σχολής ανεστάλη οριστικά, και το κτίριο στο οποίο στεγαζόταν κατασχέθηκε από τις τουρκικές αρχές. Αλλά και το δημοτικό σχολείο της πρωτεύουσας της Ίμβρου, το οποίο συστεγαζόταν με το κτίριο της Κεντρικής Σχολής,⁶⁷ μετατράπηκε σε αμιγώς κυβερνητικό. Στο σχολείο αυτό υποχρεώθηκαν με τη βία να αποστέλλουν τα παιδιά τους όχι μόνο οι κάτοικοι της Παναγίας αλλά και του Ευλαμπίου, το οποίο υπαγόταν στη δημαρχιακή περιφέρεια της Ίμβρου. Παράλληλα, οι τουρκικές αρχές απαγόρευαν και τη λειτουργία των δημοτικών σχολείων του Κάστρου και του Ευλαμπίου.⁶⁸

⁶⁶ Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί πως όλα τα σχολικά κτήρια του νησιού είχαν χτιστεί στις αρχές του 20ου αι. με χρήματα που συγκεντρώθηκαν από δωρεές ομογενών και παροχή ξυλείας από το Άγιο Όρος, ενώ τα έξοδα της λειτουργίας τους καλύπτονταν από τη φορολόγηση της εντόπιας παραγωγής κυρίως του λαδιού.

⁶⁷ Η Κεντρική Σχολή, η οποία ιδρύθηκε το 1874 στην πρωτεύουσα της Ίμβρου, λειτουργούσε ως σχολαρχείο. Σε αυτή την ανώτερη σχολή, η οποία ήταν στελεχωμένη με αξιόλογο προσωπικό, φοιτούσαν μαθητές από όλα τα χωριά της Ίμβρου. Ευστρατίος Ζεγκίνης, «Ελληνική Εκπαίδευση: Η κατάργησή της από τους Τούρκους, βασικός συντελεστής εκπατρισμού των Ιμβρίων», στο Ίμβρος – Τένεδος, Επτά Ημέρες, Η Καθημερινή, 22 Μαΐου 1994.

⁶⁸ Γεώργιος Τενεκίδης, *Ίμβρος και Τένεδος: Ιστορία – Νομικό Καθεστώς*, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σύγχρονη Πραγματικότητα, 1986), 120-121.

Πίνακας 1
Τα σχολεία της Ίμβρου από το 1923-1927

ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΜΑΘΗΤΕΣ			
	1923-1924	1924-1925	1925-1926	1926-1927
ΠΑΝΑΓΙΑΣ:1)ΚΕΝΤΡΙΚΗ 2)ΠΕΝΤΑΤΑΞΙΟ	46	83 198	119 171	109 (Δεν θα ολοκληρωθεί) 167
ΕΥΛΑΜΠΙΟΥ	-	-	9	-
ΓΛΥΚΕΟΣ	-	-	13	11
ΑΓ.ΘΕΟΔΩΡΩΝ	-	-	20	-
ΣΧΟΙΝΟΥΔΙΟΥ	144	;	2	-
ΑΓΡΙΔΙΩΝ	-	-	15	-
ΚΑΣΤΡΟΥ	-	-	2	-

Πηγή: Μ. Μπουτάρια, *Η ιστορία της Ελληνικής Εκπαιδευσεως στην Ίμβρο*, υπό έκδοση

Πίνακας 2

Ο αριθμός των μαθητών της Κεντρικής Σχολής και της Αστικής Σχολής Παναγίας της Ίμβρου από το 1923 έως το 1927

Αριθμός Μαθητών		
Σχολικό Έτος	Κεντρική Σχολή	Αστική Σχολή Παναγίας
1923-1924	46	227
1924-1925	83	198
1925-1926	119	171
1926-1927	109	167

Πηγή: Γεώργιος Ξεινός, Ίμβρος και Τένεδος, *Ιστορία παράλληλη*, Εταιρεία μελέτης της Καθ' Ημάς Ανατολής Αθήνα, 2005, 103-104

Τα μειονοτικά σχολεία⁶⁹ στα υπόλοιπα χωριά της Ίμβρου (Σχοινούδι, Αγρίδια, Γλυκύ και Άγιους Θεόδωρους) παρέμεναν από το Φεβρουάριο του 1927 κλειστά, αφού όλοι οι Έλληνες δάσκαλοι απολύθηκαν. Το Φεβρουάριο του 1927 απαγορεύτηκε επίσης, η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία του νησιού, κατόπιν διαταγής του διοικητή της Ίμβρου, με αποτέλεσμα να απολυθούν όλοι ανεξαιρέτως οι Έλληνες δάσκαλοι, όπως άλλωστε είχε γίνει και στην Κωνσταντινούπολη, υποστηρίζοντας ότι αποτελούσαν *persona non grata* στην Τουρκία με το πρόσχημα ότι στερούνταν των τυπικών προσόντων.

Ύστερα από τις έντονες διαμαρτυρίες των κατοίκων, αποφασίστηκε, περί τα τέλη Απριλίου, να επαναπροσληφθούν οι Έλληνες δάσκαλοι, που διέθεταν τα απαραίτητα προσόντα, δηλαδή άριστη γνώση της τουρκικής γλώσσας και απολυτήριο Γυμνασίου ή Διδασκαλείου.⁷⁰ Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των δασκάλων αγνοούσε την τουρκική γλώσσα, με αποτέλεσμα να αποτύχουν στις γραπτές και προφορικές εξετάσεις, στις οποίες υποβλήθηκαν. Ως εκ τούτου, διώχθηκαν από τις θέσεις τους, με το πρόσχημα ότι στερούνταν των απαιτούμενων τυπικών προσόντων.⁷¹ Σε αντίθεση με τους Έλληνες δασκάλους, οι Τούρκοι συνάδελφοί τους όχι μόνο δεν παύτηκαν από τις θέσεις τους, αλλά εξακολουθούσαν να λαμβάνουν ανελλιπώς τους μισθούς τους, εις βάρος των ελληνικών κοινοτήτων.

Όταν τα εκπαιδευτήρια των τεσσάρων κοινοτήτων της Ίμβρου επαναλειτούργησαν, υποβιβάστηκαν από εξατάξια σε πεντατάξια, σύμφωνα με το επίσημο κρατικό πρότυπο που ακολουθούσε η Τουρκία, με αποτέλεσμα να περιοριστεί η διαδικασία των μαθημάτων από έξι σε πέντε ώρες ημερησίως. Παράλληλα, τα σχολεία τέθηκαν στον αποκλειστικό έλεγχο των Τούρκων διευθυντών, οι οποίοι διορίζονταν απευθείας από τη Διεύθυνση Παιδείας Δαρδανελλίων.⁷²

Σε μια προσπάθεια να προσδώσει επίφαση νομιμότητας στις ενέργειές της, η τουρκική κυβέρνηση ψήφισε στις 25 Ιουνίου 1927 τον νόμο 1151 «Περί τοπικής διοικήσεως των νήσων Ίμβρου και Τενέδου» (*Mahalli Idareler Kanunu*). Σύμφωνα με

⁶⁹ Τα σχολεία αυτά περιλαμβάνονταν στον κατάλογο των μειονοτικών σχολών, των αναγνωρισμένων από το Υπουργείο Παιδείας, αλλά λειτουργούσαν χωρίς ειδικό αναλυτικό πρόγραμμα και εσωτερικό κανονισμό.

⁷⁰ Κώστας Δεληκωνσταντής, «Η ελληνική παιδεία στην Ίμβρο (1923-1964)» στο *Μνήμες Κωνσταντινούπολη, Ίμβρος, Τένεδος, 1923 – 1955*, Πρακτικά Δημερίδας, Καλαμαριά, 11-12 Νοεμβρίου, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη, 1997), 64-65.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*, 264 – 265.

αυτό το νόμο, ο οποίος καθόριζε το σύστημα διακυβέρνησης των δύο νησιών, η Ίμβρος και η Τένεδος δεν συγκροτούσαν πλέον μια ανεξάρτητη διοικητική περιφέρεια (kaza),⁷³ αλλά υποβιβάζονταν στο καθεστώς της υποδιοίκησης (nahiye), με αποτέλεσμα να χάσουν το δικαίωμα της σύστασης τοπικών δικαστηρίων.⁷⁴

Στην προσπάθειά της λοιπόν, να αιτιολογήσει την ψήφιση του νόμου 1151/1927, η Άγκυρα υποστήριξε ότι οι γενικές περί μειονοτήτων διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάννης (1923) δεν ίσχυαν για την Ίμβρο και την Τένεδο, λόγω του ότι στα δύο νησιά παραχωρήθηκε, βάσει του άρθρου 14, ειδικό καθεστώς τοπικής αυτοδιοίκησης. Όμως, τούτος ο ισχυρισμός δεν ευσταθούσε, διότι το άρθρο 14 της Συνθήκης της Λωζάννης όχι μόνο δεν απέκλειε την εφαρμογή των άρθρων 38–43, τα οποία διασφάλιζαν τα γενικά δικαιώματα των μειονοτήτων στην Τουρκία, αλλά αντίθετα αποτελούσε συμπλήρωμα και προέκτασή τους. Υπό το πρίσμα αυτό, η εγκαθίδρυση ειδικού καθεστώτος τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ίμβρο και στην Τένεδο δεν νοούνταν ανεξάρτητα από την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το άρθρο 14 του νόμου 1151/1927 θα είναι καθοριστικής σημασίας για τον ελληνισμό της Ίμβρου και της Τενέδου.⁷⁵

«Εις αμφοτέρας τας νήσους τα της παιδείας ρυθμίζονται και διευθύνονται συμφώνως προς τον νόμον περί οργανώσεως της παιδείας και τα περί στοιχειώδους εκπαιδεύσεως νομικάς διατάξεις. Η εκπαίδευσις γίνεται εις την τουρκικήν, γενική, δωρεάν και άθρησκος. Οι γονείς, οι επιθυμούντες να διδάξουν εις τα τέκνα των την θρησκείαν και την γλώσσαν των δύνανται να αναθέσουν την διδασκαλίαν αυτών εις ιδιαίτερον διδάσκαλον ικανότητος ανεγνωρισμένης υπό της Κυβερνήσεως υπό

⁷³ Η Ίμβρος και η Τένεδος αποτελούσαν, σύμφωνα με το οθωμανικό σύστημα διακυβέρνησης ανεξάρτητους καζάδες, οι οποίοι υπάγονταν στο βιλαέτι των νησιών του Αρχιπελάγους. Αυτή η διοικητική διαίρεση διατηρήθηκε και μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λοζάνης (1923), έως την ψήφιση το 1927 του νόμου «Περί τοπικής διοικήσεως των νήσων Ίμβρου και Τενέδου». Σόφη Παπαγεωργίου, *Ίμβρος: Η ιστορία ενός ελληνικού νησιού*, (Αθήνα: Εκδόσεις Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, 1994), 149.

⁷⁴ Alexandris, 21

⁷⁵ Το περιεχόμενο του άρθρου 14 του νόμου 1151/1927 ήταν το ακόλουθο: «Εις αμφοτέρας τας νήσους τα της παιδείας ρυθμίζονται και διευθύνονται συμφώνως προς τον νόμον περί οργανώσεως της παιδείας και τα περί στοιχειώδους εκπαιδεύσεως νομικάς διατάξεις. Η εκπαίδευσις γίνεται εις την τουρκικήν, γενική, δωρεάν και άθρησκος. Οι γονείς, οι επιθυμούντες να διδάξουν εις τα τέκνα των την θρησκείαν και την γλώσσαν των δύνανται να αναθέσουν την διδασκαλίαν αυτών εις ιδιαίτερον διδάσκαλον ικανότητος ανεγνωρισμένης υπό της Κυβερνήσεως υπό τον όρονόπως η διδασκαλία του τελή υπό τον διαρκή έλεγχο της κυβερνήσεως και η δαπάνη καταβάλληται υπό των ιδίων, γίνεται δε εν αιθούσαις διατεθησόμεναις εντός του σχολικού κτιρίου εις ώραν καθοριστέαν εκτός του προγράμματος και των ωρών διδασκαλία. Εις αμφοτέρας τας νήσους το εκπαιδευτικόν συμβούλιον συγκροτείται υπό την προεδρείαν του διοικητού του Ναχιέ (υποδιοικήσεως) εκ του εκπαιδευτικού επιθεωρητού ή του αρχιδιδασκάλου, εκ του ιατρού και εκ δύο μελών εκλεγομένων υπό του συμβουλίου του Ναχιέ μεταξύ των μελών του, έχει δε τας αρμοδιότητας του συμβουλίου της στοιχειώδους εκπαιδεύσεως»,(sic), Καράς, 263 – 264.

τον όρον όπως η διδασκαλία του τελή υπό τον διαρκή έλεγχο της κυβερνήσεως και η δαπάνη καταβάλλεται υπό των ιδίων, γίνεται δε εν αιθούσαις διατεθησόμεναις εντός του σχολικού κτιρίου εις ώραν καθοριστέαν εκτός του προγράμματος και των ωρών διδασκαλία»

Χωρίο από το άρθρο 14 ν.1151/1927

Το άρθρο αυτό εξομοίωσε τα δύο νησιά με τις υπόλοιπες επαρχίες του τουρκικού κράτους, επιβάλλοντάς τους ένα εκπαιδευτικό σύστημα, παρόμοιο με εκείνο που επικρατούσε στα σχολεία της ηπειρωτικής Τουρκίας. Στο πλαίσιο αυτό, η εκπαίδευση, η οποία γινόταν γενική, δωρεάν και κοσμική, θα διεξαγόταν αποκλειστικά πλέον και μόνο στην τουρκική γλώσσα, γεγονός που καταργούσε την ελληνική παιδεία στην Ίμβρο και στην Τένεδο.⁷⁶

Όπως, αναφέρεται επίσης, στο ίδιο άρθρο, οι γονείς, που επιθυμούσαν να διδάξουν την ορθόδοξη θρησκεία και την ελληνική γλώσσα, καλούνταν να αναθέσουν τη διδασκαλία τους σε δάσκαλο, οι ικανότητες του οποίου έπρεπε να ήταν επισήμως αναγνωρισμένες από το Υπουργείο Παιδείας της Τουρκίας. Η διδασκαλία, το κόστος της οποίας θα καλυπτόταν αποκλειστικά από τους ενδιαφερόμενους, θα πραγματοποιούνταν εντός του σχολικού κτιρίου, αλλά σε καθορισμένη ώρα, εκτός του ωρολογίου προγράμματος μαθημάτων τελώντας υπό τον αδιάλειπτο έλεγχο της κυβέρνησης.⁷⁷ Όσοι επιθυμούσαν να διδαχθούν τα παιδιά τους τη μητρική τους γλώσσα κατέφυγαν είτε στη λύση των ιδιαίτερων μαθημάτων στην Παναγία και στο Ευλάμπιο είτε στη μετεγκατάσταση σε ένα από τα 4 χωριά που λειτουργούσε μειονοτικό σχολείο. Ταυτόχρονα και μετά το οριστικό κλείσιμο του ημιγυμνασίου το 1927, όσοι επιθυμούσαν να ακολουθήσουν γυμνασιακές σπουδές στην ελληνική γλώσσα πήγαιναν κυρίως στη Λήμνο, αφού εφοδιάζονταν με αναλυτική βεβαίωση σπουδών. Εκεί είχαν καταφύγει και πολλοί διδάσκοντες της Κεντρικής Σχολής.

Ενδεικτικό της προσπάθειας εκτουρκισμού της μειονοτικής εκπαίδευσης ήταν επίσης, το γεγονός ότι όλα τα επίσημα έγγραφα των μειονοτικών σχολείων, ακόμα και τα μητρώα των μαθητών, τηρούντο στην τουρκική γλώσσα και το ότι τα βιβλία, που χρησιμοποιούνταν, τέθηκαν υπό τον έλεγχο του τουρκικού Υπουργείου Παιδείας, το οποίο είχε το δικαίωμα να τα αποσύρει, εάν τα έκρινε επικίνδυνα για το τουρκικό έθνος.⁷⁸

⁷⁶ Δεληκωνσταντής, 65-66.

⁷⁷ Δεληκωνσταντής, 65.

⁷⁸ Sarioglou, 63.

Η κατάσταση που επικρατούσε ένα χρόνο αργότερα στα σχολεία ήταν όπως διαφαίνεται από τον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 3
Τα λειτουργούντα σχολεία το 1928 στην Ίμβρο

Κοινότητα	Τάξεις	Αριθμός Μαθητών	Δάσκαλοι
<i>Παναγία</i>	5	250 (Μαζί με τα παιδιά του Ευλαμπίου)	3
<i>Άγιοι Θεόδωροι</i>	4	;	1+1(τουρκοδιδασκάλισσα Διευθύντρια)
<i>Αγρίδια</i>	4	100	2
<i>Σχοινούδι</i>	4	220	4
<i>Γλυκύ</i>	4	60 (Μαζί με τα παιδιά του Κάστρου)	2

Πηγή: Μ. Μπουτάρας, *Η ιστορία της Ελληνικής Εκπαιδευσεως στην Ίμβρο*, υπό έκδοση

ΤΕΝΕΔΟΣ

Στην Τένεδο έως το 1922 λειτουργούσαν δύο ελληνικά σχολεία, ένα οχτατάξιο δημοτικό σχολείο αρρένων και έναν εξατάξιο δημοτικό σχολείο, τα οποία όμως έκλεισαν, όταν οι Έλληνες κάτοικοι εγκατέλειψαν στον πανικό τους το νησί, μόλις πληροφορήθηκαν ότι η Τένεδος να προσχωρηθεί στην Τουρκία. Όταν επέστρεψαν στη γενέτειρά τους, οι τουρκικές αρχές απαγόρεψαν την επαναλειτουργία των δύο σχολείων⁷⁹, μολονότι η Τουρκία ήταν υποχρεωμένη, σύμφωνα με το άρθρο 41 της Συνθήκης της Λοζάνης (1923), να παρέχει στις μη μουσουλμανικές μειονότητες τις δέουσες διευκολύνσεις για τη διασφάλιση της διδασκαλίας της μητρικής τους γλώσσας. Ως εκ τούτου, οι Έλληνες μαθητές αναγκάστηκαν να φοιτούν σε πεντατάξιο τουρκικό δημοτικό σχολείο, χωρίς να έχουν την ευκαιρία της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας. Η ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα θα αποστείλει το 1928

⁷⁹ Καράς, 264 και Δεληκωσταντής, 64-65.

διάβημα διαμαρτυρίας προς την τουρκική κυβέρνηση, ζητώντας να επιτραπεί η πρόσληψη Ελλήνων εκπαιδευτικών με τα απαιτούμενα προσόντα, ώστε να χορηγηθεί η άδεια λειτουργίας ελληνικού σχολείου στην Τένεδο. Το αίτημα αυτό απορρίφθηκε από τις τουρκικές αρχές με αποτέλεσμα τη στέρηση από τον ελληνικό πληθυσμό του δικαιώματος μόρφωσης στη μητρική τους γλώσσα.⁸⁰

3.3 Οι δεκαετίες 1930-1950: Στασιμότητα και πιέσεις

Με τον ερχομό της δεκαετίας του '30, οι ελπίδες των νησιωτών αναθερμαίνονται για καλύτερες μέρες στον τόπο τους και ειδικότερα για την ελληνική εκπαίδευση. Στις 30 Οκτωβρίου 1930, ο Ελευθέριος Βενιζέλος επιθυμώντας την οριστική διευθέτηση κάθε εκκρεμότητας της περασμένης δεκαετίας επισκέφτηκε την Άγκυρα, όπου υπέγραψε με τους Τούρκους το «Ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας, ουδετερότητας, διαλλαγής και διαιτησίας», το οποίο δεν έφερε καμία ουσιαστική αλλαγή ως προς το εκπαιδευτικό καθεστώς, που ίσχυε στην Ίμβρο, την Τένεδο και την Κωνσταντινούπολη.

Οι Ρωμιοί των τριών περιοχών ακόμα και μετά από την υπογραφή του Συμφώνου δεν είχαν την ίδια αντιμετώπιση με εκείνη των τούρκων πολιτών. Συνέχισαν να στερούνται τα πολιτικά και ατομικά τους δικαιώματα, ενώ τα σχολεία τους απειλούνταν από οικονομική καταστροφή, αφού οι ομογενείς δυσκολεύονταν ήδη από την προηγούμενη δεκαετία να καλύπτουν μεγάλο μέρος των εξόδων λειτουργίας των σχολείων τους⁸¹.

Οι μόνες παραχωρήσεις, στις οποίες προέβησαν οι τουρκικές αρχές, ήταν αφενός η χορήγηση άδειας στο μητροπολίτη Ίμβρου και Τενέδου, Ιάκωβο Παπαπαϊσίου, να μεταβεί στην εκκλησιαστική του έδρα, διότι μολονότι είχε εκλεχτεί μητροπολίτης από το 1926, οι τουρκικές αρχές απαγόρευαν επί τέσσερα ολόκληρα χρόνια τη μετάβαση του στην εκκλησιαστική του έδρα, με αποτέλεσμα να αδυνατεί να ασκήσει τα ποιμαντορικά του καθήκοντα⁸², αφετέρου ο διορισμός Έλληνα

⁸⁰ Αλεξανδρή, 141.

⁸¹ Οι αδελφότητες της Αιγύπτου, του Τράνσβααλ και της Αμερικής έστελναν σημαντικά ποσά ώστε να μπορέσουν να συντηρούν τα σχολεία και να πληρώνουν τους δασκάλους, Ζεγκίνης, 61 – 62.

⁸² Γιάννης Γρυντάκης, *Ίμβρος και Τένεδος: Δύο ξεχασμένα νησιά (1910-1930)*, (Αθήνα: Εκδόσεις Σύλλογος Ίμβριων Αθηνών, 1995), 151 – 156.

δασκάλου στην κυβερνητική σχολή της Παναγίας, ο οποίος θα δίδασκε δύο ώρες τη εβδομάδα την ελληνική γλώσσα.⁸³

Επίσης, μια σειρά από νόμους που θα ψηφιστούν κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας, θα δείξει ότι οι ελπίδες που δημιουργήθηκαν στους ομογενείς, ναυάγησαν πολύ γρήγορα. Πιο συγκεκριμένα ο νόμος 2007/11-6-1932 απέκλειε τους Έλληνες από την άσκηση τριάντα επαγγελμάτων, ο νόμος 2525/1934 υποχρέωνε τους Έλληνες της Ίμβρου και της Τενέδου να αλλάξουν τα επώνυμά τους, ο νόμος 2596/1934 που απαγόρευε τα ράσα εκτός εκκλησίας για τους ιερείς -πλην του Πατριάρχη. Επίσης, η εκστρατεία "Συμπατριώτη μίλα τουρκικά" που θα πραγματοποιηθεί τον ίδιο χρόνο, η υποταγή των ελληνορθόδοξων Βακουφιών στο τουρκικό κράτος το 1936 και ο διορισμός από τις τουρκικές αρχές διαχειριστών στα μειονοτικά σχολεία και ιδρύματα το 1936 είναι από τις κινήσεις που θα δώσουν στους Έλληνες την πραγματική εικόνα.

Στην εκπαίδευση η κατάσταση υπήρξε πολύ κακή. Σχολεία όπου διδάσκονταν τα ελληνικά γράμματα έμειναν μόνο σε τέσσερα χωριά, όπως προαναφέραμε. Οι τουρκικές αρχές επωφελούμενες των οικονομικών δυσχερειών των Ελληνικών Κοινοτήτων, βρήκαν αφορμή και κλείσανε τα σχολεία στην πρωτεύουσα της Ίμβρου Παναγία, το Κάστρο και στην Τένεδο. Το Δημοτικό Σχολείο της Παναγίας στη συνέχεια το επισκεύασαν και το μετέτρεψαν σε επίσημο κρατικό, όπου διδάσκονταν μόνο η τουρκική γλώσσα. Επιτράπηκε η διδασκαλία της ελληνικής, εκτός επίσημου προγράμματος στη Κρατική Σχολή, δύο φορές την εβδομάδα από μία ώρα.

Πίνακας 3

Τα λειτουργούντα σχολεία και ο αριθμός μαθητών τους το 1936-1937

Κοινότητα	Μαθητές
Παναγία- Ευλάμπιο(επίσημο κρατικό πεντατάξιο σχολείο)	220
Σχοινούδι	237
Αγρίδια	163
Αγ. Θεόδωροι	155
Γλυκύ	62

Πηγή: Μ. Μπουτάρας, *Η ιστορία της Ελληνικής Εκπαιδευσεως στην Ίμβρο*, υπό έκδοση

Το 1936 (20/7) οι Τούρκοι κατάφεραν να αναθεωρήσουν το καθεστώς που ίσχυε για τα Στενά, με την συνθήκη του Μοντρέ. Σε εκείνη τη διεθνή συνδιάσκεψη, η Τουρκία είχε την ανάγκη υποστήριξης της Ελλάδας, για να πετύχει το σκοπό της. Όμως η τελευταία, για άλλη μια φορά αρκέστηκε στις προφορικές δηλώσεις και υποσχέσεις των τούρκων επισήμων -του Υπ. Εξωτερικών Rüştü Aras και δε θα εκμεταλλευτεί την ευκαιρία να θέσει το θέμα των νησιών, όπως και πριν από έξι χρόνια, κι ενώ είχε καταπατηθεί η Συνθήκη της Λωζάννης από τους Τούρκους με την ψήφιση του νόμου 1151/1927.

Στα τέλη της δεκαετίας του '30, με την κήρυξη του Β' παγκοσμίου πολέμου, έκλεισε κι ο δίαυλος επικοινωνίας της Ίμβρου με τη Λήμνο, όπου σπούδαζαν πηγαينوερχόμενοι οι Ίμβριοι μαθητές, οι οποίοι όπως προαναφέραμε μετά το οριστικό κλείσιμο του ημιγυμνασίου το 1927, πήγαιναν – όσοι ήθελαν - να ακολουθήσουν γυμνασιακές σπουδές στην ελληνική γλώσσα, αφού εφοδιάζονταν με αναλυτική βεβαίωση σπουδών. Στα εκπαιδευτικά πράγματα της Ίμβρου και της Τενέδου αναλλοίωτη παραμένει η κατάσταση μέχρι το 1945 οπότε κλείνει μια περίοδος κατά την οποία η μειονότητα δεν είχε φωνή αλλά ούτε την απαιτούμενη πολιτική βούληση.

Ωστόσο, πρέπει να αναφέρουμε ότι κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Τουρκία δήθεν «ουδέτερη», βρήκε ευκαιρία, όσο η Ελλάδα συμμετείχε στον πόλεμο, να συνεχίσει να μην πράττει τα δέοντα απέναντι στην ελληνική μειονότητα. Το Μάιο 1941 προχωρεί στην επιστράτευση όλων των ομογενών ηλικίας 24-45 χρόνων, σε Κωνσταντινούπολη, Ίμβρο και Τένεδο, για να τους αποστείλει στα περιβόητα «τάγματα εργασίας» (AMELE TABURLARI), ενώ ένα χρόνο αργότερα θα επιφέρει ισχυρότατο οικονομικό πλήγμα με την επιβολή του φόρου περιουσίας (VARLIK VERGİSİ).⁸⁴

Με τον περίφημο φόρο περιουσίας «VARLIK VERGİSİ», ο έφορος επιβάλλει ανεξέλεγκτα φόρους πολλαπλασίου ανώτερου της συνολικής περιουσίας των φορολογουμένων. Ο νόμος 4305/1942 του έδινε το δικαίωμα να προβεί σε κατάσχεση κάθε κινητής και ακίνητης περιουσίας του φορολογούμενου, αν αυτός δεν καταβάλλει το ποσόν μέσα σε 15 μέρες από τη σχετική κοινοποίηση. Αργοπορία ενός μηνός σήμαινε εκτόπιση σε ειδικά στρατόπεδα στην κεντρική Μικρά Ασία όπου οι

⁸⁴ Μ. Μπουτάρης, Η ιστορία της Ελληνικής Εκπαιδευσεως στην Ίμβρο, υπό έκδοση

υπόχρεοι θα εκτελούσαν έργα οδοποιίας και εκχιονισμού ως την εξόφληση του χρέους τους.⁸⁵ Από τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα καταλαβαίνουμε ότι οι μη μουσουλμανικές μειονότητες ήταν αυτές που κατέβαλαν το 83% του συνολικού φόρου, οδηγούμενες έτσι στον οικονομικό μαρασμό.

Πίνακας 4

Ο φόρος περιουσίας που καταβλήθηκε από τους μη μουσουλμάνους το 1942

	Φορολογηθέντες	%	Φόρος (λίρες)	%
Μουσουλμάνοι	4.195	7	25.600.409	7
Μη Μουσουλμάνοι	54.37	87	289.656.246	83
Ξένοι	4.003	6	34.226.764	
Σύνολο	62.575	100	349.483.419	100

Πηγή: Άρης Αμπατζής, Μαρμαρωμένη Ρωμοσύνη «Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα:2005.

Επίσης, στα μέτρα άνισης μεταχείρισης της ελληνικής μειονότητας συμπεριλαμβάνεται η σύλληψη και η εξόριση στην Ανατολή του Μητροπολίτη Ίμβρου και Τενέδου και άλλων προυχόντων των νησιών. Δημεύονται οι περιουσίες των μοναστηριών, από τις οποίες ζούσαν δεκάδες οικογένειες και παραχωρούνται σε εποίκους Λαζούς⁸⁶, οι οποίοι μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα ισοπεδώνουν τις εκκλησίες και όλα τα υπόλοιπα κτίρια των μονών.

Το πολιτικό κλίμα ήταν κατάλληλο ώστε και στον εκπαιδευτικό τομέα να επιχειρήσουν οι Τούρκοι να αλώσουν και τα υπόλοιπα σχολεία των χωριών. Από το 1945 για άλλη μια φορά οξύνονται τα εκπαιδευτικά πράγματα στο νησί, με αποτέλεσμα ολόκληρη η ομογένεια να βρίσκεται σε συναγερμό για την άρση του αδιεξόδου⁸⁷. Την ίδια χρονιά, ο Νομάρχης Δαρδανελλίων, έστειλε έγγραφη διαταγή, η οποία ήταν στα πλαίσια του νόμου 1151/1927, απαγόρευε εντελώς τη διδασκαλία

⁸⁵ Αλεξανδρή, 105.

⁸⁶ Το 1943, η Τουρκία εποικίζει την Ίμβρο και την Τένεδο με Λαζούς, δηλαδή μουσουλμάνους ελληνικής καταγωγής (εξισλαμισθέντες) από την περιοχή μεταξύ Τραπεζούντας και Βατούμ, με σκοπό να αλλοιώσει την εθνολογική σύνθεση των νησιών. Βλ. www.apodimos.com/arthra/08/May

⁸⁷ Ευστράτιος Ζεγκίνης «Τένεδος – Ίμβρος, η μαρτυρική πορεία» στο *η Αησημονημένη Τένεδος*, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, (Αθήνα: Εκδόσεις Ανατολή, 1996), 73.

της μητρικής γλώσσας και επέβαλλε την αποκλειστική διδασκαλία της επίσημης τουρκικής.

Χάρη στην ευτυχή συγκυρία της ταυτόχρονης επιστροφής στο νησί πολλών παιδιών –αγοριών και κοριτσιών– που είχαν σπουδάσει στην Ελλάδα με την πρόθεση να εργαστούν ως δάσκαλοι (και όχι μόνο), η μειονότητα καταφέρνει να δράσει πολιτικά. Διεκδικεί δυναμικά τα πλήρη μειονοτικά δικαιώματα που προβλέπονται από τη Συνθήκη, εκδίδει έντυπα, αρθρογραφεί, στέλνει επιστολές, έρχεται σε επαφή με πολιτικά πρόσωπα τόσο στην Ελλάδα όσο και –κυρίως– στην Τουρκία και προβάλλει με κάθε τρόπο την πολιτική δύναμη της μειονότητας.

Έναν χρόνο αργότερα, το 1946, μετά την εκλογή του, ο Πατριάρχης Μάξιμος ο Ε΄ στην πρώτη του επίσκεψη στην Άγκυρα, θα θέσει στον τότε πρωθυπουργό το ζήτημα των σχολείων της Ίμβρου, για να λάβει την απάντηση ότι το εκπαιδευτικό ζήτημα της νήσου Ίμβρου έχει λυθεί οριστικώς υπέρ αυτής, από τη στιγμή που δόθηκε η σχετική διαταγή από το Υπουργείο Εξωτερικών. Όμως οι διαβεβαιώσεις και οι διαταγές των επίσημων αρχών ούτε την επόμενη χρονιά έφτασαν στην Ίμβρο. Ενώ, στις αρχές Μαΐου του 1947 ο διευθυντής της Παιδείας του Νομού Hikmet Göktaş, οποίος επισκέφτηκε την Ίμβρο, αποφάνθηκε ότι η εκπαίδευση στην Ίμβρο χωλαίνει "ως μη ώφειλεν".⁸⁸

Επίσης, λίγους μήνες αργότερα, τον Ιούλιο του '47 αντιπροσωπεία των Ιμβρίων, αποτελούμενη από το Δήμαρχο Αλεξ. Ζαφειριάδη και τον Παρασκ. Μούτσο, επισκέφτηκε την Άγκυρα *«όπου ήλθε εις συνομιλίας με τους επισήμους διά το ζήτημα της επανόδου των εν τω εξωτερικώ Ιμβρίων και διά το σχολικόν...»*.⁸⁹

Τον ίδιο μήνα αντιπροσωπεία βουλευτών και παραγόντων του Λαϊκού Κόμματος της Τουρκίας, επισκέφτηκε το νησί με σκοπό την ίδρυση παραρτήματος του κόμματος και στην Ίμβρο. Στην αποβάθρα του Κάστρου ο δήμαρχος με τους κοινοτάρχες της Ίμβρου υποδέχτηκαν τους βουλευτές. Πρώτο μεταξύ των αιτημάτων που ζητήθηκαν από τους επισκέπτες, ήταν η επίλυση του εκπαιδευτικού προβλήματος. Να επιτραπεί δηλαδή, η εφαρμογή αναλυτικού προγράμματος και κανονισμού, όπως ίσχυε και εφαρμοζόταν στις μειονοτικές σχολές της Κωνσταντινούπολης· να επιτραπεί επίσης, το άνοιγμα των σχολείων στα χωριά

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

Παναγία και στον Ευλάμπιο, τα οποία είχαν κλείσει το 1936 και 1927 αντίστοιχα, αλλά και να μισθοδοτούνται οι Τουρκοδασκάλοι από το τουρκικό κράτος.⁹⁰

Αποτέλεσμα των διαβημάτων προς τις αρχές, ήταν το ότι το υπουργείο Παιδείας απέστειλε στην Ίμβρο τον Γενικό Διευθυντή του Τμήματος μειονοτικών σχολείων, Nurettin Bolkan, με εντολή να μελετήσει επιτόπου το ζήτημα. Αφού περιήλθε όλα τα χωριά, άκουσε για άλλη μια φορά τα πάγια αιτήματα περί σχολείων από τους τοπικούς κοινοτικούς παράγοντες του νησιού. Εντέλει η τουρκική Κυβέρνηση, ύστερα από όλα τα διαβήματα των κοινοταρχών, αλλά και τη βοήθεια βουλευτών του νομού, ακύρωσε τη διαταγή του νομάρχη των Δαρδανελλίων.

Οι γενικότερες προσπάθειες των ομογενών των δύο νησιών συνεχίστηκαν και τα δυο επόμενα έτη, ωστόσο το μόνο που θα μπορούσε να πει κανείς ότι είχε αλλάξει είναι ότι η Κυβέρνηση ανέλαβε να πληρώνει από την 1/2/1948 τους μισθούς των δασκάλων του Κρατικού Σχολείου της Παναγίας, επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο στο Ειδικό Τοπικό Ταμείο Ίμβρου⁹¹ να εξοικονομήσει 16-20 χιλ. λίρες το χρόνο, ποσό το οποίο θα μπορούσε να διατεθεί για άλλες ανάγκες του νησιού.⁹²

Τα εκπαιδευτικά των δύο νησιών μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '40 δεν ήταν ρόδινα. Κάπου η οικονομική ανέχεια, κάπου η έλλειψη κατάλληλου διδακτικού προσωπικού και προ πάντων οι άνωθεν μεθοδεύσεις, δημιουργούσαν καταστάσεις μικρής ή μεγάλης ανωμαλίας, βραχυχρόνιες ή περισσότερο χρονοβόρες. Παρά την επαναφορά στην πρότερα κατάσταση, τούτη δεν έπαψε να είναι νόθος. Παρόλο που τα σχολεία θεωρούνταν μειονοτικά, όπως δηλαδή εκείνα της Κωνσταντινούπολης, εξακολουθούσαν ωστόσο να λειτουργούν χωρίς αναλυτικό πρόγραμμα και εσωτερικό κανονισμό. Έτσι, δημιουργούνταν μια κατάσταση δεκτική σε κάθε αυθαιρεσία. Όμως, παρ'όλες τις συνελεύσεις και τις δημοκρατικές διαδικασίες, τίποτα δεν προχώρησε. Αντιθέτως, η επόμενη δεκαετία θα είναι ιδιαίτερα θετική σε εξελίξεις που αφορούν την ελληνική μειονότητα και κυρίως τον εκπαιδευτικό τομέα.

⁹⁰ Το Ειδικό Τοπικό Ταμείο Ίμβρου, ήταν το ταμείο το οποίο εισέπραττε φόρους οδοποιίας, γαιών και οικοδομών.

⁹¹ Μ. Μπουτάρας, υπό έκδοση

⁹² *ibid*

3.4. Η άνθιση των ετών 1950-1963

Από το 1950 μέχρι το 1963, η Ίμβρος και η Τένεδος γνώρισαν μια έντονη πολιτισμική και οικονομική ακμή και οι κάτοικοι των νησιών να βγουν από την απομόνωση των τελευταίων τριών δεκαετιών.

Για πρώτη φορά από το 1923, η Άγκυρα άρχισε να ανταποκρίνεται στα πάγια αιτήματα των Ιμβριών και Τενεδίων και να τροποποιεί σταδιακά τα επίμαχα άρθρα του Νόμου 1151/1927. Έτσι, το 1950, τα νησιά αναβαθμίστηκαν σε δημαρχία (kaza) με αποτέλεσμα να απαλλαγθούν οι κάτοικοι των νησιών από την ταλαιπωρία να πηγαίνουν στην ηπειρωτική Τουρκία ακόμη και για την πιο απλή διοικητική, δικαστική και προσωπική τους υπόθεση.⁹³ Προφανώς η μεταστροφή της τουρκικής πολιτικής απέναντι στους Έλληνες της Τενέδου και της Ίμβρου δεν υπήρξε μόνο προϊόν των επίπονων προσπαθειών τους όσο της πολιτικής συγκυρίας, που προήλθε από την αμοιβαία επιθυμία της Ελλάδας και της Τουρκίας να ενταχθούν στο ΝΑΤΟ. Οι διεργασίες που προηγήθηκαν και προετοίμασαν την ένταξή τους στην Ατλαντική Συμμαχία τον Φεβρουάριο του 1952 συμπίπτουν με εκείνες της ψήφισης του σχετικού νόμου που κατήργησε το περιβόητο άρθρο 14.

Ο νέος Νόμος 5713/1951 αποτελείται από τα εξής τρία άρθρα:

Άρθρ. 1- Καταργήθη το 14ον άρθρον του υπ' αριθ. 1151 Νόμου περί τοπικής Διοικήσεως των Επαρχιών Ίμβρου και Τενέδου.

Άρθρ. 2- Ο Νόμος ισχύει από της ημέρας της δημοσιεύσεως αυτού.

Άρθρ. 3- Τον παρόντα Νόμον εφαρμόζει τον Υπουργικόν Συμβούλιον

Ο Νόμος **5713/1951**⁹⁴ θα αντικαταστήσει λοιπόν, το άρθρο 14 του νόμου 1151/1927, το οποίο και καταργήθηκε, και έτσι το εκπαιδευτικό σύστημα που θα εφαρμοστεί θα είναι το ίδιο με αυτό που ακολουθούν τα ελληνικά σχολεία της Κωνσταντινούπολης. Απόρροια της κατάργησης του άρθρου 14 ήταν η αποκατάσταση της ελληνικής παιδείας στην Ίμβρο και την Τένεδο. Με εξαίρεση το κυβερνητικό σχολείο της Παναγίας, το οποίο θα εξακολουθούσε να λειτουργεί ως

⁹³ Αποστόλης Κερκινέογλου, *Η Τένεδος χωρίς Τενέδιους*, (Αθήνα: Έκδοση συλλόγου Τενεδίων «Ο Τέννης», 2009), 83.

⁹⁴ Ζεγκίνης «Εκκλησία και Παιδεία» στο *η Λησμονημένη Τένεδος*, 64.

πεντατάξιο τουρκικό δημοτικό σχολείο, όλα τα σχολεία των δύο νησιών αναγνωρίστηκαν από την Άγκυρα ως μειονοτικά. Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσαν εφεξής να λειτουργούν με έξι τάξεις και πλήρες ωρολόγιο πρόγραμμα δημοτικού σχολείου⁹⁵, ακολουθώντας το ίδιο αναλυτικό πρόγραμμα μαθημάτων με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη.⁹⁶

Παράλληλα, τα σχολεία απέκτησαν την αυτοτέλειά τους, δεδομένου ότι η διεύθυνσή τους ανατέθηκε σε Έλληνες δασκάλους, οι οποίοι διατηρούσαν την τουρκική υπηκοότητα. Ως εκ τούτου, οι Τούρκοι διευθυντές παύτηκαν από τις θέσεις τους, με αποτέλεσμα να περιοριστούν στα αμιγώς διδακτικά τους καθήκοντα. Το προσωπικό των σχολείων προτεινόταν πλέον από τις κοινότητες, οι οποίες ανέλαβαν τη μισθοδοσία του, με εξαίρεση τους Τούρκους δασκάλους⁹⁷ οι μισθοί των οποίων καταβάλλονταν από την τουρκική κυβέρνηση.⁹⁸

Έτσι, τα πεντατάξια ημimειονοτικά δημοτικά σχολεία, που λειτουργούσαν στα χωριά Σχοινούδι, Αγρίδια, Γλυκύ και Άγιοι Θεόδωροι της Ίμβρου μετατράπηκαν σε εξατάξια μειονοτικά. Παράλληλα, η κυβέρνηση Menderes ενέκρινε την ίδρυση εξατάξιων μειονοτικών δημοτικών σχολείων στο χωριό Κάστρο αλλά και την πρωτεύουσα της Ίμβρου, Παναγία, το σχολείο της οποίας θα εξυπηρετούσε και τους μαθητές του Ευλαμπίου, που υπαγόταν στη δημαρχιακή περιφέρεια του νησιού. Όμως, πρωταρχική σημασία είχε αφενός η ανασύσταση της Κεντρικής Σχολής της Ίμβρου η οποία είχε κλείσει το 1927 και η οποία εφεξής θα λειτουργούσε ως τριτάξιο Γυμνάσιο αλλά και η ίδρυση ελληνικού δημοτικού σχολείου⁹⁹ στην Τένεδο, στην οποία η ελληνική παιδεία είχε από το 1923 καταργηθεί.¹⁰⁰

Αξίζει να υπογραμμίσουμε ότι το 1951-52, την πρώτη σχολική περίοδο μετά το νέο θεσμικό πλαίσιο, στα σχολεία του νησιού γράφτηκαν συνολικά 789 μαθητές,

⁹⁵ Τα τουρκικά μαθήματα (γλώσσα, ιστορία και γεωγραφία) διδάσκονταν από Τούρκους δασκάλους, οι οποίοι από τη νομαρχία και πληρώνονταν από το δημόσιο ταμείο του τουρκικού κράτους. Οι Έλληνες δάσκαλοι, οι μισθοί των οποίων καταβάλλονταν από τις κοινότητες, δίδασκαν ελληνικά, αριθμητική, θρησκευτικά, φυσιογνωσία και ορισμένα δευτερεύοντα μαθήματα, *Ίμβρος*, τεύχος 62, (Δεκέμβριος, 1953), 12.

⁹⁶ Α.Ι.Ε.Μ.Θ., Βασιλειάδης προς Χριστοδόλου, 18 Μαρτίου 1951 και Α.Ι.Ε.Μ.Θ., Ζαφειριάδης, διευθυντής του περιοδικού «Ίμβρος» προς τις Ίμβριακές Αδελφότητες, (18 Ιανουαρίου 1952 και Ίμβρος τεύχη 56 – 57, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1952), 1.

⁹⁷ Οι μισθοί των Τούρκων δασκάλων, οι οποίοι υπολογίζονταν με βάση τις ώρες διδασκαλίας ανέρχονταν σε 150 γρόσια την ώρα, *Ίμβρος*, ό.π., τεύχη 56 – 57, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1952, 1.

⁹⁸ Α.Ι.Ε.Μ.Θ., Ζαφειριάδης, διευθυντής του περιοδικού «Ίμβρος» προς τις Ίμβριακές Αδελφότητες, 18 Ιανουαρίου 1952 και *Ίμβρος*, τεύχη 56 – 57, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1952, 1.

⁹⁹ Η Αστική Σχολή Τενέδου ήταν το νέο εξατάξιο σχολείο του νησιού, τα εγκαίνια του οποίου έγιναν τον Δεκέμβριο του 1952. Η ανοικοδόμηση της σχολής έγινε με την οικονομική συνδρομή των Τενεδίων Αμερικής καθώς και την προσωπική εργασία των κατοίκων της Τενέδου. Κερκινεόγλου, 85.

¹⁰⁰ Δεληκωνσταντής, 69-70.

όπως παρατίθεται και στον πίνακα 4, ενώ την επόμενη χρονιά οι μαθητές αυξήθηκαν σε 888.¹⁰¹

Πίνακας 5
Σύνολο εγγραφέντων μαθητών το σχολικό έτος 1951-1952

ΣΧΟΛΕΙΑ	ΜΑΘΗΤΕΣ	ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
Κυβερνητικό Σχολείο			
Παναγίας	130	118	248
Σχοινουδίου	141	108	249
Αγριδίων	102	69	171
Αγ. Θεοδώρων	44	38	82
Γλυκέος	19	20	39
Σύνολο	436	353	789

Πηγή: Μ. Μπουτάρας, *Η ιστορία της Ελληνικής Εκπαιδευσεως στην Ύμβρο*, υπό έκδοση

Η εξαιρετική πνευματική άνθιση είχε ως αποτέλεσμα απόφοιτοι των σχολείων της Ύμβρου να φοιτήσουν όχι μόνο στα Λύκεια της Κωνσταντινούπολης και τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, αλλά και στα Πανεπιστήμια της Ελλάδος και άλλων χωρών.

Σε όλα τα παραπάνω αλλά και στην εφαρμογή της αρχής της ισοπολιτείας μεταξύ των κατοίκων των δύο νησιών, αδιαμφισβήτητη ήταν η συμβολή του δυναμικού Μητροπολίτη Ύμβρου και Τενέδου Μελίτωνος, ο οποίος είχε διορισθεί εκείνα τα χρόνια. Χάρη στις οργανωτικές ικανότητές του και τις πρωτοβουλίες του Μητροπολίτη αναγέρθηκαν νέα σχολικά κτίρια δημοτικής εκπαίδευσης καθώς και νηπιαγωγεία και κοινοτικά κτίρια στα δύο νησιά, ένα νοσοκομείο στην Ύμβρο. Βελτιώθηκε παράλληλα η γεωργία και η αλιεία του τόπου χάρη στην εξασφάλιση κυβερνητικής οικονομικής βοήθειας είτε από τον κωνσταντινοπολίτικο ελληνισμό και την ιμβριωτική διασπορά είτε από τούρκους πολιτικούς με τους οποίους είχε καλλιεργήσει καλές σχέσεις.¹⁰²

Ο προφητικός λόγος του μητροπολίτη Μελίωνα ότι «η Ύμβρος θα γίνει εργοστάσιον δασκάλων, καθηγητών και επιστημόνων» έγινε πλέον πραγματικότητα. Οι Ύμβριοι βρήκαν τη δυνατότητα να ανοικοδομήσουν εκ νέου την Κεντρική Σχολή,

¹⁰¹ Μ. Μπουτάρας, υπό έκδοση.

¹⁰² Αλεξανδρής, 140.

η οποία αρχίζει να λειτουργεί από το 1952. Αλλά και η αστική σχολή Τενέδου, η οποία ανεγέρθηκε την ίδια χρονιά, παρείχε πολύτιμη ελληνική εκπαίδευση¹⁰³ στη στερημένη παιδείας από χρόνια Γένεδο.

Η εκλεκτή σπορά και η απόδοση, προπαντός στον τομέα της εκπαίδευσης, θα συνεχίσει να δίνει τους καρπούς της. Τα έργα υποδομής σε κτίρια -σχολεία, νηπιαγωγεία- σε συνδυασμό με την επιστροφή των Ιμβρίων αποφοίτων από τα Ανώτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Κωνσταντινούπολης και της Ελλάδας, θα συμβάλλουν στην παραπέρα ανύψωση του πνευματικού και βιοτικού επιπέδου των νησιωτών. Με τη σύμπνοια και τη συμπαράσταση ολόκληρης της Ιμβριακής κοινότητας του εσωτερικού αλλά και της διασποράς, συνεχίζονταν να θεμελιώνονται και εγκαινιάζονται ολοένα και λαμπρότερα και μεγαλύτερα εκπαιδευτήρια.¹⁰⁴

Στην εκπαίδευση τα πράγματα ποτέ δεν ήταν καλύτερα. Οι εκπαιδευτικοί αμείβονταν καλά, τα κτίρια ήταν καινούρια και άνετα και οι κάτοικοι πρόθυμοι να στείλουν τα παιδιά τους στα σχολεία. Θα συνεχιστεί η ίδρυση πνευματικών και επαγγελματικών σωματείων¹⁰⁵ σε όλα τα χωριά και την πρωτεύουσα. Χωρίς να έχουν εξαλειφθεί οι σκληρές οικονομικές καταστάσεις, που συνέβαλλαν από τη μια στην ελλιπή φοίτηση των παιδιών και από την άλλη στη συνεχή αιμορραγία της νεολαίας μέσω της μετανάστευσης, η προοπτική ήταν ενθαρρυντική και ασύγκριτα καλύτερη από την αντίστοιχη, προ μιας δεκαετίας.¹⁰⁶

Ορόσημο ωστόσο και στην εκπαιδευτική ιστορία των δύο νησιών στάθηκαν τα «Σεπτεμβριανά». Στην Ίμβρο και στην Τένεδο δεν υπήρξαν βανδαλισμοί τύπου «Σεπτεμβριανών», υπήρξαν όμως, διώξεις, λόγω και έργω απειλές, τρομοκρατηση των Ελλήνων σε κάθε ευκαιρία.

Ο πληθυσμός του νησιού αν και λόγω των καλών συνθηκών της προηγούμενης δεκαετίας, δεν παρουσίασε αύξηση μειώνεται για πολιτικούς και οικονομικούς λόγους χάνοντας από το δυναμικό του μέσα στη δεκαετία του '50 624 κατοίκους, περίπου το 10% του πληθυσμού. Στην απογραφή του 1950, από το σύνολο των 6.325 κατοίκων οι 6.100 ήταν Ρωμιοί, ενώ το 1960 από το πληθυσμό που φθίνοντας έφτασε

¹⁰³ Το πρόγραμμα των μαθημάτων περιλάμβανε μαθήματα που γίνονταν στην ελληνική γλώσσα [Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιερά Ιστορία (=Θρησκευτικά, Φυσιολογικά, Γαλλικά, Ωδική, Γυμναστική, Ιχθυογραφία, Χειροτεχνία] και στην τουρκική γλώσσα [Τουρκικά, Τουρκικός Πολιτισμός-Ιστορία, Γεωγραφία, Πατριδογνωσία], Κερκινέογλου, 85.

¹⁰⁴ Μ. Μπουτάρας, υπό έκδοση.

¹⁰⁵ Το 1961 ιδρύεται στο Σχοινούδι ο «Ελαιοκομικός Σύλλογος» και ο «Κυνηγετικός Σύλλογος» του χωριού και στην Παναγία ο «Τουριστικός Σύνδεσμος Ωραιοποιήσεως». Την επόμενη χρονιά στ' Αργίδια ο «Αγροτικός – Μελισσοκομικός Σύλλογος».

¹⁰⁶ Μπουτάρας, υπό έκδοση.

τους 5.776 μόνον οι 5.487 ήταν Έλληνες. Οι μακρινές πόρτες της Αυστραλίας και της Αφρικής θα αντικαταστήσουν τις πλησιέστερες αντίστοιχες της Κωνσταντινούπολης.¹⁰⁷

Λογικό συνακόλουθο ήταν και η μείωση του μαθητικού δυναμικού στην πρωτοβάθμια κλίμακα της εκπαίδευσης. Ενώ το 1954-55 καταγράφονται 792 μαθητές στα Δημοτικά σχολεία και 56 στο Γυμνάσιο, αυτοί θα μειωθούν τη σχολική χρονιά 1961- 62 στους 719 μαθητές στα Δημοτικά και θα αυξηθούν στο Γυμνάσιο φτάνοντας τους 98 μαθητές/τριες, από τα ανώτερα νούμερα που κατέγραψε η Κεντρική Σχολή μετά το 1952, για να καταλήξουν την τελευταία χρονιά της μειονοτικής εκπαίδευσης, το 1963-64, στους 618 και 75 μαθητές/τριες αντίστοιχα. Σε διάστημα μιας δεκαετίας επήλθε μείωση του μαθητικού πληθυσμού κατά 174 άτομα, ή σε ποσοστό 22%, αριθμός σημαντικότερος για τη μικρή και κλειστή νησιωτική κοινωνία.¹⁰⁸

Πίνακας 6

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΙΜΒΡΟΥ

Στατιστική κατάσταση μαθητών /τριών περιόδου (1952-1964)

Τάξεις	Α΄		Β΄		Γ΄		ΣΥΝΟΛΟ	
	Εγγρ α- φέντε ς*	Απορριφθέν τες	Εγγρ α- φέντε ς	Απορρι φ- θέντες	Εγγρ α- φέντε ς	Απορρι φ- θέντες	Εγγρ α- φέντε ς	Απορρι φ- θέντες
1952-53	20	4	8	2	3	-	31	6
1953-54	34	11	21	3	6	1	61	15
1954-55	15	4	23	1	18	1	56	6
1955-56	20	4	11	1	21	-	52	5
1956-57	33	12	17	5	9	5	59	22
1957-58	23	6	22	6	17	1	62	13
1958-59	33	10	19	6	15	3	67	19
1959-60	41	10	29	5	14	2	84	17
1960-61	49	27	24	10	26	11	99	48

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

1961-62	50	32	31	12	17	5	98	49
1962-63	35	14	24	7	24	1	83	22
1963-64	32	;	27	;	16	;	75	;
ΣΥΝΟΛΟ	827	;	256	;	186	;	827	;
Ο								

Πηγή: Μ. Μπουτάρα, Η ιστορία της Ελληνικής Εκπαιδευσεως στην Ίμβρο, υπό έκδοση

* Στους εγγραφέντες συμπεριλαμβάνονται και εκείνοι που μόνο γράφτηκαν στη Σχολή και δε φοίτησαν καθόλου ή διέκοψαν σχεδόν αμέσως.

Η τουρκική κυβέρνηση, δεν ήταν πλέον διατεθειμένη να ανεχθεί την παρουσία του ελληνικού πληθυσμού στη στρατηγικής σημασίας περιοχή των Στενών,¹⁰⁹ και είχε αρχίσει να λαμβάνει σταδιακά διάφορα μέτρα εναντίον του. Στο πλαίσιο αυτό, προχώρησε το 1961 στη παύση του Έλληνα δημάρχου της Ίμβρου και του προέδρου της κοινότητας Παναγίας, αφήνοντας ακέφαλο τον τοπικό πληθυσμό (παραβίαση των άρθρων 38, 39 και 40). Της ενέργειας αυτής, που συνιστούσε κατάργηση του ειδικού καθεστώτος τοπικής αυτοδιοίκησης, προηγήθηκε η αυθαίρετη απόλυση του διευθυντή της Κεντρικής Σχολής¹¹⁰, γεγονός που κλήθηκε ως η απαρχή της δίωξης της ελληνικής παιδείας στο νησί.

¹⁰⁹ Ενδεικτικές των προθέσεων της Άγκυρας ήταν οι απόψεις, που διαπιστώθηκαν από ανώτατους Επιθεωρητές του Υπουργείου Παιδείας της Τουρκίας τον Αύγουστο του 1961, κατά τη διάρκεια συνεδρίου, στο οποίο συμμετείχαν εκπαιδευτικά από όλη τη χώρα. Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίχτηκε ότι η Τουρκία διέτρεχε σοβαρό κίνδυνο από όλο τον εθνικό προσανατολισμό της Ίμβρου και της Τενέδου, ο οποίος αποδεικνυόταν αφενός από την κυριαρχία της ελληνικής γλώσσας και αφετέρου από την προτίμηση, που επιδείκνυαν οι κάτοικοι προς τις ραδιοφωνικές εκπομπές των Αθηνών. Μέλος της Εθνικής Επιτροπής Ενότητας που συμμετείχε στις εργασίες του συνεδρίου, ισχυρίστηκε μάλιστα ότι η Ίμβρος αποτελούσε καρκίνωμα για την Τουρκία, το οποίο θα έπρεπε αργά ή γρήγορα να εξαλειφθεί, Δεληκωνσταντής, 72.

¹¹⁰ Ο Ισαάκ Αναστασιάδης, διευθυντής του Ημιγυμνασίου της Ίμβρου και του δημοτικού σχολείου Παναγίας, τα οποία συστεγάζονταν στο κτίριο της Κεντρικής Σχολής, ήταν ένας δραστήριος εκπαιδευτικός, οι πρωτοβουλίες του οποίου συνέβαλαν στην άνθιση της ελληνικής παιδείας στο νησί. Η απόλυσή του, η οποία πραγματοποιήθηκε Μεγάλη Παρασκευή, 7 Απριλίου 1961, προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση στους κατοίκους του νησιού, Δεληκωνσταντής, 71-72.

3.5. 1964-1974: Η δεκαετία των απελάσεων

Η κλιμάκωση της έντασης στην Κύπρο τη δεκαετία του 1960 επιδείνωσε σαφέστατα τις συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων στα δύο νησιά. Μέσα σε μια δεκαετία, αρχής γενομένης από το 1964, η Τουρκική Κυβέρνηση κατάφερε να οδηγήσει στον ξεριζωμό από τις πατρογονικές εστίες τους ντόπιους Ρωμιούς και υιοθέτησε μια πολιτική αντιποίνων, παραβιάζοντας για άλλη μια φορά τις διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάννης για το καθεστώς της τοπικής αυτοδιοίκησης των νησιών. Την εποχή αυτή, η εφημερίδα Cumhuriyet τόνιζε πως η τάση αγοράς ακινήτων και η αύξηση του ελληνικού στοιχείου ήταν δηλωτική του γεγονότος πως η Ελλάδα εποφθαλμιούσε τα νησιά αυτά.

Σ' αυτό το κλίμα, οι τουρκικές αρχές ίδρυσαν διδασκαλείο-ορφανοτροφείο για σπουδαστές στην πρωτεύουσα της Ίμβρου που μεριμνούσε για την εκπαίδευση Τούρκων δασκάλων. Το εκπαιδευτικό αυτό κέντρο θα αποτελούσε πυρήνα διάδοσης της τουρκικής εκπαίδευσης και κουλτούρας. Επιπλέον, προχώρησαν σε δήμευση όλων των ελληνικών μειονοτικών σχολείων στην Ίμβρο ενώ το μοναδικό γυμνάσιο της περιοχής μετατράπηκε σε οικοτροφείο για Τούρκους σπουδαστές,¹¹¹ καταστράφηκαν οι περισσότεροι λατρευτικοί χώροι και επικρατούσαν μόνο οι φόνοι, οι λεηλασίες και η τρομοκρατία αφού η εγκατάσταση μιας "ανοικτής φυλακής" (δίπλα στο χωριό Σχοινούδι) για βαρυποινίτες από το εσωτερικό της χώρας αύξησε τον τρόπο του ελληνικού πληθυσμού.¹¹²

Στην Τένεδο, απαγορεύτηκε η λειτουργία του μοναδικού μειονοτικού σχολείου και παράλληλα με το Νόμο 502/1964 η τουρκική εθνοσυνέλευση ψήφισε το ισχύον από το 1951 εκπαιδευτικό σύστημα στην Ίμβρο και την Τένεδο και επανέφερε τις διατάξεις για εκπαιδευτικά θέματα του Νόμου 1151/1927 με αποτέλεσμα τη διακοπή της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα σταδιακά και ως το 1973 οι επτά μόνο από τους εκατόν είκοσι έξι μαθητές να είναι Έλληνες ενώ μια δεκαετία πριν ο αριθμός τους έφτανε στους ογδόντα τρεις. Η στέρηση της ελληνικής

¹¹¹ Ευσεβία Γεωργιάδου, «Όψεις της εκπαίδευσης και της κοινωνίας των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης (από το 1952 έως σήμερα)», (το άρθρο παρουσιάστηκε στο 1^ο Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης από το Πανεπιστήμιο Πατρών, 28-30 Σεπτεμβρίου 2000).

¹¹² 1964-1990: Η Πολιτική Αφελληνισμού στο <http://www.imvrosisland.org/imvros.php?subid=13&catid=1>.

παιδείας ανάγκασε τους νησιώτες να μετακομίσουν μαζικά στην Κωνσταντινούπολη και στο εξωτερικό, όπου θα μπορούσαν να λάβουν ελληνική μόρφωση.¹¹³

Παράλληλα, εξαγγέλθηκαν προγράμματα εποικισμού τριών χιλιάδων Τούρκων εποίκων και ιδρύθηκε στρατόπεδο χωροφυλακής στην Παναγιά της Ίμβρου. Ο πιο καθοριστικός όμως παράγοντας που ώθησε τους Ιμβριούς να εγκαταλείψουν το νησί τους ήταν, όπως προαναφέραμε, η δημιουργία ανοιχτής αγροτικής φυλακής για Τούρκους βαρυποινίτες που προέρχονταν από την ηπειρωτική Τουρκία. Ακολούθησαν απαλλοτριώσεις καλλιεργήσιμων εδαφών με εξευτελιστικές αποζημιώσεις για τη δημιουργία φυλακών και για τη δημιουργία ενός κρατικού κτήματος αγροτικής παραγωγής.

Το πρόγραμμα Διάλυσης «(Eritme¹¹⁴ Programi)»

Οι πιέσεις που ασκούσαν εις βάρος των Ελλήνων της Ίμβρου και της Τενέδου, εντάθηκαν μετά την κρίση που εκδηλώθηκε το Δεκέμβριο του 1963 στην Κύπρο. Η κυβέρνηση Ινονου αποφάσισε να θέσει σε εφαρμογή ένα «Πρόγραμμα Διάλυσης» του ελληνισμού στα δύο νησιά των Θρακικών Σποράδων.¹¹⁵ Το σχέδιο αυτό εκπονήθηκε το 1961 από το στρατιωτικό καθεστώς του στρατηγού Gursel, σε συνεργασία με τις υπηρεσίες των αρμόδιων υπουργείων της Τουρκίας και προέβλεπε τη λήψη δέσμης μέτρων. Η Υπηρεσία Εθνικής Ασφάλειας της Τουρκίας έθεσε στις 27 Μαρτίου 1964 σε εφαρμογή το «Eritme Programi» ή «Πρόγραμμα διάλυσης». Το Πρόγραμμα αυτό αλλά και ο τρόπος εφαρμογής του δεν ανακοινώθηκε ποτέ επισήμως στις αρχές της Ίμβρου και της Τενέδου, ακριβώς επειδή αποτελούσε κατάφωρη παραβίαση της Συνθήκης της Λωζάννης.

με το οποίο εισηγούνταν τη στρατικοποίηση των νησιών, την οικονομική ενίσχυση του προγράμματος του Οργανισμού Κρατικού Σχεδιασμού για την υλοποίηση επενδύσεων, τον εξαναγκασμό των Ελλήνων των δύο νησιών να μεταναστεύσουν, καταστρέφοντας την οικοδόμηση νέων, με στόχο την επιβολή της τουρκικής πολιτισμικής φυσιογνωμίας, την επιλογή δημοσίων υπαλλήλων με ειδικά

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ η τούρκικη λέξη «eritme» σημαίνει διάλυση, λιώσιμο, τήξη, αφομοίωση.

¹¹⁵ Γεώργιος Ξεινός, Ίμβρος και Τένεδος, 69-70 και Πολίτη, «Αποδεικτικά στοιχεία της παραβίασης των διεθνών συνθηκών και δικαιωμάτων των Ιμβριών και ειδικότερα των άρθρων της Συνθήκης της Λωζάννης, 16-17.

κριτήρια, την ίδρυση τουρκικών συνοικισμών και τουρκικών χωριών, την ίδρυση αγροτικών φυλακών στην Ίμβρο και τη δημιουργία υδατοφράκτη.¹¹⁶

Το «Πρόγραμμα Διάλυσης» περιελάμβανε 27 συνολικά άρθρα, τα οποία συνοψίζονται στις ακόλουθες 5 κατευθυντήριες γραμμές:

- ο στον εξαναγκασμό των Ελλήνων αυτοχθόνων κατοίκων της Ίμβρου και της Τενέδου να μεταναστεύσουν, μέσω των αναγκαστικών απαλλοτριώσεων της γης
- ο στην κατάργηση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και του μειονοτικού εκπαιδευτικού συστήματος στα δυο νησιά,
- ο στην «προσεκτική» επιλογή των δημοσίων υπαλλήλων που υπηρετούσαν στα δυο νησιά,
- ο στην ανακαίνιση όλων των παλαιών τουρκικών κτισμάτων και κατασκευή νέων, με στόχο την επιβολή της τουρκικής κουλτούρας,
- ο στην υιοθέτηση μέτρων για την καταστολή της λαθρεμπορίας, με απώτερο σκοπό τον έλεγχο των συναλλαγών των Ιμβρίων και Τενεδίων με την Ελλάδα.¹¹⁷
- ο Οι Ίμβριοι και οι Τενεδίοι που διέμεναν στο εξωτερικό έχασαν την τουρκική υπηκοότητά τους, χάνοντας έτσι τα «πολιτικά τους δικαιώματα» και τη δυνατότητα να επιστρέψουν στα πάτρια εδάφη (παραβιάσεις των άρθρων 38, 39 και 40).

Σύντομα τα αποτελέσματά του κρίθηκαν από τις Τουρκικές αρχές ως ιδιαίτερα ικανοποιητικά. Δεδομένων όλων των παραπάνω ενεργειών, αλλά ειδικότερα της κατάργησης της ελληνικής παιδείας εκ μέρους των τουρκικών αρχών, η ελληνική κυβέρνηση στράφηκε προς τα Ηνωμένα Έθνη, απευθύνοντας σε τακτά χρονικά διαστήματα ενημερωτικά μνημόνια και επιστολές προς το γενικό γραμματέα του ΟΗΕ, από τον οποίο ζητούσε τη διανομή τους σε όλα τα κράτη-μέλη του οργανισμού ως εντύπων του Συμβουλίου Ασφαλείας. Έτσι στις 29 Ιουλίου 1964 κυκλοφόρησε μνημόνιο, που ενημέρωνε τη διεθνή κοινή γνώμη σχετικά με την κατάργηση της ελληνικής παιδείας στα νησιά, ενώ σε ένα άλλο μνημόνιο γίνεται άμεση σύνδεση της

¹¹⁶ Νεοκλής Σαρρής, «Ο αφελληνισμός των νησιών, Η ελληνική εξωτερική πολιτική, η Συνθήκη της Λοζάνης και οι παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου», στο Επτά Ημέρες ,Η Καθημερινή, Αθήνα, 22 Μαΐου 1994, 23-23 και Αλεξανδρής, 75-76.

¹¹⁷ Ibid.

απαγόρευσης της ελληνικής παιδείας με τις τουρκικές προσπάθειες αλλοίωσης του εθνικού χαρακτήρα των ελλήνων κατοίκων της Ίμβρου και της Τενέδου.¹¹⁸

Με αίτηση επίσης, της ελληνικής κυβέρνησης, η 13^η Γενική Συνέλευση της UNESCO συζήτησε από τις 20 Οκτωβρίου έως τις 4 Νοεμβρίου την ελληνική προσφυγή κατά της κατάργησης της ελληνικής παιδείας και του εκτουρκισμού των ελληνικών σχολείων της Ίμβρου και της Τενέδου. Συζητήθηκε όμως, παράλληλα και η προσφυγή-αντιπερισπασμός της Τουρκίας για τα μουσουλμανικά σχολεία της Δ. Θράκης. Η απόφαση της UNESCO υπήρξε ένα απλό ευχολόγιο. Το ίδιο έπραξε και το NATO.

Γενικότερα, τα αποτελέσματα της ελληνικής διπλωματικής προσπάθειας υπήρξαν πενιχρά. Η απροθυμία των κυβερνήσεων των συμμαχικών χωρών και η αδιαφορία της διεθνούς κοινής γνώμης έναντι των διεθνώς εγγυημένων δικαιωμάτων των Ιμβρίων και των Τενεδίων προκάλεσαν μεγάλη απογοήτευση στην Αθήνα, η οποία ενώ ήταν έτοιμη να προσφύγει στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης προβάλλοντας το άρθρο 44 της Συνθήκης της Λωζάννης και στην Επιτροπή Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, αποφάσισε να ματαιώσει την προσφυγή της.¹¹⁹

Οι αντιπρόσωποι της Γαλλίας, Νορβηγίας, Σοβιετικής Ένωσης και Βρετανίας εξέφρασαν γενικώς τη θλίψη τους για τα ληφθέντα μέτρα εις βάρος των Τενεδίων και Ιμβρίων, ενώ ο αμερικανός αντιπρόσωπος είπε ανάμεσα στα άλλα και τα εξής: «Η απέλαση των Ελλήνων υπηκόων φαίνεται σε μας ως θλιβερή συνέπεια των κοινοτικών εχθροπραξιών στην Κύπρο. Η Τουρκία ενεργούσε μέσα στα πλαίσια των νόμιμων πλαισίων» και έτσι την Τουρκία ανενόχλητη να πραγματοποιεί τη βάνανση πολιτική της δημογραφικής αλλοίωσης του πληθυσμού της Ίμβρου και την πλήρη εξάλειψη των Ελλήνων της Τενέδου.¹²⁰

Η Τουρκία, σε κάθε προσπάθεια διεθνοποίησης του ζητήματος της Ίμβρου και της Τενέδου προέβαλλε και το ανύπαρκτο θέμα των «τουρκικών μειονοτικών δικαιωμάτων στη Δωδεκάνησο» και κατάφερε, χρησιμοποιώντας τον ίδιο διπλωματικό ελιγμό, να εξαλείψει κάθε αναφορά στη μειονοτική εκπαίδευση της Ίμβρου και της Τενέδου στην ελληνοτουρκική μορφωτική συμφωνία του 1968.

Τα μετέπειτα έτη θα είναι δυστυχώς ακόμα πιο δύσκολα, καθώς η απουσία της ελληνικής διπλωματικής παρουσίας στην Ίμβρο και την Τένεδο, λόγω της επταετούς

¹¹⁸ Αλεξανδρής, 548.

¹¹⁹ Συλλόγος Τενεδίων «Ο ΤΕΝΝΗΣ» αναδημοσίευση από το περιοδικό "Η Τένεδος", τ. 6 (Απρίλιος-Μάιος 2008).

¹²⁰ Αλεξανδρής, 521.

χούντας των Συνταγματαρχών, υπήρξε ο λόγος που η Τουρκία συνέχισε να εξαναγκάζει τους απροστάτευτους έλληνες νησιώτες να ξεριζωθούν. Αποφασισμένοι ωστόσο να διατηρήσουν τα δικαιώματα των κατοίκων της Ίμβρου και της Τενέδου, οι νησιώτες που είχαν έρθει στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη ίδρυσαν σωματεία, τον Σύλλογο Ιμβρίων Αθηνών, το Σύλλογο Τενεδίων και την Ιμβριακή Ένωση Μακεδονίας-Θράκης.^{121, 122}

3.6.1974 – Σήμερα: Η ελπίδα για δικαίωση

Το 1974, χρονιά της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, οι Έλληνες της Ίμβρου και της Τενέδου υπέστησαν διώξεις, καταστροφές, προπηλακισμούς και τρομοκρατία, με αποκορύφωμα την οριστική εκκένωση του χωριού Κάστρο στην Ίμβρο από τους κατοίκους του. Σ'ολόκληρη τη δεκαετία του 1970, η Ίμβρος άλλαζε πρόσωπο εξαιτίας των αυθαίρετων επιλογών και επεμβάσεων της Τουρκίας, για τις οποίες ελάχιστες και σποραδικές πια διαμαρτυρίες ακούγονταν με σκοπό την αποκατάσταση, που μέχρι σήμερα δεν πραγματοποιήθηκε¹²³.

Ωστόσο, μια δεκαετία από την πρώτη εφαρμογή του «Προγράμματος Διάλυσης», οι τουρκικές αρχές έκριναν ότι η συνολική αύξηση του τουρκικού πληθυσμού στο νησί δεν ήταν ικανοποιητική και αποφάσισαν την αλλαγή της μεθοδολογίας με την υπ. αρ. 206 απόφαση της 28 Ιανουαρίου 1975.¹²⁴ Μεταξύ των νέων μέτρων ήταν η ίδρυση αγροκτήματος τουρκικών κρατικών συμφερόντων στην Ίμβρο και το κλείσιμο των Ανοικτών Αγροτικών Φυλακών στο χωριό Σχοινούδι της Ίμβρου, αφού είχαν επιτελέσει το σκοπό της ύπαρξής τους, την εξώθηση σε εγκατάλειψή του, δηλαδή, από τους Έλληνες κατοίκους του. Ένα επιπλέον μέτρο ήταν και η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για τους Τούρκους εποίκους, με σκοπό την παράταση της διαμονής τους στο νησί και τη μόνιμη τελικά εγκατάστασή τους στις απαλλοτριωμένες ελληνικές περιουσίες, παράλληλα με την πλήρη εξόντωση της

¹²¹ 1964-1990: Η Πολιτική Αφελληνισμού στο <http://www.imvrosisland.org/imvros.php?subid=13&catid=1>.

¹²² Αλεξανδρής, 523.

¹²³ Γεώργιος Ξεινός. *Αναζητώντας την ιστορική πορεία της αποδημίας των Ιμβρίων κατά τον 20ο αιώνα και το χάρτη των παροικιών τους στο Η αποδημία των Ιμβρίων κατά τον εικοστό αιώνα και οι παροικίες τους, Πρακτικά Συμποσίου*, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εταιρείας Μελέτης Ίμβρου και Τενέδου), 21.

¹²⁴ 1964-1990: Η Πολιτική Αφελληνισμού στο <http://www.imvrosisland.org/imvros.php?subid=13&catid=1>.

εναπομείνασας, ισχυρής ακόμη, ελληνικής εμπορικής τάξης στην Ίμβρο και την Τένεδο.¹²⁵

Η υιοθέτηση και η εφαρμογή των συμπληρωματικών αυτών μέτρων οδήγησε στην πλήρη οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική συρρίκνωση του ελληνισμού της Ίμβρου και της Τενέδου και, κατά συνέπεια, στη δραματική μείωση του πληθυσμού του.

Το Τουρκικό "Πρόγραμμα Διάλυσης" των Ελλήνων στην Ίμβρο και την Τένεδο είχε ως αποτέλεσμα τη μαζική φυγή 6.500 Ιμβρίων και 2.500 περίπου Τενεδίων από τις πατρογονικές τους εστίες και τη διασπορά τους στην Ελλάδα και σε όλες σχεδόν της ηπείρους της υφηλίου (Αμερική, Αφρική, Ευρώπη, Ωκεανία), προς αναζήτηση καλύτερης τύχης.¹²⁶

Ο παρακάτω Πίνακας παραθέτει τις αριθμητικές μεταβολές που υπέστησαν τα χωριά της Ίμβρου συνολικά από το 1945 έως το 1985. Από τον Πίνακα προφαίνεται η μεγάλη μείωση του ελληνικού πληθυσμού σε αντίθεση με την αύξηση του αντίστοιχου τουρκικού.

Πίνακας 7

Η πληθυσμιακή σύνθεση των χωριών της Ίμβρου
από το 1945 και το 1985

Όνομα χωριού	1945		1985	
	Έλληνες	Τούρκοι	Έλληνες	Τούρκοι
Παναγία-ευλάμπιο	1805	200	130	5632
Κάστρο	122	-	-	94
Γλυκύ	443	-	22	25
Yeni Bademli	(Δεν υπήρχε πριν το 1980)		-	416
Άγιοι Θεόδωροι	817	-	145	189
Αγρίδια	1064	-	111	-
Σχοινούδι	1901	-	88	598
Ugurlu	(Δεν υπήρχε πριν το 1980)		-	460
Συνολικός πληθυσμός	6152	200	496	7391

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Ibid.

Πηγή: Ξεινός Γεώργιος. *Αναζητώντας την ιστορική πορεία της αποδημίας των Ιμβρίων κατά τον 20^ο αιώνα και το χάρτη των παροικιών τους στο Η αποδημία των Ιμβρίων κατά τον εικοστό αιώνα και οι παροικίες τους*, Πρακτικά Συμποσίου, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εταιρείας Μελέτης Ίμβρου και Τενέδου, 1990.

Το 1988, η Τουρκία ήρε το καθεστώς απαγόρευσης εισόδου που ίσχυε μέχρι τότε για την Ίμβρο και την Τένεδο, οι οποίες είχαν χαρακτηριστεί στρατιωτικές περιοχές από την εφαρμογή του «προγράμματος διάλυσης». Μέχρι τότε, όλοι οι μη Τούρκοι υπήκοοι έπρεπε να προμηθευτούν ειδική άδεια από τη Νομαρχία των Δαρδανελλίων για να τις επισκεφθούν. Έτσι, το 1989 άρχισε μια επιφυλακτική στην αρχή, αλλά όλο μια μαζικότερη στη συνέχεια προσέλευση των εκπατρισθέντων Ιμβρίων και Τενεδίων στον τόπο τους, για τις καλοκαιρινές διακοπές. Η εικόνα που αντίκρισαν ήταν απογοητευτική: σπίτια μισογκρεμισμένα από την εγκατάλειψη, δημευμένες περιουσίες, στρατοκρατούμενο περιβάλλον, έποικοι χαμηλότατου μορφωτικού και βιοτικού επιπέδου, που δεν κατόρθωσαν ποτέ να εγκλιματισθούν στο νησιωτικό περιβάλλον, σοβαρότατες καταστροφές από άκριτες και συχνά ανώφελες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον του νησιού. Μετά την έντονη συγκινησιακή φόρτιση, ωστόσο, τη σκυτάλη πήρε η ανοικοδόμηση, η προσπάθεια ρεαλιστικής αντιμετώπισης της κατάστασης, η συνέχιση της ζωής.¹²⁷

Σήμερα, οι Έλληνες στην Ίμβρο δεν είναι πάνω από 200, στην πλειοψηφία τους γέροντες, ενώ ο αριθμός των Τούρκων εποίκων ανέρχεται στους 7.000 περίπου. Η αναλογία, πριν το 1964, ήταν περίπου 6.100 Έλληνες και 200 Τούρκοι. Στην Τένεδο, από τους αρχικά 2.500 περίπου οικονομικά ευκατάστατους αμπελουργούς του, στα τέλη της δεκαετίας του 1980 έμειναν 150 ομογενείς¹²⁸, ενώ σήμερα 27 στον αριθμό έχουν ακόμη περιουσίες στο νησί, από τους οποίους μόνιμοι κάτοικοι είναι μόνο 10¹²⁹. Οι αριθμοί καταδεικνύουν ότι το «Πρόγραμμα διάλυσης», πέτυχε απόλυτα το στόχο του.¹³⁰

Η ιμβριακή και τενεδιακή ταυτότητα, ωστόσο, συνεχίζει να αποτελεί σημείο αναφοράς για 20.000 περίπου άτομα ελληνικής καταγωγής, που βρίσκονται διασκορπισμένα σε όλο τον κόσμο. Η νεότερη γενιά των Ιμβρίων και των Τενεδίων

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Αλεξανδρή, 519.

¹²⁹ Συλλόγος Τενεδίων «Ο ΤΕΝΝΗΣ» αναδημοσίευση από το περιοδικό "Η Τένεδος", τ. 6 (Απρίλιος-Μάιος 2008).

¹³⁰ 1964-1990: Η Πολιτική Αφελληνισμού στο <http://www.imvrosisland.org/imvros.php?subid=13&catid=1>.

δραστηριοποιείται στη διεκδίκηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτισμικής κληρονομιάς της πατρίδας της, στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας των πολιτών. Η δράση της, σεβόμενη απολύτως την έννομη τάξη στη γείτονα χώρα και στηρίζοντας την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, απορρίπτει κάθε παρωχημένο εθνικισμό, με ειλικρινή στόχο την ειρηνική συνύπαρξη και τη βιώσιμη ανάπτυξη στα δύο νησιά.¹³¹

Αν και μέχρι το 2004 δεν είχε καταγραφεί καμία παραβίαση των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας της Ίμβρου και της Τενέδου, από το 2004 και μετά, η Τουρκία καλείται να προβεί στις απαραίτητες διορθωτικές ενέργειες, ώστε να ανακληθούν αποφάσεις που ενσωματώθηκαν σε επίσημα ευρωπαϊκά έγγραφα σχετικά με το σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων του ελληνισμού των δύο νησιών.¹³²

Τα τελευταία έτη, παρατηρείται ιδιαίτερη κινητικότητα σχετικά με τα ζητήματα που αφορούν τα δύο νησιά σημειώνοντας για πρώτη φορά στην ιστορία την επίσκεψη του Τούρκου Πρωθυπουργού, Ρ.Τ. Ερντογάν στην Ίμβρο και την Τένεδο και τις υποσχέσεις για απόδοση της δικαιοσύνης και ίσης μεταχείρισης με τους Τούρκους συνομιλητές του.¹³³ Αλλά και φέτος στις 12 Αυγούστου, ο Υπουργός Εξωτερικών Σταύρος Λαμπρινίδης μετέβηκε στην Ίμβρο για να συμμετάσχει σε εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται για τον εορτασμό της συμπλήρωσης των 50 ετών Ιεροσύνης και των 20 ετών Πατριαρχίας της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου¹³⁴.

Ιδιαίτερης αναφοράς όμως είναι ένα ιστορικής σημασίας ψήφισμα¹³⁵, στο οποίο αναγνωρίζονται οι αδικίες, που διαπράχθηκαν σε βάρος των κατοίκων και του πολιτισμού των νησιών και προτείνεται στην Τουρκία να λάβει συγκεκριμένα μέτρα αποκατάστασης των ανθρώπινων δικαιωμάτων και παροχής κινήτρων για την επιστροφή των γηγενών στις πατρογονικές τους εστίες, ώστε να διατηρηθεί ο ιδιαίτερος πολιτισμικός χαρακτήρας των δύο νησιών. Τόσο η Τουρκία όσο και η Ελλάδα, αλλά και η Ευρωπαϊκή Ένωση καλούνται να αντιμετωπίσουν την Ίμβρο και

¹³¹ Ibid.

¹³² Ibid.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Επίσκεψη Υπουργού Εξωτερικού στην Ίμβρο στο <http://www1.mfa.gr/epikairotita/eidiseis-anakoineseis/episkepse-upourgou-exoterikon-st-lamprinide-sten-imbros-1282011.html>

¹³⁵ 1964-1990: Η Πολιτική Αφελληνισμού, <http://www.imvrosisland.org/imvros.php?subid=13&catid=1>

την Τένεδο, ως πεδίο σχεδιασμού και εφαρμογή πολιτικών προς όφελος των κατοίκων, των ελληνοτουρκικών σχέσεων και των ευρωπαϊκών αξιών.¹³⁶

¹³⁶ Alexandris, 4-31 και Ευσεβία Γεωργιάδου, «Όψεις της εκπαίδευσης και της κοινωνίας των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης (από το 1952 έως σήμερα)» στο <http://users.otenet.gr/Tenedos/GiatixathikeiTenedos.htm>

Συμπεράσματα

Συγκρίνοντας την ελληνική ομογένεια της Κωνσταντινούπολης με εκείνη της Ίμβρου και της Τενέδου, αποφαίνεται ως γενικό συμπέρασμα η διαφορετικότητα των προβλημάτων και των καταστάσεων. Η συνθετότητα και η περιπλοκότητα των ζητημάτων είναι άμεσα συνυφασμένη με τη μειονοτική ομογενειακή εκπαίδευση και τη διαφορετική εφαρμογή των γλωσσικών και εκπαιδευτικών πολιτικών.

Το θέμα της αριθμητικής συρρίκνωσης μαθητών ή και ανυπαρξία μειονοτικής εκπαίδευσης λόγω της σημαντικής μείωσης του μαθητικού πληθυσμού και η σημαντική παρουσία αντιοχειανών μαθητών στα ομογενειακά σχολεία της Κωνσταντινούπολης μας προδιαθέτει για ένα μέλλον όχι τόσο ευοίωνο. Η πιθανή αλλαγή του ισχύοντος νόμου, σύμφωνα με τον οποίο μόνο τα παιδιά των Ρωμιών και όσων εργάζονται στα προξενεία της Πόλης μπορούν να φοιτούν στα μειονοτικά σχολεία, θα έδινε κάποια λύση. Ο ισχύων νόμος οδηγεί στη μείωση των μαθητών συνεχώς με αποτέλεσμα οι αντιοχειανοί να είναι οι μοναδικοί συνεχιστές της –κατά τ’άλλα- μειονοτικής εκπαίδευσης.

Σχετικά με τα δύο νησιά -Ίμβρο και Τένεδο- η κατάσταση της εκπαίδευσης είναι ανύπαρκτη. Η αντιμετώπιση όλων αυτών των χρόνων από το 1923 έως σήμερα πλην τη δεκαετία του 1950, ήταν εξομοιωτική με τις υπόλοιπες επαρχίες του τουρκικού κράτους. Τα άρθρα της Συνθήκης της Λοζάνης, που παρέχουν δικαιώματα στην ελληνική μειονότητα σχετικά με την προστασία της ζωής τους, της θρησκείας τους, της εθνικότητάς τους, της γλώσσας τους, της εκπαίδευσής τους, καταπατήθηκαν και συνεχίζουν να καταπατούνται επί του συνόλου. Τα επί δεκαετιών κλειστά σχολεία και οι ελάχιστοι και μεγάλης ηλικίας κάτοικοι διαμορφώνουν την παρούσα κατάσταση. Ενθαρρυντικό στοιχείο στην όλη κατάσταση είναι η διαμονή των Ιμβρίων και Τενεδίων για μεγάλα διαστήματα μετά την πρόσφατη επιστροφή των περιουσιών τους, που τους είχαν κατασχεθεί δεκαετίες πριν.

Τα τελευταία έτη γίνονται προσπάθειες και από τις δύο πλευρές για βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Παράλληλα, σημερινές τοπικές αλλά και διεθνείς συγκυρίες ενδεχομένως να δημιουργήσουν νέα δεδομένα, θετικά στο σύνολό τους για τη μειονοτική ρωμαίικη εκπαίδευση δίνοντας -όπως βλέπουμε την τελευταία δεκαετία- ένα προβάδισμα στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση της Πόλης σε αντίθεση με την Πρώτη και Μέση. Η προοπτική της ευρωπαϊκής ένταξης της Τουρκίας επίσης, η γενικότερη αλλαγή κλίματος που παρατηρείται σε μια σημαντική μερίδα της

τουρκικής κοινωνίας, η οποία «νοσταλγεί» το πολυφυλετικό της παρελθόν, την ελάττωση του φόβου και της κινδυνολογίας, τη μεγαλύτερη συμμετοχή των νέων της μειονότητας στο πολιτικό γίνεσθαι, την εγκατάσταση ελληνικών επιχειρήσεων στην Τουρκία, την άφιξη όλο και μεγάλου αριθμού Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο και την Τένεδο, αποτελούν ενθαρρυντικά στοιχεία για γενική βελτίωση της κατάστασης.

Όλα τα παραπάνω δημιουργούν μια νέα, και μάλιστα δυναμική συνιστώσα της ομογενειακής πραγματικότητας. Επιπλέον αποτελούν ορισμένα νέα δεδομένα, τα οποία στην εξέλιξή τους μπορεί να οδηγήσουν και σε μια προοπτική «ανοίγματος» των σχολείων όχι μόνο στους Ρωμιούς (Πολίτες και Αντιοχειανούς), αλλά και στους ντόπιους και ξένους μαθητές. Η ρωμαϊκή μειονότητα αποτελεί σήμερα, από ιστορική και πολιτισμική, τουλάχιστον, άποψη, την πιο αυτονόητη γέφυρα που ενώνει την Τουρκία με την Ευρώπη ανεξάρτητα από τη δημογραφική της κατάσταση,

Η Ελλάδα έχει χρέος, απέναντι στην ίδια την ιστορία της και στις μελλοντικές γενιές που θα έρθουν να στηρίξει αποφασιστικά τις χαμένες αλλά όχι ξεχασμένες πατρίδες του Μικρασιατικού Ελληνισμού. Για να γίνει αυτό, όμως, χρειάζεται να συγκροτήσει ένα εθνικό σχέδιο στο οποίο στρατηγικός στόχος πρέπει να είναι η παραμονή της μειονότητας στις προαιώνιες εστίες της, ώστε να συνεχίσει να δημιουργεί και να αναπαράγει - μέσα από τα ελληνικά σχολεία της Πόλης και την ελληνική παρουσία στην Ίμβρο και την Τένεδο - ιδέες και αξίες του προγονικού της πολιτισμού: τη δικαιοσύνη, την ηθική, τον αλληλοσεβασμό, την αλληλεγγύη και τη δημιουργική εργασία.

Συμπαραστάτες στο έργο της θα είναι όλοι οι Έλληνες, με πρωτεργάτες τους δασκάλους και καθηγητές της Πόλης που δίνουν – καθημερινά και κάτω από εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες – τον άνισο αγώνα της εκπαίδευσης και ανατροφής των Ελληνοπαίδων της ομογένειας, έχοντας πλήρη συναίσθηση της ευθύνης που επωμίζονται να κρατήσουν ζωντανή την εθνική τους γλώσσα και συνείδηση, που μαζί με τη θρησκεία αποτελούν ένα πολύτιμο κομμάτι της ταυτότητας τους. Άλλωστε, χάνεται όποιος θέλει να χαθεί. Καμία δύναμη κα κανείς δεν μπορεί να κάνει κάποιον να χαθεί, αν ο ίδιος μέσα του δεν έχει τα σπέρματα του χαμού.

Ακόμη και αν διαψεύστηκαν οι μέχρι τώρα προσδοκίες της Ελλάδας, εκμεταλλευόμενη, την αναθέρμανση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, θα ήταν ωφέλιμο για τον ελληνισμό να συνεχίσει να χειρίζεται διπλωματικά και ένθερμα το θέμα της ομογενειακής εκπαίδευσης λαμβάνοντας υπόψη τις ισχύουσες συνθήκες και

υποσχέσεις της Τουρκίας διεθνώς για το σεβασμό και την υλοποίηση των όσων έχουν καταπατηθεί. Με την προοπτική αυτή λοιπόν, στηρίζει παράλληλα το δρόμο προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, με τα κριτήρια της οποίας, η Τουρκία θα πρέπει να συμμορφωθεί ώστε να μπορέσει η υποψηφιότητά της να εξετασθεί, και έχουν ως στόχο να δημιουργήσουν ένα κλίμα ευνοϊκό για την προσέγγιση των λαών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Άρθρο 37: Η Τουρκία αναλαμβάνει την υποχρέωσιν όπως αι εν τοις άρθροις 38-44 περιεχόμενοι διατάξεις αναγνωρισθώσιν ως θεμελιώδεις νόμοι, όπως ουδείς νόμος ή κανονισμός, ή επίσημος τις πράξις διατελώσιν εν αντιφάσει ή εναντιθέσει προς τας διατάξεις ταύτας και όπως ουδείς νόμος ή κανονισμός ή επίσημος τις πράξις κατισχύσωσιν αυτών.

Άρθρο 38: Η τουρκική Κυβέρνησις αναλαμβάνει την υποχρέωσιν να παρέχει εις πάντας τους κατοίκους της Τουρκίας πλήρη και απόλυτον προστασίαν της ζωής και της ελευθερίας αυτών, αδιακρίτως γεννήσεως, εθνικότητος, γλώσσης, φυλής και θρησκείας. Πάντες οι κάτοικοι της Τουρκίας δικαιούνται να πρεσβεύωσιν ελευθέρως, δημοσία τε και κατ' ιδίαν, πάσαν πίστιν, θρησκείαν ή δοξασίαν, ων η άσκησις δεν ήθελε είναι ασυμβίβαστος προς την δημόσιαν τάξιν και τα χρηστά ήθη. Αι μη μουσουλμανικά μειονότητες θα απολαύωσι πλήρως της ελευθερίας κυκλοφορίας και μεταναστεύσεως υπό την επιφύλαξιν των εφαρμοζομένων εφ'όλου ή μέρους του εδάφους εις απαντάς τους Τούρκους υπηκόους μέτρων, άτινα ήθελον τυχόν ληφθή υπό της τουρκικής Κυβερνήσεως χάριν της εθνικής αμύνης και της τηρήσεως της δημοσίας τάξεως.

Άρθρο 39: Οι ανήκοντες εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας υπήκοοι Τούρκοι θα απολαύωσι των αυτών αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων, ων και οι μουσουλμάνοι. Πάντες οι κάτοικοι της Τουρκίας άνευ διακρίσεως θρησκευάματος θα ώσιν ίσοι απέναντι του νόμου.

Η διαφορά θρησκείας, δοξασίας ή πίστεως δεν οφείλει να αποτελέση κώλυμα δι' ουδένα Τούρκον υπήκοον ως προς την απόλαυσιν των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων και ιδία την παραδοχήν εις τας δημόσιαις θέσεις, αξιώματα και τιμάς ή την εξάσκησιν διαφόρων επαγγελμάτων και βιομηχανιών.

Ουδείς περιορισμός θέλει επιβληθεί κατά της ελευθέρας χρήσεως παρά παντός Τούρκου υπηκόου οιασδήποτε γλώσσης, είτε εν ταις ιδιωτικαίς σχέσεσιν, είτε ως προς την θρησκείαν, τον τύπον και πάσης φύσεως δημοσιεύματα, είτε εν ταις δημοσίαις συναθροίσεσιν. Παρά την ύπαρξιν της επισήμου γλώσσης, θα παρέχονται αι προσήκουσαι ευκολία εις τους Έλληνες υπηκόους, τους λαλούντες γλώσσαν άλλην ή την τουρκική, διά την προφορικήν χρήσιν της γλώσσης αυτών ενώπιον των δικαστηρίων.

Άρθρο 40: Οι Τούρκοι υπήκοοι, οι ανήκοντες εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας, θα απολαύσωσι νομικώς και πραγματικώς της αυτής προστασίας και των αυτών εγγυήσεων, ων απολαύουσι, και οι λοιποί Τούρκοι υπήκοοι, θα έχωσιν ιδίως ίσον δικαίωμα να συνιστώσι, διευθύνωσι και εποπτεύωσιν, ιδίαις δαπάναις, παντός είδους, φιλανθρωπικά, θρησκευτικά ή κοινωφελή ιδρύματα, σχολεία και λοιπά εκπαιδευτήρια, μετά του δικαιώματος να ποιώνται ελευθέρως εν αυτοίς χρήσιν της γλώσσης των και να τελώσιν ελευθέρως τα της θρησκείας των.

Άρθρο 41: Εν ταις πόλεσι και περιφερείαις, ένθα διαμένει σημαντική αναλογία μη μουσουλμάνων υπηκόων, η τουρκική Κυβέρνησις θα παρέχη ως προς την δημόσιαν εκπαίδευσιν, τας προσήκουσας ευκολίας προς εξασφάλισιν της εν τοις δημοτικοίς σχολείοις παροχής εν τη ιδία αυτών γλώσση, της διδασκαλίας εις τα τέκνα των εν λόγω Τούρκων υπηκόων. Η διάταξις αυτή δεν κωλύει την τουρκική Κυβέρνησιν να καταστήση υποχρεωτικήν την δίδασκαλίαν της τουρκικής γλώσσης εν τοις ειρημένοις σχολείοις.

Άρθρο 42: Εν ταις πόλεσι και περιφερείαις ένθα υπάρχει σημαντική αναλογία Τούρκων υπηκόων ανήκουσα εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας, θέλει εξασφαλισθή εις τας μειονότητας ταύτας δικαία συμμετοχή εις την διάθεσιν των

χρηματικών ποσών, άτινα θα εχορηγούνται εκ του δημοσίου χρήματος υπό του προϋπολογισμού του Κράτους ή των δημοτικών ή και λοιπών προϋπολογισμών επί εκπαιδευτικώ, θρησκευτικώ ή φιλανθρωπικώ σκοπώ. Τα ποσό αυτά θα καταβάλλονται εις τους αρμόδιους αντιπροσώπους των ενδιαφερομένων καθιδρυμάτων και οργανισμών.

Άρθρο 43: Οι εις τας μη μουσουλμανικάς μειονότητας ανήκοντες Τούρκοι υπήκοοι δεν θα ώσιν υποχρεωμένοι να εκτελώσιν πράξεις αποτελούσας παράβασιν της πίστεως ή των θρησκευτικών εθίμων, ούτε θα περιπίπτωσιν εις ανικανότητά τίνα, αρνούμενοι να παραστώσιν ενώπιον των δικαστηρίων ή να εκτελέσωσι νόμιμόν τινα πράξιν κατά την ημέραν της εβδομαδιαίας των αναπαύσεως. Ούχ ήττον η διάταξις αυτή δεν απαλλάσσει τους Τούρκους τούτους υπηκόους των υποχρεώσεων, αίτινες επιβάλλονται εις πάντας τους λοιπούς Τούρκους υπηκόους προς τήρησιν της δημοσίας τάξεως.

Άρθρο 44: Η Τουρκία παραδέχεται όπως αι διατάξεις των προηγουμένων άρθρων του παρόντος τμήματος, εφ' όσον αφορώσιν εις τους μη Μουσουλμάνους υπηκόους της Τουρκίας, αποτελώσιν υποχρεώσεις διεθνούς συμφέροντος και τεθώσιν υπό την εγγύηση της Κοινωνίας των Εθνών. Αι διατάξεις αύται δύνανται να τροποποιηθώσιν άνευ της συγκαταθέσεως της πλειοψηφίας του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών.

Άρθρο 45: Τα αναγνωρισθέντα δια των διατάξεων του παρόντος τμήματος δικαιώματα εις εν Τουρκία μη μουσουλμανικάς μειονότητας αναγνωρίζονται επίσης υπό της Ελλάδος εις τας εν τω εδάφει αυτής ευρισκόμενας μουσουλμανικάς μειονότητας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

2. ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ

20.4.1951

Η Βασιλική Ελληνική Κυβέρνησις και η Τουρκική Κυβέρνησις. Επιθυμούσαι να συνάψωσι Συμφωνίαν επί τω σκοπώ της προαγωγής, δια φιλικής συνεργασίας και ανταλλαγών, της πληρεστερας δυνατής συνεννοήσεως μεταξύ των οικείων αυτών χωρών επί του πνευματικού, καλλιτεχνικού και επιστημονικού πεδίου, ως επίσης και της κατανοήσεως των θερμών και του κοινωνικού βίου των χωρών των. Διόρισαν κατά συνέπειαν προς τον σκοπόν τούτον, Πληρεξουσίους οι οποίοι δεόντως εξουσιοδοτημένοι επί τω τέλει τούτω υπό των οικείων αυτών Κυβερνήσεως, συνεφώνησαν τα ακόλουθα:

Άρθρο 1. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θέλει καταβάλει πάσαν προσπάθειαν προς εξασφάλισιν της ιδρύσεως εις τα Πανεπιστήμια ή έτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα κείμενα επί του εδάφους της, έδρας, μαθημάτων ή διαλέξεων πραγματευομένων περί της γλώσσης, της φιλολογίας και της ιστορίας της χώρας της ετέρας των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων ως και περί παντός άλλου σχετικού προς αυτά αντικειμένου.

Άρθρο 2. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεως θα δύναται να εγκαταστήση μορφωτικά ιδρύματα επί του εδάφους της ετέρας, υπό τον όρο όπως συμμορφωθή προς τας γενικάς διατάξεις της νομοθεσίας της χώρας της ρυθμιζούσης την εγκατάστασιν τοιούτων ιδρυμάτων.

Άρθρο 3. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεως θα ενθαρρύνουν την ανταλλαγήν μεταξύ των οικείων αυτών χωρών, πανεπιστημιακού προσωπικού, καθηγητών, φοιτητών επιστημονικών ερευνητών, τεχνικών και αντιπροσώπων άλλων επαγγελμάτων και οράσεων.

Άρθρο 4. Εάν τα δικαιώματα εγγραφής και άλλα εις τα Πανεπιστήμια και τα επιστημονικά ιδρύματα μιας των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων είναι ανώτερα εις την μίαν ή εις την άλλην χωράν, η Συμβαλλομένη Κυβέρνησις της χώρας εις την οποίαν τα δικαιώματα είναι ανώτερα, θέλει αντιμετώπισει την δυνατότητα ελαττώσεως των δικαιωμάτων δια γενόμενον αποδεκτόν αριθμόν φοιτητών εις το ύψος των ισχυόντων εις την χωράν του έτερου Συμβαλλομένου Μέρους, λαμβανομένου υπ' όψιν τον αριθμού των φοιτητών της ίδιας αυτής χώρας οίτινες σπουδάζουσιν εις την ετέραν χωράν.

Άρθρο 5. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θα θεσπίση επιχορηγήσεις και υποτροφίας σπουδών επί τω σκοπώ όπως επιτραπή εις τους φοιτητάς ή τους διπλωματούχους της χώρας της ετέρας Συμβαλλομένης Κυβερνήσεως να παραμείνωσιν επί τινα χρόνον εις την έδραν της πρώτης ίνα αναλάβωσιν εν αυτή σπουδάς, ερευνάς ή προς αποπεράτωσιν της τεχνικής αυτών καταρτίσεως.

Άρθρο 6. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θέλουσιν ενθαρρύνει κατά το δυνατόν την στενοτέραν συνεργασίαν μεταξύ των επιστημονικών εταιρειών των οικείων αυτών χωρών προς αμοιβαίαν προς αλλήλους βοήθειαν επί του πεδίου της πνευματικής, επιστημονικής, αστικής και κοινωνικής δράσεως.

Άρθρο 7. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θα διευκολύνει τη αιτήσει τον έτερου Μέρους και εφ' όσον τούτο θα είναι δυνατόν εν τη πράξει, τας επιστημονικάς και μορφωτικάς ερευνάς τας γινομένας επί του εδάφους της υπό των υπηκόων ή ομάδας υπηκόων του δευτέρου Μέρους.

Άρθρο 8. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θα μελετήσωσιν τους όρους υπό τους οποίους θα δύναται να αναγνωρίζεται το ισότιμον των εξετάσεων τόσο των

εισαγωγικών εξετάσεων όσον και των ετησίων εξετάσεων, ας υπέστη τις ως προς την απόκτηση νομίμου ακαδημαϊκού βαθμού, ή εις ωρισμένας περιπτώσεις επί επαγγελματικώ τινι σκοπώ επί τον εδάφους της μιας ή της άλλης χώρας, προς τας αντιστοίχους δοκιμασίας εις την ετέραν χώραν.

Άρθρο 9. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θέλει ενθαρρύνει το σύστημα των θερινών μαθημάτων για το πανεπιστημιακό προσωπικόν, τους καθηγητάς τους φοιτητάς ως και τους μαθητάς (α) μιας των χωρών επί τον εδάφους της ετέρας και (β) αντιθέτως της τελευταίας ταύτης χώρας επί του εδάφους της πρώτης.

Άρθρο 10. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θέλουσιν ενθαρρύνει, δια προσκλήσεων και επιχορηγήσεων τας αμοιβαίας επισκέψεις αποστολών εκλεγομένων προς τον σκοπόν τούτον, επί τω τέλει προαγωγής της μορφωτικής και επαγγελματικής συνεργασίας.

Άρθρο 11. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θέλουσιν ενθαρρύνει την συνεργασίαν μεταξύ των οργανώσεων νεολαίας και των οργανώσεων ανδρών των επιδιωκουσών εκπαιδεντικόν σκοπόν και ανεγνωρισμένων υπό των οικείων αυτών χωρών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

3. ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ 20-12-1968

Συνεδριάσεις της Ελληνοτουρκικής Μορφωτικής Επιτροπής εν Άγκυρα και Αθήναις.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Συμφώνως προς τας προτάσεις τας περιλαμβανόμενας εν τη εκθέσει των αντιπροσώπων της Ελληνικής και της Τουρκικής Κυβερνήσεως, και εγκριθείσας υπό των Υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών κατά την εν Λονδίνω συνάντησιν αυτών τη 27 Ιουνίου 1968, η υπό της Ελληνοτουρκικής Μορφωτικής Συμφωνίας της 20^{ης} Απριλίου 1951 προβλεπομένη Μικτή Επιτροπή συνήλθε διαδοχικώς εν Άγκυρα από της 21ης Οκτωβρίου μέχρι της 9ης Νοεμβρίου 1968, και εν Αθήναις από της 11^{ης} μέχρι της 20ης Δεκεμβρίου 1968.

Κατά τας εργασίας αυτής η Επιτροπή εξέφρασεν την εκτίμησιν αυτής διά τας αμφοτέρωθεν μέχρι σήμερον καταβληθείσας προσπάθειας επί τω τέλει εξασφαλίσεως εις τας δύο μειονότητες των συνθηκών και των μέσων καλύτερας και συγχρονισμένης εκπαίδευσως. Εν τω πνεύματι των εν τη εκθέσει των δύο αντιπροσώπων καθοριζομένων αρχών η Επιτροπή εκφράζει την ελπίδα ότι εν όψει του ιδιαιτέρου χαρακτήρος της μειονοτικής εκπαίδευσως, αι κατωτέρω διατυπούμεναι συστάσεις θέλουσιν αμφοτέρωθεν εφαρμοσθή εν πνεύματι καλής θελήσεως.

Η Επιτροπή υπογραμμίζει εξ άλλου την σπουδαιότητα ην ενέχει διά τα δύο Μέρη η εκ του σύνεγγυς παρακολούθησις της εφαρμογής των κατωτέρω συστάσεων, και συνομολογεί ότι εκάτερον των Μερών θα είχε πάντοτε την ευχέρειαν ως εισηγηθή διά των καταλλήλων μέσων αναθεωρήσεις των συστάσεων καθ' όσον αφορά εις τας λεπτομέρειας της εφαρμογής αυτών. Εκφράζει την πεποίθησιν ότι αι συστάσεις αύται δεν είναι φύσεως ευνοούσης μίαν μειονότητα επί ζημία της ετέρας, και υπογραμμίζει την σημασίαν του κατά την εφαρμογήν αυτών σεβασμού της αρχής της αμοιβαιότητας.

Η Επιτροπή υιοθέτησε τας ακόλουθους συστάσεις:

I. ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. Η Επιτροπή συνιστά όπως το υφιστάμενον καθεστώς εν τω θέματι της χρήσεως εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς της μειονοτικής και της επίσημον γλώσσης, εξακολουθήση εφαρμοζόμενον εν τω μέλλοντι ως και κατά το παρελθόν.

Ειδικότερον:

α) Τα μέχρι σήμερον εις την επίσημον γλώσσαν διδασκόμενα μαθήματα θα διδάσκωνται και εν τω μέλλοντι εις την αυτήν γλώσσαν.

β) Η διδασκαλία πάντων των άλλων μαθημάτων θα γίνεται εις την μειονοτικήν γλώσσαν άνευ εξαιρέσεως.

γ) Εν σχέσει προς τας προηγούμενας διατάξεις, η Επιτροπή συνιστά την δια της διπλωματικής οδού ανταλλαγής καταλόγων των εν ταις αντιστοιχείς μειονοτικαίς σχολαίς εις την επίσημον και μειονοτικήν γλώσσαν διδασκόμενων μαθημάτων. Εις τους καταλόγους τούτους θα εμφανίηται ο εν εκάστη τάξει των μειονοτικών σχολών των διαφόρων βαθμών αριθμός ωρών των μαθημάτων.

2. Υπό την επιφύλαξιν των διατάξεων του εδαφίου (α) της παραγράφου (1), η υπό των μαθητών και των διδασκόντων εν ταις σχολαίς χρήσις της μειονοτικής γλώσσης θα επιτρέπηται άνευ περιορισμού εις πάσαν άλλην περίπτωσιν ως εις τα διαλείμματα, σχολικάς δραστηριότητας, διαλέξεις, συμβούλια διδασκόντων.

II. ΕΠΟΠΤΙΚΟΝ ΥΛΙΚΟΝ

3. Συμφώνως τη ήδη εν Βιέννη μεταξύ των αντιπροσώπων των δύο χωρών συναφθείση συμφωνία, (Εκθεσις Βιέννης, κεφάλαιον II παράγραφος 7), η Επιτροπή συνιστά όπως η χρήσις του εις την μειονοτικήν γλώσσαν εποπτικού υλικού είναι κατόπιν ελέγχου απεριορίστως ελευθέρα εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς κατά την διδασκαλίαν των εις την γλώσσαν ταύτην διδασκομένων μαθημάτων.

4. Η Επιτροπή συνιστά την ακόλουθον διαδικασίαν διά την αποστολήν, τον έλεγχον, και την εις τας σχολάς διανομήν του υπό των δύο Μερών χορηγουμένου εποπτικού υλικού:

α) Τα δύο Μέρη θα υποβάλλωσιν δια της διπλωματικής οδοῦ εις την έγκρισιν των εκατέρωθεν αρμοδίων Αρχών τον κατάλογον και δύο δείγματα του εποπτικού υλικού. Τα δύο Μέρη θα δύνανται ταυτοχρόνως να διατυπώσιν ευχάς όσον αφορά εις την διανομήν του υλικού τούτου. Η σχετική απόφασις των Αρχών δέον ν ανακοινηθή εις το ενδιαφερόμενον Μέρος εντός προθεσμίας ενός μηνός από της λήψεως του καταλόγου και των δειγμάτων.

β) Τα δύο Μέρη θα αποστέλλωσιν εις τας οικείας Προξενικός αυτών Αρχάς το εν τοις έγκριθείσι καταλόγοις εμφανιόμενον υλικόν.

γ) Τα Προξενεία θα παραδίδωσιν εις τας αρμοδίας Αρχάς προς διανομήν το περι ου πρόκειται υλικόν. Αι ρηθείσαι Αρχαί υποχρεούνται να προβαίνωσιν εις την διανομήν του υλικού προς πάσας τας μειονοτικάς σχολάς άνευ οιασδήποτε εξαιρέσεως.

δ) Ο συμφώνως προς τον κατάλογον έλεγχος, και η εις τας σχολάς παράδοσις του φέροντος την σφραγίδα του ελέγχου υλικού θα συντελώνται υπό των αρμοδίων αρχών εντός ενός, το βραδύτερον, μηνός και ο πίναξ διανομής θα αποστέληται εις το ενδιαφερόμενον μέρος.

5. Αι εν τη προηγουμένη παραγράφω αναφερόμεναι προθεσμίαι θα ισχύσωσι επ' αμοιβαίότητι.

III. ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ

6. Συμφώνως τη εκθέσει των αντιπροσώπων των δύο Κυβερνήσεων η Επιτροπή συνιστά όπως επιτροπή η κατάρτισις βιβλιοθηκών τάξεων και βιβλιοθηκών σχολείων και ενθαρρυνθή ο εμπλουτισμός των ήδη εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς υφισταμένων βιβλιοθηκών.

7. Επί τω τέλει εξασφαλίσεως της βάσει της αμοιβαιότητας καλής εφαρμογής της συστάσεως ταύτης τα δύο Μέρη θα συμμορφωθώσι προς την ακόλουθον διαδικασίαν:

α) Οι κατάλογοι και εν αντίτυπον των διά τας περι ών πρόκειται βιβλιοθήκας προτεινομένων βιβλίων δέον να υποβάλλωνται εις την έγκρισιν των αντιστοίχων αρμοδίων Αρχών υπό των Διευθυντών των μειονοτικών σχολών ή, εν απουσία αυτών, υπό των αναπληρωτών αυτών.

β) Εντός ενός, το βραδύτερον, μηνός, αι Αρχαί αύται οφείλουσι να ανακοινώσιν εγγράφως τας αποφάσεις αυτών εις τους Διευθυντάς των σχολών ήτους αναπληρωτάς αυτών.

8) Πλήρης κατάλογος πάντων των βιβλίων των ήδη υφισταμένων βιβλιοθηκών σχολών και τάξεων θα υποβληθή υπό των Διευθυντών των μειονοτικών σχολών εις την έγκρισιν των αρμοδίων Αρχών. Αι Αρχαί αύται θα προβώσιν εις την κατά τρόπον κατάλληλον και πρακτικόν εξέτασιν των βιβλίων και θα ανακοινώσωσι το ταχύτερον, εγγράφως, τας αποφάσεις αυτών εις τους Διευθυντάς των σχολών. Εν πάση περιπτώσει η εξέτασις αύτη δεν θα κωλύη την ελεύθεραν εις τας Βιβλιοθήκας ταύτας προσέλευσιν των διδασκόντων και των μαθητών.

9. Τα δύο Μέρη δύνανται να προβαίνουν εις δωρεάς βιβλίων προς τας οικείας μειονοτικές σχολάς μέσω των Προξενείων των. Τα Προξενεία θα παραδίδωσι τα βιβλία ταύτα εις τας αρμοδίας Αρχάς επί τω τέλει εγκρίσεως και διανομής, συντελεστέας εντός διμήνου προθεσμίας. Τα δύο Μέρη δύνανται να δηλώσωσι δια της διπλωματικής οδού τας επιθυμίας των καθ' όσον αφορά εις την διανομήν των βιβλίων τούτων. Ο πίναξ διανομής θα διαβιβάζεται εις το ενδιαφερόμενον μέρος αμέσως μετά την διανομήν των βιβλίων εις τας μειονοτικές σχολάς.

10. Η εις τας Βιβλιοθήκας προσέλευσις θα είναι ελευθέρα διά τους διδάσκοντας και τους μαθητάς.

IV. ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

11. Η Επιτροπή διαπιστεί μεθ' ικανοποίησεως ότι τα δύο Μέρη συνεμορφώθησαν ήδη εν ευρεί μέτρω προς τας προτάσεις της εκθέσεως της Βιέννης σχετικώς προς τα επειγόντως ληφθέντα μέτρα προς εξεύρεσιν προσωρινής λύσεως του ζητήματος των σχολικών βιβλίων.

Κατά την μεταγενεστέραν εφαρμογήν των επειγόντων μέτρων, τα δύο μέρη θα καταβάλλωσιν επιμέλειαν όπως μη δυσχερανθή η εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς διδασκαλία.

Προς συμπλήρωσιν της εφαρμογής των προτάσεων τούτων η Επιτροπή συνιστά τα ακόλουθα:

12. α) Αι δύο Αντιπροσωπείαι υπέβαλον εις την Επιτροπήν τους συνημμένους καταλόγους εγχειριδίων. Δύο αντίτυπα των εν τοις καταλόγοις εμφανιζομένων εγχειριδίων δέον να παραδοθώσι το ταχύτερον δια της διπλωματικής οδού. Οι κατάλογοι ούτοι περιλαμβάνουσι την κατηγορίαν των σχολών, τας τάξεις, και τα μαθήματα δια προορίζονται τα εγχειρίδια.

β) Τα δύο Μέρη οφείλουσι να ανακοινώσωσιν αντιστοίχως τας αποφάσεις αυτών μέχρι τέλους Φεβρουαρίου 1969. Εντός της αυτής προθεσμίας τα δύο Μέρη δύνανται να προτείνωσι τροποποιήσεις εν τοις εγχειριδίοις των τα σημερινά κείμενα δεν θεωρούνται αποδεκτά.

γ) Το σύμφωνον προς τας προταθείσας τροποποιήσεις κείμενον των εγχειριδίων τούτων δέον να παραδοθή δια της διπλωματικής οδού εις το ενδιαφερόμενον Μέρος μέχρι τέλους Μαΐου 1969, και η οριστική έγκρισις των εγχειριδίων τούτων δέον να δοθή μέχρι τέλους του σχολικού έτους 1968-69.

δ) Τυπικοί κατά την διαδικασίαν ταύτην ελλείψεις θα είναι εκατέρωθεν ανεκταί, τοιαύται δ' ελλείψεις δέον όπως μη παρακωλύωσι την ταχείαν περαιώσιν των διατυπώσεων.

13. Χάριν της καλής λειτουργίας της διδασκαλίας εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς, τα δύο Μέρη οφείλουσι να μη απαγορεύσωσι, μέχρι της, κατά την προηγούμενην παράγραφον, οριστικής εγκρίσεως, την χρήσιν των ήδη εγκεκριμένων ή ανεκτών εγχειριδίων.

14. Εις ήν περίπτωσιν χειρόγραφα εγχειριδίων έχουσιν υποβληθή εις την έγκρισιν των αρμοδίων Αρχών, η έγκρισις αυτή θα χορηγηθή εντός δεκαημέρου από της υπογραφής του παρόντος πρωτοκόλλου. Άμα τη εκτυπώσει των περιών πρόκειται χειρογράφων, τα βιβλία θέλουσιν υποβληθή υπό την οριστικήν αυτών μορφήν εις τας αρμοδίας αρχάς προς έλεγchon του περιεχομένου αυτών, και χορήγησιν της άδειας χρησιμοποιήσεως των. Ο έλεγχος οφείλει να περαιωθή, και η άδεια να χορηγηθή εντός προθεσμίας είκοσιν ημερών, από της υποβολής των περιών πρόκειται βιβλίων. Η άδεια θέλει ανακοινωθή εγγράφως εις τους Διευθυντάς των ενδιαφερομένων μειονοτικών σχολών, και το ενδιαφερόμενον Μέρος θέλει ενημερωθή σχετικώς.

Εις περίπτωσιν καθ' ἣν τα ενδιαφερόμενα Μέρη θέλουσι προτείνει την προσωρινήν χρησιμοποίησιν εγχειριδίων τίνων διά διδακτικὴν ὕλην τα δι' ἣν οριστικά εγχειρίδια τελούσιν ὑπὸ ἐκτύπωσιν, τα δύο Μέρη θέλουσι διευκολύνει τας δια την ἔγκρισιν των προσωρινῶν εγχειριδίων απαιτούμενας διατυπώσεις.

Χορηγηθείσης της αδείας ταύτης, τούτο θέλει ανακοινωθῆ εἰς τους Διευθυντάς των Σχολῶν ἐντός προθεσμίας 20 ἡμερῶν ἀπὸ της παραδόσεως των εγχειριδίων τούτων, και το ενδιαφερόμενον Μῆρος θέλει σχετικῶς ενημερωθῆ.

15. Τα δύο Μέρη θα δύνανται, ὡς ἤθελον κρίνει τούτο ἀναγκαίον, να προτείνωσι νέα εγχειρίδια (χειρόγραφα ἢ ἐντύπα) δια διδακτέαν ὕλην διδασκομένην εἰς την μειονοτικὴν γλῶσσαν.

Προς τον σκοπὸν τούτον, και συμφώνως προς την ὑπὸ του Πρωτοκόλλου της Βιέννης δοθείσαν αὐτῆ ἐντολήν, ἡ Επιτροπὴ συνιστά, την ἀκόλουθον διαδικασίαν διὰ την ὑπὸ των ενδιαφερομένων Μερῶν ἀποστολήν, τον ἔλεγχον και την διανομήν των εἰς μειονοτικὴν γλῶσσαν εγχειριδίων (χειρογράφων ἢ ἐντύπων), των προοριζομένων δια χρήσιν εἰς τας μειονοτικὰς σχολὰς:

α) Τα εγχειρίδια ἢ τα χειρόγραφα των εγχειριδίων θα υποβάλλωνται δια της διπλωματικῆς οδοῦ εἰς τας ἀρμοδίας Ἀρχὰς μέχρι της 30ης Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους. Τα χειρόγραφα θα συνοδεύωνται ὑπὸ των τυχόν ἐν αὐτοῖς περιλαμβανομένων εικόνων.

β) Τα εγχειρίδια και τα χειρόγραφα οὐδὲν δέον να περιλαμβάνωσι το δυνάμενον να παραβλάψῃ τας μεταξὺ των δύο χωρῶν σχέσεις. Αἱ ἀρμοδίαι Ἀρχαὶ θα δύνανται να διαγράψωσι παν ὅ,τι εἰς τα κείμενα των χειρογράφων ἢ τας εἰκόνας θα ἀντέκειτο προς την ἀρχὴν ταύτην.

γ) Ἡ ἐξέτασις των κειμένων δέον να περαιωθῆ, και το ἀποτέλεσμα να ανακοινωθῆ εἰς το ενδιαφερόμενον Μῆρος μέχρι τέλους Φεβρουαρίου του ἐπομένου ἔτους. Τα σημεῖα ὧν ζητεῖται ἡ ἀφαίρεσις θα ἐμφαίνωνται ἐν τῇ ἀνακινώσῃ ταύτῃ.

δ) Τα δύο Μέρη θα εἶναι ἐλευθῆρα ὡπως ἀποβαίνωσιν εἰς την ἐν τῇ ἰδίᾳ u935 Χώρα ἐκτύπωσιν των εἰς την γλῶσσαν αὐτῶν συντεταγμένων χειρογράφων.

ε) Δύο ἀντίτυπα των ἐκτυπωθέντων βιβλίων θα ἀποστέλλωνται δια της διπλωματικῆς οδοῦ προς οριστικὴν ἔγκρισιν μέχρι τέλους του μηνός Ιουλίου του αὐτοῦ ἔτους.

στ) Ἡ οριστικὴ ἔγκρισις δέον να ἀνακοινούται μέχρι της 1ης Σεπτεμβρίου.

ζ) Τα ἐγκριθέντα βιβλία θα ἀποστέλλωνται μέσω των οικείων Προξενείων εἰς τας ἀρμοδίας Ἀρχὰς, αἰτίνες ἀφοῦ ἐπιθέσωσιν ἐπ' αὐτῶν την σφραγίδα του ἐλέγχου, ὀφείλωσι να θέτωσι ταῦτα εἰς την διάθεσιν πασῶν των μειονοτικῶν σχολῶν μέχρι της 15ης Σεπτεμβρίου.

16. Ἡ ἐν τῇ προηγουμένη παραγράφῳ καθοριζομένη διαδικασία θα εἶναι δυνατόν να ἀναθεωρηθῆ, αἰτήσῃ ἐκατέρου των Μερῶν, ἐπὶ τῷ τέλει ὡπως καταστή πλέον ἀποτελεσματικὴ, ὑπὸ το φῶς της ἐκ της πρακτικῆς αὐτῆς ἐφαρμογῆς πείρας.

17. Τα ενδιαφερόμενα Μέρη θα ἔχωσι το δικαίωμα να προτείνωσι μεταγενεστέρως τροποποιήσεις και διορθώσεις εἰς τα ἤδη ἐγκριθέντα κείμενα των εγχειριδίων. Πάντως ἡ ἀρχὴ της καλῆς λειτουργίας της παιδείας δέον να εἶναι σεβαστή.

V. ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΦΥΛΕΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

18. Ἡ Επιτροπὴ ὑπογραμμίζει την σπουδαιότητα της ἐν παραγράφῳ 10 της Ἐκθέσεως της Βιέννης τιθεμένης ἀρχῆς περὶ του σεβασμοῦ της θρησκευτικῆς, φυλετικῆς ἢ ἐθνικῆς συνειδήσεως του ἐλληνικοῦ και του τουρκικοῦ λαοῦ, και συνιστά:

α) Ὅπως αἱ ἐπιγραφαί, εἰκόνες, προσωπογραφίαι κλπ. ἐν ταις μειονοτικαῖς σχολαῖς εἶναι τοιαῦτα ὡστε να ἐνισχυσῶσι τους δεσμούς φιλίας μεταξὺ των δύο χωρῶν.

β) Όπως ληφθώσιν αμφοτέρωθεν τα κατάλληλα μέτρα προς άρσιν των παραβλαπτόντων την εφαρμογήν της αρχής ταύτης στοιχείων.

γ) Όπως εξαιρέσει του μορφωτικού χαρακτήρας διακοσμητικού υλικού, η μόνιμος διακόσμησις των σχολικών κτιρίων περιορίζεται εν ταις μειονοτικάς σχολαίς της Δυτικής Θράκης εις την προσωπογραφίαν του Αρχηγού του Ελληνικού Κράτους και εν ταις μειονοτικάς σχολαίς της Κων/πόλεως εις την προσωπογραφίαν του Ατατούρκ. (Οίκοθεν νοείται ότι επ' ευκαιρία των εθνικών εορτών της Χώρας εν τη εδρεύει η σχολή, ή επ' ευκαιρία άλλων εκτάκτων περιστάσεων, αι μειονοτικάί σχολαί θα είναι δυνατόν να διακοσμώνται καταλλήλως, καταβαλλομένης επιμελείας όπως αποφεύγεται πάσα εν τη διακοσμήσει υπερβολή.).

δ) Όπως απαγορεύεται η οργάνωσις δραστηριοτήτων ασυμβιβάστων προς την ανωτέρω τιθεμένην αρχήν.

Βιβλιογραφία

- Αλεξανδρή, Αλέξης. «Ο αφελληνισμός της Ίμβρου και της Τενέδου, Μια ιστορική αναδρομή και ορισμένες σκέψεις για το μέλλον», στο Πανιμβριακό Συμπόσιο «Η Ίμβρος ζητά δικαίωση», Πρακτικά, Αθήνα 22 Ιουνίου 1991.
- Αλεξανδρή, Αλέξης. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987. Αθήνα: εκδόσεις Γνώση, 1988.
- Alexandris Alexis, «Imbros and Tenedos: A study attitudes toward two ethnic greek island communities since 1923», Journal of the Hellenic Diaspora, volume VII, number 1, 1980.
- Αμπατζής, Άρης. Μαρμαρωμένη Ρωμιούνη Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, 2005.
- Αναστασιάδου, Μερόπη, Ντύμον Πωλ: Οι Ρωμιοί της Πόλης, Τραύματα και Προσδοκίες, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΣΠΑ, 2007.
- Ανδριανοπούλου Κωνσταντίνα και Μπενλίσοϊ Φώτης (Benlisoy Foti), «Διοικητική οργάνωση και εκλογικοί μηχανισμοί στη ρωμαϊκή μειονότητα στην Κωνσταντινούπολη από το 1950 μέχρι σήμερα» στο Πρακτικά Συνεδρίου (Πόλη, 30/6-2/7/2006).
- Ατζέμογλου, Νίκος Διήμερο συμπόσιο: Πόλη και παιδεία η ελληνική παιδεία στην Κωνσταντινούπολη τα τελευταία 200 χρόνια, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1997.
- Berl, Alfred. Ο Ελληνισμός στη Θράκη και την Κωνσταντινούπολη, Αθήνα, Εκδόσεις Ιστορητής Ίδρυμα Ευγενίδου 1994.
- Γεωργιάδου Ευσεβία, «Όψεις της εκπαίδευσης και της κοινωνίας των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης (από το 1952 έως σήμερα)», (το άρθρο παρουσιάστηκε στο 1^ο Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης από το Πανεπιστήμιο Πατρών, 28-30 Σεπτεμβρίου 2000).
- Γρυντάκης Γιάννης Μιχαήλ. Ίμβρος και Τένεδος, δυο ξεχασμένα ελληνικά νησιά (1910-1930), Αθήνα: Σύλλογος Ίμβριων Αθηνών, 1995.
- Δελικωνσταντής, Κώστας. Η ελληνική παιδεία στην Ίμβρο (1923-1964), στο Μνήμες, Κωνσταντινούπολη, Ίμβρος, Τένεδος, 1923 – 1955), Πρακτικά Δημερίδας, Καλαμαριά, 11-12 Νοεμβρίου, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη, 1997.
- Ζαφείρης Χρυσόστομος (Μητροπολη Περιστερίου): Η κατά Χάλκην Ιερά Πατριαρχική Θεολογική Σχολή στο Λεύκωμα Τα ελληνικά σχολεία της Πόλης του συνδέσμου Μεγαλοχωριτών Αθήνας, Αθήνα 1995
- Ζαφειριάδης, διευθυντής του περιοδικού «Ίμβρος» προς τις Ίμβριακές Αδελφότητες, (18 Ιανουαρίου 1952 και Ίμβρος τεύχη 56 – 57, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1952), 1.
- .Ζεγκίνης Ευστράτιος. «Εκκλησία και Παιδεία στην Τένεδο» στο η Λησμονημένη Τένεδος, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, Αθήνα: Εκδόσεις: Ανατολή, 1996.
- Ζεγκίνης, Ευστράτιος. «Τένεδος – Ίμβρος, η μαρτυρική πορεία» στο η Λησμονημένη Τένεδος, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, Αθήνα: Εκδόσεις: Ανατολή 1996.
- Ζεγκίνης Ευστράτιος, «Ελληνική Εκπαίδευση, Η κατάργησή της από τους Τούρκους, βασικός συντελεστής εκπατρισμού των Ίμβριων», στο Ίμβρος – Τένεδος, Επτά Ημέρες, Η Καθημερινή, Αθήνα, 22 Μαΐου 1994.
- Vercihan Ziflioğlu, «Ελληνικά μειονοτικά σχολεία αναμένουν την έγκριση των βιβλίων» (Hürriyet Daily News 3 Οκτωβρίου 2011).

- Λέσχη των Νέων Ελλήνων, Η Συνθήκη της Λοζάννης, πλήρες κείμενο, κείμενο – ερμηνευτικοί νόμοι, Οι Τουρκικές παραβιάσεις από το 1923 μέχρι σήμερα, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1990.
- Ιορδάνογλου, Αναστάσιος. Το Εθνικό Ιωακείμειον Παρθεναγωγείον Κωνσταντινουπόλεως (1882- 1988), Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις ΙΜΧΑ (Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου), 1989.
- Καρα Μελίτωνος. Η νήσος Ίμβρος. Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της, Πατριαρχικόν ίδρυμα Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη, 1987.
- Κερκινέογλου, Αποστόλης. Η Τένεδος χωρίς Τενέδιους, Αθήνα: Έκδοση Συλλόγου Τενεδίων «ο Τέννης», 2009.
- Μαλαθούνης Κωνσταντίνος. Νήσος Ίμβρος, Ονομάτων επίσκεψις, Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης, 2005.
- Μάρκου Κατερίνα, «Η εκπαίδευση των Ρωμιών της Πόλης στο πλαίσιο του μειονοτικού εκπαιδευτικού συστήματος» στο Συνάντηση στην Πόλη: το παρόν και το μέλλον: κείμενα για τη ρωμαϊκή κοινότητα της Κωνσταντινούπολης, επιμ. Κώστας Γαβρόγλου , Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, 2009.
- Ξεινός Γεώργιος. Αναζητώντας την ιστορική πορεία της αποδημίας των Ίμβριων κατά τον 20ο αιώνα και το χάρτη των παροικιών τους στο Η αποδημία των Ίμβριων κατά τον εικοστό αιώνα και οι παροικίες τους, Πρακτικά Συμποσίου, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εταιρείας Μελέτης Ίμβρου και Τενέδου, 1990.
- Ξεινός Γεώργιος. Ίμβρος και Τένεδος, Ιστορία παράλληλη, Αθήνα: Εταιρεία μελέτης της Καθ' Ημάς Ανατολής, 2005.
- Παλαιόπουλος, Νίκος. Ίμβρος, το δράμα του νησιού όπως το έζησα». Αθήνα: Εκδόσεις Ηλίας Παυλόπουλος, 1993.
- Παπαγεωργίου Σόφη, Ίμβρος, Η ιστορία ενός ελληνικού νησιού, Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, Αθήνα, 1994.
- Παυλίδης, Αντώνης, (δάσκαλος),τέως Μορφωτικός Σύμβουλος στο Γενικό Προξενείο της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη: Η πορεία της Πρωτοβάθμιας Ομογενειακής Εκπαίδευσης της Κωνσταντινούπολης από τη Συνθήκη της Λοζάνης (1923) μέχρι σήμερα Αθήνα Εκδόσεις Ανατολή, 2000.
- Πετροπούλου Χριστίνα, «Η εθνοπολιτισμική ταυτότητα των μαθητών στα ρωμαϊκά σχολεία της Κωνσταντινούπολη», [(το άρθρο παρουσιάστηκε στο 4ο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών με θέμα:Ταυτότητες στον ελληνικό κόσμο (από το 1204 έως σήμερα)], Γρανάδα, Ισπανία, 9-12 Σεπ 2010.
- Ποντικάκη Αργύρη. Η Τένεδος, Θεσσαλονίκη: Εταιρία Μελέτης Ίμβρου και Τενέδου, 1988.
- Ροΐδης Στρατής Το Ζωγράφειο Λύκειο από το έργο Τα ελληνικά σχολεία της Πόλης, Εκδόσεις Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχιολιτών. 1995.
- Σαρίογλου Ειρήνη. Η επιρροή της τουρκικής πολιτικής στην ελληνική εκπαίδευση της Πόλης (1923-1974), Αθήνα, Εκδόσεις: Ελληνικό ίδρυμα Ιστορικών Μελετών, 2011.
- Σταγιά Πευκούλα, Η μειονοτική εκπαίδευση στην Ίμβρο από το 1923 έως το 1964 (το άρθρο παρουσιάστηκε στο 3ο Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης:Τοπικό Συνέδριο από το Πανεπιστήμιο Πατρών, 1-3 Οκτωβρίου 2004).
- Συλλόγος Τενεδίων «Ο ΤΕΝΝΗΣ» αναδημοσίευση από το περιοδικό "Η Τένεδος", τ. 6 (Απρίλιος-Μάιος 2008)
- Τενεκίδης Γεώργιος. Ίμβρος και Τένεδος, Ιστορία – Νομικό Καθεστώς, Σύγχρονη Πραγματικότητα, Θεσσαλονίκη, 1986.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ:

1. www.omogeneia-konstantinoupoli.com (ημέρα επίσκεψης: 20-3-2011)
2. wwi.lib.byu.edu (ημέρα επίσκεψης: 05-3-2011)
3. www.apodimos.com (ημέρα επίσκεψης: 10/3/2011)
4. <http://users.otenet.gr> (ημέρα επίσκεψης: 31-3-2011)
5. www.elemedu.upatras.gr (ημέρα επίσκεψης: 20-3-2011)
6. www.imvrosisland.org(ημέρα επίσκεψης: 11-3-2011)
7. <http://iktan.kom.duth.gr>(ημέρα επίσκεψης: 10-4-2011)
8. <http://www.azinlikca.net/ellinika-arthra/ii.html>(ημέρα επίσκεψης: 26-9-2011)
9. <http://www.mfa.gr> (ημέρα επίσκεψης: 26-9-2011)
10. <http://el.wikipedia.gr> (ημέρα επίσκεψης: 27-9-2011)
11. http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/.../1-2007_Boussiakou.pdf (ημέρα επίσκεψης: 27-9-2011)

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ:

1. Κατρίτση Έλενα, από την εκπομπή Προσωπικά στη NET, (Τα ελληνικά σχολεία της Κωνσταντινούπολης 27 Φεβ 2011).
2. Πρωθυπουργοί Ελλάδος Γ. Παπανδρέου και Τουρκίας Erdogan, (Απόσπασμα από τη συνέντευξη τύπου, NET, Αθήνα, Ελλάδα, 14 Μαΐου 2010).
3. Σαρίογλου Ειρήνη, «Η Σιωπηλή Σχολή» (Ντοκιμαντέρ που παρουσιάστηκε στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών συνυπογραφόμενοι το ΙΔΙΣΜΕ και η ΕΡΤ, Αθήνα, Ελλάδα, 4 Απριλίου, 2011).